

TAMPEREEN YLIOPISTO
JOHTAMISKORKEAKOULU

LEGITIMOINTISTRATEGIOIDEN KÄYTTÖ
VASTUULLISUUSRAPORTOINNISSA

Yrityksen laskentatoimi
Pro gradu –tutkielma
Toukokuu 2017
Ohjaaja: Timo Hyvönen

Emma Mikkola

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu; yrityksen laskentatoimi

Tekijä:

MIKKOLA, EMMA

Tutkielman nimi:

Legitimointistrategioiden käyttö vastuullisuusraportoinnissa

Pro gradu –tutkielma:

91 sivua

Aika:

Toukokuu 2017

Avainsanat:

vastuullisuusraportointi, legitimointistrategiat, sosiaaliset vastuut, raportoinnin laatu

Vastuullisuuden merkitys yritysten toiminnalle on kasvanut sitä mukaan, kun sidosryhmät ovat alkaneet odottaa yrityksiltä entistä vastuullisempaa toimintaa. Kuluttajat ovat entistä tarkempia ostamiensa tuotteiden alkuperästä, ja sijoittajat suosivat yhä enemmän vastuullisia sijoittamisstrategioita. Analyttikot ottavat myös aikaisempaa useammin huomioon ekologisia, sosiaalisia ja hallinnollisia seikkoja määrittäessään yritysten arvoa. Näiden muutosten myötä myös vastuullisuusinformaation kysyntä on lisääntynyt. (Holder-Webb & al., 2009.) Pelkkä vastuullisuusinformaation tarjoaminen ei kuitenkaan välttämättä vielä tarkoita, että yritys olisi vastuullinen toimija. Siksi tämän tarjolla olevan informaation sisällön lähempää tarkastelua voidaankin pitää tärkeänä ja mielenkiintoisena.

Tämän tutkimuksen taustalla on legitimaatioteorian mukainen ajatus siitä, että yritysten vastuullisuusraportointia selittää niiden tarve hakea legitimaatiota toiminnalleen. Teorian mukaan yrityksellä ei ole itseoikeutetusti oikeutta olla olemassa vaan sen toiminnan pitää olla sitä ympäröivän yhteiskunnan silmissä oikeutettua ja hyväksyttävää. Jos yrityksen oikeutus olla olemassa horjuu, yhtenä mahdollisena keinona heikentyneen legitimaation korjaamiselle voidaan pitää strategista tietojen luovuttamista eli esimerkiksi vastuullisuusraporttien julkaisemista. (Deegan, 2002; Deegan 2006.)

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu, millaisia legitimaatiokriisejä Stora Enso on kohdannut viimeisen viidentoista vuoden aikana ja miten se on näihin kriiseihin liittyen raportoinut. Tutkimuksen aineistoon on valittu mukaan kahteen tapaukseen, lapsityövoiman käyttöön Pakistanissa ja maakiistoihin Kiinassa, liittyvä uutisointi ja raportointi. Raportointia on sitten analysoitu tulkitsevan diskurssianalyysin avulla, ja siitä on pyritty tunnistamaan sekä Hahnin ja Lülfsin (2013) esittämiä legitimointistrategioita, jotka ovat marginaalistaminen, abstraktointi, faktana esittäminen, järjeistäminen, arvovaltaistaminen ja korjaavien toimenpiteiden esittäminen ja lisäksi löytämään mahdollisia uusia strategioita.

Tutkimuksen raportointiaineistosta löydettiin Hahnin ja Lülfsin (2013) strategioiden, lisäksi kaksi uutta strategiaa, positiivistaminen ja hyvien aikeiden ja periaatteiden esittäminen. Raportoinnin huomattiin myös olevan tutkimuksen kohteena olevien tapauksien osalta pääasiassa reaktiivista – proaktiivisen raportoinnin puuttuessa lähes täysin. Näiden löydösten perusteella on pohdittu, miten negatiivisten näkökulmien huomioimista vastuullisuusraportoinnissa voitaisiin tulevaisuudessa kehittää.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
1.1	Aiheenvalinnan taustaa	1
1.2	Tutkimusongelman esittely, tutkimuksen tavoitteet ja keskeiset rajaukset	3
1.3	Tutkimusmenetelmät	7
1.4	Tutkimuksen eteneminen	10
1.4.1	Teoriaosio	10
1.4.2	Tutkimuksen eteneminen	11
2	YRITYSTEN YHTEISKUNTAVASTUUS	13
2.1	Yritysten yhteiskuntavastuun määrittely	13
2.2	Vastuullisuus liiketoiminnassa	15
2.3	Vastuullisuusraportointi	17
2.4	Vastuullisuusraportointia selittävät teoriat	20
2.4.1	Sidosryhmäteoria	21
2.4.2	Legitiimititeoria	22
3	LEGITIMAATIOUHKAT JA LEGITIMOINTISTRATEGIAT	24
3.1	Legitiimitiuhan muodostuminen	24
3.2	Negatiivisista näkökulmista raportointi	26
3.3	Legitiimitiön hallinta ja legitimointistrategiat	26
3.4	Legitimointistrategioiden laatu	32
4	AINEISTON ESITTELY JA ANALYSOINTI	33
4.1	Aineiston esittely	33
4.2	Uutisoinnin esittely	35
4.2.1	Guangxin maanvuokrakiistat	35
4.2.2	Pakistanin lapsityövoimaskandaali	39
4.3	Uutisoinnin analysointi	42
4.4	Raportoinnin esittely	44
4.5	Raporttien analysointi	50
4.5.1	Marginaalistaminen ja positiivistaminen	50
4.5.2	Abstraktointi	53
4.5.3	Faktana esittäminen	55
4.5.4	Järkeistäminen	57
4.5.5	Arvovaltaistaminen	58
4.5.6	Korjaavien toimenpiteiden esittäminen	60
4.5.7	Muut	61
4.6	Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti	63
5	TUTKIMUKSEN KESKEISET TULOKSET	66
5.1	Aineiston esittely	66
5.2	Tutkimuksen keskeisimmät tulokset	71
5.2.1	Legitiimitiökriisin aiheuttajat	71
5.2.2	Legitimointistrategiat Stora Enson raportoinnissa	73
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	79
	LÄHTEET	83

1 JOHDANTO

1.1 Aiheenvalinnan taustaa

Vastuullisuuden merkitys yritysten toiminnalle on kasvanut sitä mukaan, kun sidosryhmät ovat alkaneet odottaa yrityksiltä entistä vastuullisempaa toimintaa. Kuluttajat ovat entistä tarkempia ostamiensa tuotteiden alkuperästä, ja sijoittajat suosivat yhä enemmän vastuullisia sijoittamisstrategioita. Analyttikot ottavat myös aikaisempaa useammin huomioon ekologisia, sosiaalisia ja hallinnollisia seikkoja määrittäessään yritysten arvoa. Näiden muutosten myötä myös vastuullisuusinformaation kysyntä on lisääntynyt. (Holder-Webb & al., 2009.) Pelkkä vastuullisuusinformaation tarjoaminen ei kuitenkaan välttämättä vielä tarkoita, että yritys olisi vastuullinen toimija. Siksi tämän tarjolla olevan informaation sisällön lähempää tarkastelua voidaankin pitää tärkeänä ja mielenkiintoisena.

Vastuullisuusraportointia voidaan pitää merkittävänä kanavana, jonka kautta yritykset pyrkivät viestimään taloudellisista, ekologisista ja sosiaalisista intresseistään sidosryhmille. Näistä yrityksen toiminnan aspekteista viestiminen voi vaikuttaa esimerkiksi yrityksen brändin arvoon, läpinäkyvyyteen, legitimaatioon ja maineeseen. Lisäksi se tarjoaa mahdollisuuksia työntekijöiden motivointiin, kilpailukykyisyyden osoittamiseen ja benchmarkingiin kilpailijoita vastaan. Viestinnällä voidaan myös tukea muuta yritykseen liittyvää informaatiota ja kontrolloida erilaisia prosesseja. (Herzig & Schaltegger, 2006; Hahn & Kühnen, 2013.)

Vastuullisuusraportoinnin tueksi on tarjolla erilaisia standardeja, joista yleisimmin käytössä olevat ovat Global Reporting Initiative –standardit (GRI). (Milne & Gray, 2013.) Standardit muun muassa ohjeistavat yrityksiä raportoimaan tasapainoisesti sekä positiivisista että negatiivisista vastuullisuuteen liittyvistä näkökulmista (GRI, 2013). Tässä valossa voidaan pitää ristiriitaisena, että suurin osa vapaaehtoisesti raportoidusta informaatiosta vaikuttaa esittävän yritykset ainoastaan positiivisessa valossa. (Holder-Webb & al., 2009). Tämä voi osittain johtua siitä, että GRI-standardeissa ei määritellä

tarkasti, mitä negatiivisilla näkökulmilla tarkoitetaan ja miten niistä tarkalleen ottaen tulisi raportoida.

Vastuullisuusraportointi on pakollista vain osalle yrityksistä ja tietyin osin, joten se ei ole samalla tavalla säänneltyä kuin tilinpäätösraportointi. Uuden EU-direktiivin myötä vastuullisuusraportointi on tehty Suomen kirjanpitolaissa tilikauden 2017 raportoinnista lähtien pakollista ”suurille, yleisen edun kannalta merkittävälle yhtiöille”. Direktiivin mukaan raportointivelvollisuus koskee yrityksen toiminnan ympäristöä, työntekijöitä, ihmisoikeuksia ja sosiaalisia seikkoja koskevia vaikutuksia sekä korruption ja lahjonnan torjuntaa. Lisäksi vaaditaan, että yritykset kuvailevat omaa liiketoimintamalliaan sekä sitä, millaisia riskejä liittyy sen toimintalinjoihin ja miten näitä riskejä hallitaan. Raportointi säilyy lakimuutoksen myötä kuitenkin kohtuullisen vapaamuotoisena, sillä se ei ota kantaa siihen, *miten* näistä seikoista tulisi raportoida. Yritykset saavat siis toistaiseksi toteuttaa tätä raportointivelvollisuuttaan aika lailla itse parhaaksi katsomallaan tavalla, mutta Europan komissio voi vielä vuoden 2018 loppuun asti tehdä tarkennuksia direktiiviin, mikäli sen ei koeta tällaisenaan täyttävän sille asetettuja odotuksia. (Työ- ja Elinkeinoministeriö.)

Tällä EU-direktiivillä halutaan parantaa ja yhdenmukaistaa sosiaalisista ja ympäristöasioista raportointia kaikissa EU-jäsenmaissa. Direktiivi pohjautuu oletukseen siitä, että kestävä kehitys uhkaavat riskit tunnistetaan todennäköisemmin, mikäli yritykset raportoivat vastuullisuuteen liittyvistä asioista avoimesti. Tämän ajatellaan myös lisäävän sijoittajien ja kuluttajien luottamusta yritysten toimintaan. Kaiken kaikkiaan tavoitteena on vauhdittaa siirtymää maailmantalouteen, jossa kannattavuuteen liittyvät tavoitteet yhdistyvät ympäristönsuojeluun ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Lisäksi tarkoituksena on parantaa vastuullisuuteen liittyvien tiedonantojen vertailukelpoisuutta. (2014/95/EU.)

Tämä uusi EU-direktiivi siis antaa suuntaviivat sille, mitä asioita raporttien tulisi sisältää, mutta jättää GRI-standardien tavoin kohtuullisen avoimeksi kysymyksen siitä, *miten* näistä asioista tulisi raportoida. Vapaamuotoisuus voi mahdollistaa esimerkiksi tiettyjen yrityksen imagon kannalta epäedullisten tietojen raportoimatta jättämisen. Tämä vaarantaa laskentatoimen periaatteiden mukaisen oikean ja riittävän kuvan antamisen yrityksen toiminnasta. Siksi onkin hyvin ajankohtaista ja tärkeää tutkia, millä tavalla

yritykset tällä hetkellä raportoivat vastuullisuudestaan, ja etenkin, miten yritykset ottavat esiin negatiivisia näkökulmia.

Aiheen tärkeydestä huolimatta tutkimus vastuullisuusraportointiin liittyen on vielä toistaiseksi ollut kohtalaisen vähäistä, ja se on pääasiassa keskittynyt laskentaan liittyviin ongelmiin eikä niinkään itse raportointiin. Lisäksi vaikuttaisi siltä, että tämänhetkisessä tutkimuksessa on keskitytty reilusti enemmän ekologisiin kuin sosiaalisiin näkökulmiin¹. Tämän arvellaan johtuvan siitä, että suoriutumista sosiaalisista vastuista on hankala arvioida. (Hahn & Kühnen, 2013.) Tässä valossa voidaan pitää hyvin perusteltuna ottaa tutkimuksen painopisteeksi sosiaalisista vaikutuksista raportointi.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa, millaista negatiivisista näkökulmista raportointi on tällä hetkellä. Tätä arvioidaan tutkimalla legitimointistrategioita, joita Stora Enso on käyttänyt raportoinnissaan. Yrityksen raportointia tarkastellaan siltä osin kuin se liittyy kahteen median esiin nostamaan tapaukseen, Stora Enson yhteisyrityksen alihankintaketjusta löytyneeseen lapsityövoimaan ja yrityksen Kiinan Guangxissa tekemien maanvuokraussopimuksiin liittyviin kiistoihin, jotka ovat muodostaneet uhan yrityksen legitimaatiolle.

1.2 Tutkimusongelman esittely, tutkimuksen tavoitteet ja keskeiset rajaukset

Tässä tutkielmassa tarkastellaan, legitimaatiouhan syntymistä yrityksen toimien saaman mediahuomion seurauksena sekä tähän uhkaan reagoimista vastuullisuusraportoinnin yhteydessä. Tutkimuksen kohteeksi on nostettu kaksi erillistä tapausta, jotka ovat saaneet negatiivista mediahuomiota näiden vuosien aikana. Tutkimuksen aineisto koostuu näihin tapauksiin liittyvästä uutisoinnista sekä Stora Enson raportoinnista niihin liittyen vuosina 2003–2016.

¹ Hahnin ja Kühnenin (2013) tutkimuksen aineistoon sisältyy neljä kertaa enemmän ympäristövastuuseen liittyviä artikkeleita kuin sosiaalista ulottuvuutta käsitteleviä artikkeleita

Tutkimuksen etenemistä ohjaavat kaksi pääkysymystä, joista toinen on jaettu kolmeen alakysymykseen:

1. Mitkä tapaukset ovat tunnistettavissa legitimaatiokriisin aiheuttajiksi Stora Ensolle viimeisen 15 vuoden aikana?
2. Miten Stora Enso on raportoinut vastuullisuusraportoinnissaan näistä esille tulleista legitimaatiokriisin aiheuttajista?
 - a. Mitä legitimointistrategioita on käytetty?
 - b. Onko jotain seikkoja selkeästi jätetty raportoinnin ulkopuolelle ennen tai jälkeen tapauksen saaman mediahuomion?
 - c. Miten laadukasta ja läpinäkyvää raportointi on ollut näiden seikkojen perusteella?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen pyritään vastaamaan tutkimuksen uutisaineiston ja toiseen raportointiaineiston perusteella.

Vastuullisuusraportointiin liittyvien käytäntöjen voidaan katsoa olevan vielä kohtuullisen vakiintumattomia verrattuna tilinpäätösraportoinnin käytäntöihin (Deegan, 2002, 286). Näitä käytäntöjä on kyllä tutkittu, mutta tutkimus on keskittynyt etenkin yritysten ekologisiin vastuisiin ja raportoinnin positiiviseen sisältöön. Myös raportoinnin laadun tutkimus on kohtuullisen vähäistä. (Hahn & Kühnen, 2013; Holder-Webb & al., 2009.) Saundersin (& al., 2012, 146–147) mukaan tarkasteltaessa kohtuullisen tutkimatonta ilmiötä voi case-tutkimus tulla kyseeseen. Tässä tutkimuksessa on case-tutkimuksen piirteitä, vaikka kyseessä on tulkitseva tekstianalyysi. Ilmiötä tarkastellaan yhden esimerkkiyrityksen ja kahden tämän yrityksen toimintaan liittyvän tapauksen kautta. Ilmiötä olisi mielenkiintoista tutkia myös laajemmalla aineistolla, jolloin voitaisiin nähdä reagoivatko esimerkiksi eri toimialojen yritykset eri tavoin negatiiviseen julkisuuteen tai vaikuttaako reagointiin legitimaatiouhan aiheuttaneiden tapausten laatu. Pro gradu – tutkielman laajuusvaatimukset ja aikarajat huomioon ottaen on kuitenkin perusteltua valita tiukkarajainen aineisto.

Stora Enso on valittu kohdeyritykseksi monestakin syystä. Ensinnäkin sen legitimaatiota uhkasi vain joitakin vuosia sitten lapsityövoiman käyttöön liittyvä uutiskohu, jonka voidaan ajatella horjuttaneen yrityksen legitimaatiota huomattavasti. Esimerkiksi

ruotsalainen eläkerahasto AP7 myi kohuun liittyen kaikki Stora Enson osakkeensa, joita se omisti kolmen miljoonan euron edestä, ja laittoi yrityksen mustalle listalleen. Stora Enso oli tuolloin 49 yritystä käsittävällä mustalla listalla ainut pohjoismainen yritys. (KL, 8.2.2015.) Lisäksi yritys on saanut kritiikkiä osakseen muun muassa maanvuokrasopimuksiin liittyvistä epäselvyyksistä Kiinan Guangxissa ja maakiistoihin liittyen Brasiliassa (HS, 23.4.2014). Stora Enso on siis kerännyt paljon negatiivista mediahuomiota viime vuosina ja joutunut selittelemään tekemisiään useaan otteeseen sidosryhmilleen. Tämän vuoksi Stora Ensoa voidaan pitää hyvin edustavana tutkimuskohteena tutkittaessa toiminnan negatiivisten vaikutusten legitimointia vastuullisuusraportoinnin keinoin.

Lisäksi FIBS (Finnish Business & Society) on listannut Stora Enson vastuullisuusraportit vuosina 2015 ja 2016 Suomen parhaiksi vastuullisuusraporteiksi, minkä voidaan olettaa tarkoittavan Stora Enson raportoinnin olevan hyvä esimerkki laadukkaista raportointikäytännöistä. Stora Enson yritys vastuun kehitysjohtaja Noel Morrinin mukaan vuonna 2015 otettiin käyttöön myös uusi raportointikäytäntö, joka tähtää entistä läpinäkyvämpään raportointiin. Sen tarkoituksena on tarjota mahdollisimman helppolukuisessa muodossa kaikki olennainen informaatio liittyen yrityksen kohtaamiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin. (Papnews, 2016.) Stora Enso on myös raportoinut vastuullisuudestaan jo pidemmän aikaa, ja yritykseltä on julkaistu erillinen vastuullisuusasioihin keskittyvä raportti vuosittain koko siltä ajanjaksolta, jolle tämä tutkimus keskittyy (2003–2016). Lisäksi Stora Ensolla on toimintoja maissa, jotka voidaan luokitella riskimaiksi vastuullisuuden kannalta (BSCI, 2014). Yritys on myös ollut otsikoissa useasti liittyen näissä maissa esiintyneisiin ongelmiin. Kaiken kaikkiaan voidaan siis ajatella, että Stora Enso on hyvin edustava tapaus liittyen toiminnan legitimointiin vastuullisuusraportoinnin keinoin negatiivisen mediahuomion seurauksena.

Rajaus vuosiin 2003–2016 on tarkentunut vasta alustavan tutkimukseen liittyvän selvittelyn yhteydessä. Vuosi 2016 on luonnollinen päätepiste aikavälille, sillä se on viimeinen vuosi, jolta vastuullisuusraportti on ehtinyt ilmestyä. Aikavälin aloitusvuosi määriteltiin lopulta uutisoinnin kohteena olevien tapausten perusteella. Yrityksen Pakistanin toimintoihin liittyneen lapsityövoimakohun osalta aineisto rajoittuu vuosiin 2012–2016, sillä toiminta Pakistanissa on aloitettu vasta vuonna 2013 (Stora Enso, 2013,

7), ja siihen on viitattu ensimmäisen kerran raportoinnissa vuonna 2012. Guangxin toimintoihin Kiinassa liittyneisiin maanvuokraussopimussotkuihin liittyvä aineisto puolestaan rajoittuu vuosiin 2003–2016. Toiminta Guangxissa on alkanut jo vuonna 2002 (Stora Enso, 2015), mutta ensimmäisen kerran toimintaan Guangxissa on viitattu vuoden 2003 raportissa.

Negatiivista uutisointia Stora Enson toiminnasta viimeisen 15 vuoden ajalta on paljon ja laajasti eri teemoihin liittyen. Alustavassa uutisoinnin läpikäynnissä tehtiin rajausta niihin toimintoihin, joita Stora Ensolla on vastuullisuuden kannalta riskisissä maissa. Business Social Compliance Initiative –vastuualoitteen (BSCI, 2014) listauksen perusteella Stora Ensolla on toimintoja viidessä riskimaassa: Brasiliassa, Kiinassa, Pakistanissa, Laosissa ja Venäjällä. Näistä viidestä maasta median huomio on kiinnittynyt erityisesti Stora Enson toimintaan Brasiliassa, Kiinassa ja Pakistanissa. Koska Kiinassa ja Brasiliassa vallitsevat ongelmat ovat osittain samankaltaisia, tutkimukseen on otettu mukaan ainoastaan Kiinan maanvuokraussopimukseen liittyvät epäselvyydet. Tämä valinta on tehty, koska Kiinan tapauksen koetaan olevan yksityiskohdiltaan selvärajaisempi kuin Brasilian tapauksen, ja sen vuoksi sopivampi pro gradu –tutkielman laajuusvaatimukseen ja aikarajoihin.

Tutkimuksen uutisaineisto on kerätty Helsingin Sanomien, Kauppalehden, Talouselämän ja Taloussanomien verkkojulkaisuista. Uutisointia on haluttu kerätä useammasta lähteestä, jotta olisi mahdollista nähdä selvemmin, mille vuosille uutisointi on keskittynyt ja jotta uutisaineistossa tulisi huomioitua myös eri sidosryhmät. Nämä kyseiset lehdet on valittu mukaan ennen kaikkea siksi, että ne ovat kaikki tavoitettavuudeltaan Suomen johtavia uutislehtiä tai Suomen johtavia talousasioihin liittyviä lehtiä² (Kansallinen Mediatutkimus). Tutkimuksen kannalta relevanttia tietoa uutisointiin liittyen on artikkelien määrä per vuosi sekä lisäksi tiivistelmä asioista, joista kunakin vuonna artikkeleissa on puhuttu. Tiivistelmät molempiin tapauksiin liittyen on suurimmaksi osaksi muodostettu Helsingin Sanomissa julkaistujen artikkelien perusteella, koska uutisointi oli kattavinta Helsingin Sanomissa. Lisäksi muiden julkaisujen uutisissa usein viitattiin Helsingin Sanomien vastaaviin artikkeleihin. Lisäksi Helsingin Sanomia on näistä neljästä lehdestä luetuin ja tavoittaa eniten lukijoita (Kansallinen Mediatutkimus).

² Taloussanomat ovat osa Ilta-Sanomien verkkojulkaisuja.

Tutkimuksen aineisto on rajattu yrityksen raportoinnin osalta koskemaan ainoastaan Stora Enson varsinaisia vastuullisuusraportteja, eikä siinä siten ole otettu huomioon yrityksen mahdollisia muita tiedonantoja ja raportteja käsiteltäviin aiheisiin liittyen. Varsinaiseksi vastuullisuusraportoinniksi lasketaan Hahnin ja Kühnenin (2013) mukaan vain sellainen raportti, joka huomioi samanaikaisesti kaikki kolme vastuullisuuden osa- aluetta: taloudellisen, ekologisen ja sosiaalisen vastuun. Varsinaisiksi vastuullisuusraporteiksi ei siis lasketa dokumentteja, jotka sisältävät ainoastaan yhden näistä ulottuvuuksista. (Hahn & Kühnen, 2013.) Tämän aineiston vastuullisuusraportit eivät täysin täytä tätä vaatimusta, sillä osa niistä ei sisällä taloudellista näkökulmaa, joka on useina vuosina raportoitu ekologisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta erillään.

Yllä olevan rajauksen voidaan olettaa aiheuttavan pieniä vajavaisuuksia yrityksen käyttäytymisen ymmärtämiseen, sillä yritysten vastuullisuusasioihin liittyvät tiedonannot eivät yleensä rajoitu pelkästään yhteen kanavaan (Holder-Webb & al., 2009). Tutkimuksen tarkoituksena on kuitenkin pääasiallisesti selvittää nimenomaan yrityksen vastuullisuusraportointikäytäntöihin liittyviä yksityiskohtia eikä niinkään hahmottaa kokonaiskuvaa yrityksen vastuullisesta käyttäytymisestä. Tutkimuksessa ei tulla myöskään ottamaan kantaa siihen, onko yritys todellisuudessa toiminut niin kuin on sanonut toimivansa. Tästä syystä voidaan siis todeta, että rajaus on rajoitteistaan huolimatta hyvin perusteltu.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen aineisto on kvalitatiivista, mutta sisältää myös joitakin kvantitatiivisia piirteitä, sillä osa vastuullisuusraportoinnin sisältämästä informaatiosta on numeerista. Kvalitatiivinen aineisto on joukko sanallisesti ilmaistuja merkityksiä, kuten sanallista ja kuvallista aineistoa ja artefakteja (Schreier, 2012, 20), joiden tulkitseminen ei aina ole yhtä suoraviivaista kuin kvantitatiivisen aineiston tulkitseminen. (Saunders & al., 2012, 480–485.) Tämä johtuu siitä, että kvalitatiivinen aineisto ei ole kvantitatiivisen aineiston tavoin standardoitua, joten se jättää paljon varaa tutkijan omalle tulkinnalle, johon vaikuttaa aina myös tutkijan oma tausta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että eri tutkijat

voivat tehdä samasta aineistosta eri tulkintoja – ja jopa sama tutkija voi tehdä eri tulkintoja eri ajan hetkinä - eikä välttämättä kumpikaan tulkinta ole enemmän oikein tai väärin kuin toinen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa siis etsitään joko henkilökohtaisia tai sosiaalisia merkityksiä symbolisesta materiaalista, jolle ei välttämättä löydy yhtä ainoaa oikeaa tulkintaa. Tulkinnallisuus on toisin sanoen kvalitatiivisen tutkimuksen ydinasioita, kun taas kvantitatiivisessa tutkimuksessa tulkinnalla on enemmän toissijainen rooli. (Schreier, 2012, 20–21.)

Kvalitatiivinen tutkimus on kontekstisidonnaista, sillä tutkimuksen taustalla olevat olosuhteet vaikuttavat tehtyihin tulkintoihin. Tämä poikkeaa merkittävästi kvantitatiivisesta tutkimuksesta, jossa usein pyritään tekemään yleistyksiä, jotka pätevät kontekstista riippumatta. Konteksti on kvalitatiivisessa tutkimuksessa jopa niin vahvasti läsnä, että sen voidaan ajatella olevan osa tutkimusaineistoa. (Schreier, 2012, 21–23.) Tästä syystä tässä tutkielmassa aineisto ei koostu ainoastaan tutkittavista vastuullisuusraporteista. Stora Ensoon kohdistuvan negatiivisen uutisoinnin voidaan katsoa olevan osa aineistoa ja vaikuttavan merkittävästi tulkintoihin, joita vastuullisuusraporteista tehdään. On myös tärkeää huomata, että tutkijan omat asenteetkin vaikuttavat välttämättä tutkimuksen kontekstiin.

Kvalitatiivisen aineiston riittävyttä voidaan arvioida aineiston kylläntymisellä. Kylläntymisellä tarkoitetaan sitä, että teoreettisesti merkittävään tulokseen pääsy vaatii tietyn määrän aineistoa, jonka katsotaan olevan riittävä, kun samat asiat alkavat toistua aineistossa. (Hirsjärvi & al., 2009, 185.) Tässä on taustalla ajatus siitä, että kun samat asiat alkavat toistua, aineisto ei enää tuota uutta tietoa tutkimusongelmaan liittyen (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 87). Tämän tutkimuksen aineistossa samat asiat toistuvat jo yhden tapauksen kohdalla. Toisen tapauksen mukaan ottamista voidaan pitää tutkimusongelman kannalta silti olennaisena, sillä tapaukset poikkeavat luonteeltaan toisistaan huomattavasti. Vaikka kummankin tapauksen kohdalla aineisto toistaa itseään, tuottavat molemmat tapaukset tutkimusongelman kannalta uutta tietoa toisiinsa nähden. Tutkimuksen aineistoa voidaan siis pitää ainakin jonkin verran kylläntyneenä.

Tutkimuksen raportointiaineiston analyysiin käytetään tulkitsevaa diskurssianalyysiä. Diskurssianalyysin määrittely ei ole yksiselitteistä sen monien variaatioiden vuoksi, mutta karkeasti sanottuna se keskittyy tarkastelemaan kielen todellisuutta rakentavaa

ulottuvuutta (Schreier, 2012, 44). Diskurssianalyysin kohteena on diskurssit, jotka voidaan määritellä kokoelmaksi toisiinsa liittyviä tekstejä, jotka luovat sosiaalista todellisuutta. Sosiaalista vuorovaikutusta on hankala ymmärtää täysin ilman diskursseja, jotka antavat vuorovaikutukselle sen merkitykset. Diskurssianalyysin tarkoituksena on siis tutkia näiden diskurssien ja todellisuuden välistä suhdetta. (Phillips & Hardy, 2002.)

Diskurssianalyysia voidaan tehdä joko tekstin, tulkinnan tai kriittisyyden tasolla. Tässä tutkimuksessa analyysi on tulkitsevaa eli sen päämääränä on tunnistaa tekstistä yleisimpiä jaettuja merkityksiä ja tulkintoja tuottavia diskursseja. Analyysin kiinnostuksen kohteena on, millaisia tavoitteita tekstillä on ja millaisia strategioita näissä teksteissä käytetään. (Schreier, 2012, 46.) Tässä tutkimuksessa Stora Enson vastuullisuusraporteista kerätty aineiston on jaettu kappaleisiin. Nämä kappaleet on käyty aikajärjestyksessä tapauskohtaisesti systemaattisesti läpi, ja niitä on verrattu Hahnin ja Lülfsin (2013) esittämiin legitimointistrategioiden piirteisiin etsien samankaltaisuuksia. Näin aineisto on jaettu seitsemään kategoriaan: marginaalistamiseen, abstraktointiin, faktana esittämiseen, järjeistämiseen, arvovaltaistamiseen ja korjaavien toimenpiteiden esittämiseen sekä muihin tunnistamattomiin kategorioihin. Muut-kategoriaan on lajiteltu ne kappaleet, jotka eivät ole sopineet minkään Hahnin ja Lülfsin (2013) määrittelemän strategian alle.

Tämän jälkeen tämän seitsemännen kategorian kappaleista on etsitty keskenään yhteisiä piirteitä, joiden perusteella samankaltaiset kappaleet on vielä lajiteltu omiksi kategorioikseen. Näitä uusia kategorioita on muodostettu kaksi: hyvien aikeiden ja periaatteiden esittäminen sekä positiivistaminen. Lisäksi osa kappaleista ei sopinut mihinkään kategoriaan eikä niistä ollut tunnistettavissa mitään selkeitä uusia mahdollisia legitimointistrategioita. Koko aineisto on tämän jälkeen lajiteltu vielä uudelleen siten, että kappaleista on pyritty tunnistamaan Hahnin ja Lülfsin (2013) esittämien strategioiden lisäksi myös piirteitä näistä kahdesta uudesta kategoriasta. Osaan aineiston kappaleista sisältyy useampia legitimointistrategioita.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on siis tarkastella, miten ja millaisin ilmauksin yrityksen legitimeettia pyritään korjaamaan kriisitilanteissa eli millaisilla kielellisillä keinoilla yrityksen legitimaatiota pyritään palauttamaan ja rakentamaan. Diskurssianalyysi sopii tähän tarkoitukseen hyvin, sillä legitimointia voidaan tämän tutkimuksen yhteydessä pitää yrityksen toiminnan oikeuttamisena erilaisia

argumentointistrategioita käyttäen. Nämä strategiat, joita ei aina käytetä tietoisesti tai tarkoituksella, ovat diskursseja tai diskursiivisia keinoja rakentaa legitimaatiota (Vaara & al., 2006.), ja niiden voidaan ajatella vastaavan joko ääneen lausuttuun tai lausumattomaan kysymykseen, *miksi* (Van Leeuwen, 2007, 94).

Uutisaineiston tulkinta on tapahtunut ainoastaan tekstuaalisella tasolla eikä siitä ole pyritty löytämään sen syvempiä merkityksiä. Uutisaineiston analyysin tarkoituksena on ollut ainoastaan tunnistaa tapaukset, jotka ovat uhanneet Stora Enson toiminnan legitimaatiota. Raportointiaineistoa on myös tulkittu suhteessa uutisaineistoon. Ensinnäkin on tarkasteltu vuosittain julkaistujen artikkelien lukumäärän vaihtelua ja verrattu sitä raportoinnin määrän vaihteluihin. Lisäksi on selvitetty, onko kaikkeen uutisoinnissa esitettyyn kritiikkiin otettu raportoinnissa kantaa ja onko asiat nostettu raportoinnissa esille proaktiivisesti vai reaktiivisesti.

Vaikka tutkimuksen aineisto on kvalitatiivinen eikä tarpeeksi laaja esimerkiksi tilastollisten yleistysten tekemiseen, on aineistoa sen analysointivaiheessa kvantifioitu aina mahdollisuuksien mukaan. Tämä on tehty, jotta on pystytty tarkastelemaan erilaisten käytettyjen strategioiden yleisyyttä tässä aineistossa sekä tutkimaan, onko raportoinnin määrässä ollut muutoksia vuosien varrella ja onko näillä muutoksilla minkäänlaista mahdollista yhteyttä uutisoinnin määrän vaihteluihin.

1.4 Tutkielman eteneminen

1.4.1 Teoriaosio

Tutkielman kahdessa ensimmäisessä osassa käsitellään tutkimuksen taustalla olevaa teoriaa ja selitetään siihen liittyviä tärkeitä käsitteitä. Ensimmäisessä osiossa selvitetään, mitä tarkoitetaan yritysten yhteiskuntavastuulla ja miten vastuullisuus voi näkyä liiketoiminnassa. Lisäksi osiossa selitetään tarkemmin vastuullisuusraportointia: mitä se on ja mihin sillä pyritään sekä millaisilla teorioilla raportointia on selitetty.

Toisessa osiossa määritellään, mitä legitimaatiouhalla tarkoitetaan ja millaisia keinoja yrityksillä on käytettävissä tämän uhan poistamiseksi. Erityisen tarkasti käydään läpi aikaisemmissa tutkimuksissa tunnistettuja erilaisia legitimointistrategioita.

Tutkielman kolmannessa osiossa esitellään tutkimuksen aineisto. Ensimmäisenä esitellään aineistoon liittyvä uutisointi ja pohditaan hieman sen sisältöä. Tämän jälkeen esitellään vuosien 2005–2016 vastuullisuusraporteista kerätty aineisto, joka on jaoteltu kategorioihin käytettyjen legitimointistrategioiden perusteella. Tutkielman viimeinen osio on tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset. Siinä eritellään tarkemmin, mitä aineiston analyysistä on saatu irti, millaisia uusia legitimointistrategioita tutkimuksen aineistosta on löydetty ja miten näitä löydöksiä voidaan hyödyntää vastuullisuusraportoinnin ja sen tutkimuksen yhteydessä.

1.4.2 Tutkimuksen eteneminen

Tutkimus aloitetaan tapauksiin liittyvän uutisaineiston keräämisellä. Uutisoinnin alustavan läpikäynnin perusteella tutkimuksen kohteeksi valikoitui kaksi tapausta: lapsityövoimakohu Pakistanissa ja maanvuokrasopimuskiistat Kiinan Guangxissa. Näihin tapauksiin liittyen on kerätty tarkemmat tiedot uutisoinnista Helsingin Sanomien, Kauppalehden, Talouselämän ja Ilta-Sanomien Taloussanomien verkkojulkaisuista. Artikkelien määrät vuosittain on kerätty ylös ja kumpaankin tapaukseen liittyvästä uutisoinnista on tehty tiivistelmät. Pääasiassa kaikkien käytettyjen julkaisujen artikkelit ovat ilmestyneet samoihin aikoihin ja sisältävät suunnilleen saman informaation.

Tämän jälkeen on alettu kerätä aineistoa Stora Enson vastuullisuusraporteista. Nämä vastuullisuusraportit löytyvät Stora Enson omilta verkkosivuilta, ja kaikki tutkimuksen aikavälin (2005–2016) raportit ovat sieltä ladattavissa koneelle pdf-tiedostoina. Näistä pdf-tiedostoista on hakutoimintoa hyväksikäyttäen etsitty ensin kaikki Pakistanin ja Guangxin toimintoihin liittyvät lausunnot. Näitä kappaleita on etsitty yksinkertaisesti hakusanoilla ”Guangxi” ja ”Pakistan”. Näin löydettyjen kappaleiden lisäksi on tarkistettu myös näitä kappaleita ennen ja jälkeen tulevat tekstiosiot siltä varalta, että ne liittyvät myös aiheeseen. Aineiston paremmin hahmottamiseksi tässä kohtaa on alettu muuttaa aineistoa osittain numeeriseen muotoon. Vuosittain on otettu ylös, kuinka monessa kappaleessa on viitattu näihin toimintoihin.

Tämän jälkeen tästä aineiston ensimmäisestä versioista on eritelty ne kappaleet, joissa on Guangxin tapauksessa viitattu maanvuokrasopimussotkuihin ja Pakistanin tapauksessa lapsityövoiman käyttöön. Myös näiden kappaleiden lukumäärä on otettu vuosittain ylös. Seuraavaksi näitä jäljelle jääneitä kappaleita on alettu lajitella niissä ilmenevien legitimointistrategioiden perusteella. Kategorioita on ollut yhteensä seitsemän. Näistä kuusi on Hahnin ja Lülfsin (2013) esittämiä legitimointistrategioita, jotka ovat marginaalistaminen, abstraktointi, faktana esittäminen, järkeistäminen, arvovaltaistaminen ja korjaavien toimenpiteiden esittäminen. Seitsemänteen kategoriaan on laitettu kaikki muut kappaleet, jotka eivät ole suoraan sopineet muihin näistä kuudesta kategoriasta. Aineiston järjestelyn viimeisessä vaiheessa on vielä pyritty etsimään näistä seitsemännen kategorian kappaleista niitä yhdistäviä tekijöitä.

Aineiston analyysivaiheessa sitä on kuvattu näiden eri kategorioiden alla. Analyysissa on esitetty, miten näitä eri strategioita on käytetty, ja jokaiseen kategoriaan on poimittu esimerkkilauseita aineistosta. Lopuksi aineistosta on analyysin perusteella tehty johtopäätöksiä, jotka esitetään tämän tutkielman viimeisessä luvussa.

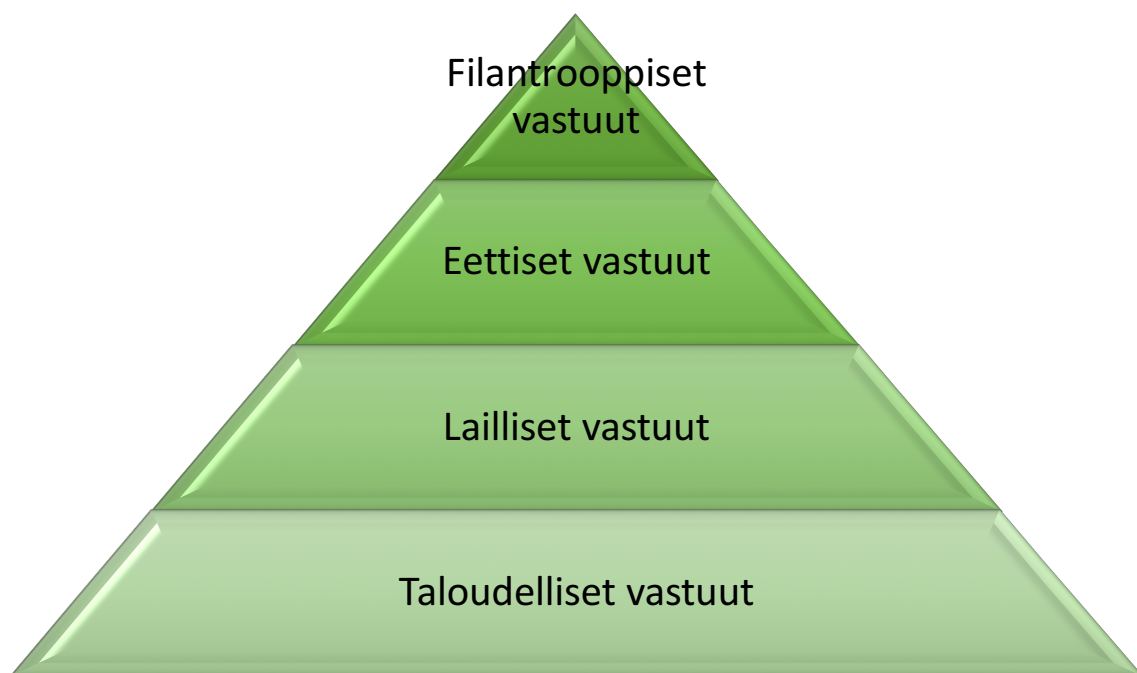
2 YRITYSTEN YHTEISKUNTAVASTUU

2.1 Yritysten yhteiskuntavastuun määritelmiä

Yritysten yhteiskuntavastuulle on löydettävissä useita erilaisia määritelmiä, joista joidenkin mukaan yritysten yhteiskuntavastuu käsittää ainoastaan yrityksen lailliset ja taloudelliset velvoitteet ja vastuun osakkeenomistajia kohtaan. Joskus sen puolestaan katsotaan käsittävän laajemmin myös yrityksen vastuun toimintaympäristöään kohtaan. (Jamali, 2008, 213.) Useimpien määritelmien mukaan kyse on siitä, että yritykset ottavat vapaaehtoisesti huomioon sosiaaliset ja ekologiset huolenaiheet liiketoiminnassaan ja sidosryhmille viestinnässään. Tällöin yritykset eivät pyri yksistään huolehtimaan lainmukaisista velvoitteistaan vaan investoivat entistä enemmän inhimilliseen pääomaan, sidosryhmäsuhteisiin ja ympäristöön. Euroopan Komission mukaan yhteiskuntavastuuta sovelletaan tällä hetkellä lähinnä suurissa tai monikansallisissa yrityksissä, vaikka sitä voidaan pitää tärkeänä kaikenkokoisille yrityksille kaikilla toimialoilla. Komissio listaa joitakin syitä, miksi yhteiskuntavastuun soveltaminen on tärkeää, ja mainitsee muun muassa mahdollisen positiivisen vaikutuksen työympäristöön sekä sidosryhmien positiivisen kiinnostuksen herättämisen. Myös rahoituslaitokset saattavat ottaa lainan myöntämisprosessissa huomioon yhteiskuntavastuuseen liittyviä näkökulmia. (KOM/2001/0366.)

Carroll (1991) esittää puolestaan pyramidimallissaan, että yritysten yhteiskuntavastuu koostuu neljänlaisista yhteiskunnallisista vastuista: taloudellisista, laillisista, eettisistä ja filantrooppisista (Kuvio 1). Pyramidin pohjana toimii yrityksen taloudellinen vastuu tuottaa voittoa. Tämä vastuu on aivan ensisijainen, sillä jos tästä ei pidetä huolta, muut vastuut ovat epärelevantteja. Pyramidin seuraava rakennuspalikka ovat laillinen vastuu. Yrityksen toiminnan on oltava lainmukaista, jotta yhteiskunta pitäisi sen toimintaa hyväksyttävänä. Pyramidin kolmas taso on yrityksen vastuu toimia eettisesti. Tämä taso on jatkuvassa vuorovaikutuksessa laillisen tason kanssa, sillä etiikan voidaan ajatella edustavan niitä yhteiskunnan arvoja ja normeja, jotka eivät ole vielä vakiintuneet laeiksi. Nämä arvot ja normit asettavat lainsäädännölle paineita kehittyä jatkuvasti ja yrityksille yhä korkeampia odotuksia siitä, miten niiden toiminnan tulisi ylittää lain vaatimukset.

Pyramidin ylintä kerrosta edustaa filantrooppinen vastuu. Tällä viitataan siihen, että yhteiskunta toivoisi yrityksen olevan hyvä kansalainen. Yrityksen siis odotetaan jakavan resurssejaan yhteiskunnan hyväksi esimerkiksi tukemalla humanitäärisiä projekteja ja tarkoituksiperiä. Jotkin yritykset kokevat toimivansa vastuullisesti, jos niiden toiminta vastaa näihin yhteiskunnan filantrooppisiin toiveisiin. Todellisuudessa kuitenkin tätä viimeistä neljättä vastuullisuuden tasoa voidaan pitää jopa vähemmän tärkeänä kuin kolmea alempaa tasoa. Filantrooppinen vastuullisuus voidaan nähdä ikään kuin kirsikkana kakun päällä, mutta vastuullisesti toimiminen ei voi rajoittua vain filantrooppiseen vastuuseen. (Carroll, 1991, 40–43.)



Kuvio 1: Carrollin (1991, 40–43) vastuullisuuden pyramidimalli.

Triple bottom line –käsite on peräisin John Elkingtonin vuonna 1997 julkaistusta kirjasta *Cannibals with Forks: The triple bottom line of 21st Century Business*. Ideana käytännössä on, että yritykset johtavat, mittaavat ja raportoivat suorituskyykyään kolmesta eri näkökulmasta: taloudellisten, sosiaalisten ja ekologisten vaikutusten näkökulmasta. (Milne & Gray, 2013.) Elkingtonin mukaan yritysten toiminnalla on välttämättä sosiaalisia ja ekologisia vaikutuksia taloudellisten vaikutusten ohella. On siis vain loogista, että yritysten pitäisi raportoida taloudellisten aktiviteettien lisäksi myös sosiaalisista ja ekologisista aktiviteeteista. Ideaalitulanteessa yritysten vuosikertomuksissa sosiaaliset ja ekologiset näkökulmat saisivat tasavertaisen aseman

taloudellisten näkökulmien rinnalla. Kuitenkin yrityksen ensisijainen olemassaolon tarkoitus on sen taloudellinen vastuu tuottaa voittoa, ja siksi sosiaalinen ja ekologinen vastuu eivät voi yrityksen raportoinnissa todellisessa tilanteessa olla tasa-arvoisia taloudellisen kanssa. Triple bottom line –ajatusta onkin kritisoitu siitä, että voidaan pitää harvinaisena ja epätodennäköisenä, että yritykset nyt tai tulevaisuudessa raportoisivat sosiaalisista ja ekologisista näkökulmista samassa mittakaavassa ja yhtä laadukkaasti kuin ne raportoivat taloudellisesta suorituskyvystään. (Gray & Milne, 2004, 70 – 80.)

Triple bottom line –käsite on levinnyt käyttöön laajalle ja nopeasti, mutta sitä voidaan pitää myös hyvin ongelmallisena konseptina. Se esittää taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen vastuullisuuden kolmena irrallisena osa-alueena eikä ota juurikaan kantaa näiden kolmen ulottuvuuden muodostamaan kokonaiskuvaan. (Milne & Gray, 2013.) Aiheeseen liittyvä tutkimus käyttää myös käsitettä harhaanjohtavasti: usein siihen liittyvä tutkimus keskittyy todellisuudessa vain ekologisiin ja sosiaalisiin näkökulmiin ja jättää kokonaan kolmannen ulottuvuuden huomiotta. Usein tällainen tutkimus myös pitää nämä kolme ulottuvuutta tiukasti erillään eikä paneudu näiden väliseen integraatioon lainkaan. (Hahn & Kühnen, 2013.) Lisäksi käsite viittaa ainoastaan näistä asioista raportointiin eikä ota kantaa siihen, mitä tämän periaatteen toteuttaminen käytännössä tarkoittaisi. Käsitettä käytetään myös virheellisesti synonyyminä toiminnan kestävyydelle ja vastuullisuudelle. Tästä johtuen yritykset usein ajattelevat vastuullisuusraportoinnin tarkoittavan samaa kuin olla vastuullinen tai olla matkalla kohti vastuullista liiketoimintaa. Onkin mahdollista, että jos triple bottom linea ja sen mukaan raportointia pidetään tulevaisuudessakin samana kuin vastuullisesti toimiminen, voi käsitteen käyttö itse asiassa johtaa entistä kestävämpään liiketoimintaan. (Milne & Gray, 2013.)

2.2 Vastuullisuus liiketoiminnassa

Yritysten yhteiskuntavastuun konsepti on esitetty jo ensimmäisen kerran 1970-luvulla, mutta liikemiesten ja -naisten sekä tutkijoiden käyttöön termi on vakiintunut 1990-luvun loppupuolella korostamaan yrityksen sosiaalisia vastuita taloudellisten ja ympäristövastuiden ohella (Mikkilä & Toppinen, 2008). Yritysten yhteiskuntavastuu jakautuu perinteisesti kolmeen osa-alueeseen: sosiaaliseen, taloudelliseen ja

ympäristövastuusiin. Näistä vastuista yritykset raportoivat perinteisen vuosittaisen raportointinsa lisäksi myös erilaisissa vastuullisuuteen liittyvissä raporteissaan (Hahn & Kühnen, 2013). Mikkilän (2006, 19) mukaan joissain tapauksissa yhteiskuntavastuuseen voidaan lukea näiden kolmen osa-alueen lisäksi mukaan kulttuurillinen vastuu (Mikkilä & Toppinen, 2008) tai tehdä kokonaan uudenlainen jako taloudelliseen, lailliseen, eettiseen ja päätöksenteon vastuullisuuteen (Carroll, 1979) tai legitimaatioon, julkiseen vastuuseen ja johdon harkinnan vastuullisuuteen (Wood, 1991, 696).

Woodin (1991, 698-) määritelmän mukaan yritysten yhteiskuntavastuun periaatteilla on kolme tasoa: institutionaalinen, organisatorinen ja henkilökohtainen. Institutionaalinen taso liittyy yrityksen legitimaatioon:

Yhteiskunta takaa legitimaation ja toimivallan liiketoiminnalle. Pitkässä juokussa ne, jotka eivät käytä tätä toimivaltaa tavalla, jonka yhteiskunta katsoo vastuulliseksi, tapaavat häviöt. (Davis, 1973, 314.)

Tämän periaatteen mukaan yritysten ei tulisi hyväksikäyttää saamaansa toimivaltaa ja nähdä liiketoimintansa vastuullisuuden yhteiskunnallisena instituutiona. Yrityksen toiminta vaikuttaa paitsi perinteisesti sidosryhmiksi luokiteltuihin ryhmiin – omistajat, asiakkaat, tavarantoimittajat, työntekijät – myös koko sen toimintaa ympäröivään yhteiskuntaan ja siinä toimiviin ryhmiin, kuten hallintoon, kilpailijoihin, kuluttajiin, mediaan jne. Yhdessä ryhmässä luottamuksen menettäminen voi johtaa helpostikin luottamuksen menettämiseen myös muissa ryhmissä, jolloin yritys myös hiljalleen menettää legitimaationsa eikä siten voi enää jatkaa toimintaansa. (Freeman, 1984.)

Organisatorisella tasolla (julkinen vastuu) on kyse siitä, että yritysten tulee kantaa vastuunsa niistä yhteiskunnallisista ongelmista, jotka liittyvät niiden toimintaan ja intresseihin. Toisin sanoen yritysten on ratkaistava yhteiskunnalle aiheuttamansa ongelmat ja auttaa niiden ongelmien ratkaisussa, jotka välittömästi liittyvät niiden toimintaympäristöön. Esimerkiksi paperi- ja selluteollisuudessa toimivan yrityksen kohdalla tämä tarkoittaisi sitä, että on kohtuullista odottaa yrityksen ottavan huomioon metsän uusiutumiseen liittyvät kysymykset ja etsivän aktiivisesti ratkaisua metsien vähenemisen ehkäisemiseksi. Sen sijaan ei voida olettaa, että tämän samaisen yrityksen pitäisi etsiä ratkaisua teuraseläinten huonoihin elinoloihin. Yrityksen yhteiskuntavastuu

siis koskee yrityksen toiminnan ja intressien kannalta relevantteja asioita. (Wood, 1991, 698.)

Periaatteiden kolmas taso on henkilökohtainen taso. Vastuullisuuden organisatorinen taso jättää varaa johdon henkilökohtaiselle harkinnalle siitä, mitkä ovat niitä yrityksen toiminnan kannalta relevantteja asioita. Yrityksen yhteiskuntavastuusta ei ole vastuussa jokin organisatorinen toimija vaan päätöksenteon hoitavat yksittäiset ihmiset, moraaliset toimijat. Yritystoiminta on jatkumo johdon tekemiä pieniä ja suuria päätöksiä, joiden vaikutus yhteiskuntaan voi olla joko aivan olematon tai sitten valtavan suuri. (Wood, 1990.)

2.3 Vastuullisuusraportointi

Vastuullisuusraportoinnin tarkoituksena on esittää yrityksen suoriutuminen vastuullisuuden eri osa-alueilla mahdollisimman tarkasti ja täten vähentää yrityksen ja sen sidosryhmien välistä informaation epäsymmetriaa ei-taloudellisilla suoriutumisen osa-alueilla. Kuitenkin raportoinnin vapaaehtoisuudesta ja siihen liittyvän säännöstelyn puutteesta johtuen niiden sisältö voi olla hyvinkin tulkinnanvaraista, mikä voi mahdollistaa niin kutsuttua viher- ja valkopesua. (Hahn & Lüfls, 2013.) Viherpesulla tarkoitetaan yrityksen julkisuuskuvan parantamista viestimällä yrityksen keinotekoisesta ympäristöystävällisyydestä sen sijaan, että puututtaisiin todellisiin ympäristöhaittoihin. Valkopesulla puolestaan viitataan samanlaiseen asioiden kaunisteluun kuin viherpesulla, mutta sen kohteena ovat yrityksen toiminnan sosiaaliset vaikutukset ympäristövaikutusten sijaan. (Yritysvastuun sanasto.) Viher- ja valkopesun mahdollisuus heikentää vastuullisuusraportoinnin informaatioarvoa merkittävästi, sillä sen ei voida tällöin olettaa antavan oikeaa ja riittävää kuvaa yrityksen suoriutumisesta ei-taloudellisesta näkökulmasta (Hahn & Lüfls, 2013).

Usein vastuullisuusraportointiin liittyy käytännön ongelmia kuten, miten mitata ongelmia, joita ei voi muuttaa numeeriseen muotoon ja miten näistä ongelmista voidaan raportoida ymmärrettävästi. Tästä syystä on kehitetty lukuisia erilaisia vastuullisuusraportointia ohjaavia viitekehyksiä, mittareita ja systeemejä helpottamaan

yritysten ja sidosryhmien välistä kommunikaatiota. (Toppinen & al., 2012, 195.) Näistä systeemeistä the Global Reporting Initiative –standardit (GRI) on maailmanlaajuisesti hyväksytty hallitsevimmaksikin ohjeistukseksi (Toppinen & al., 2012, 192). GRI-standardit tarjoavat ohjenuoran siitä, mistä asioista pitäisi raportoida ja mitä periaatteita raportoinnissa tulisi noudattaa. Niiden tarkoituksena on luoda organisaatioille ja sidosryhmille yhteinen kieli, jolla keskustella yritysvastuusta.

Raportointiperiaatteiksi luetellaan tasapainoisuus, vertailtavuus, tarkkuus, säännöllisyys, selkeys ja luotettavuus. Tasapainoisuuden periaatteella pyritään ehkäisemään viher- ja valkopesua ja kannustaa yrityksiä raportoimaan sekä positiivisesta että negatiivisesta näkökulmasta. Se myös ohjeistaa raportoijaa välttämään lukijan harhaanjohtamista ja esitettävän informaation valikoimista. (GRI, 2013.) Vaikka vastuullisuusraportointi on tietyin osin vuodesta 2017 lähtien Suomessa pakollista tietyille suurille ja yleisen edun kannalta merkittävillä yhtiöillä, raportoinnin muoto ja sisältö saa edelleen olla hyvin vapaamuotoista eikä GRI-standardien käyttöä raportoinnissa edellytetä (Työ- ja elinkeinoministeriö). Tämä jättääkin yrityksille paljon harkinnan varaa, miten ne haluavat vastuullisuuteen liittyvän informaation esittää. Lisäksi Hahn ja Lülfs (2013) esittävät kritiikkiä myös GRI-standardeja kohtaan, jotka antavat kyllä hyvin selkeän ohjeistuksen siitä, *mitä* yritysten tulisi vastuullisuuteensa liittyen raportoida, mutta jättää auki kysymyksen siitä, *miten* nämä tiedot tulisi esittää. Heidän tutkimuksensa perusteella useat yritykset raportoivat ongelmista harhaanjohtavasti ja manipuloivat lukijan havaintoja. Uusimmat GRI-standardit on julkaistu vuonna 2016, mutta niiden käyttöönottoa vaaditaan vasta heinäkuun 2018 jälkeen. Näissä standardeissa on tarkemmin eritelty, millä keinoin raportointiperiaatteet voidaan saavuttaa ja siten hieman puututtu tähän Hahnin & Lülfsin (2013) esille tuomaan ongelmaan.

Hahn & Lülfs (2013) määrittelevät negatiivisen näkökulman esille tuonnin vastuullisuuden saralla tarkoittavan kaikkia yrityksen tiedonantoja liittyen kaikkiin niihin todellisiin tai potentiaalisiin toimiin, joilla voi olla negatiivisia vaikutuksia jollakin vastuullisuuden osa-alueella. Negatiivisista näkökulmista raportointi ei kuitenkaan ole kovin houkuttelevaa yrityksen kannalta. Se voi vaarantaa yrityksen legitimaation yhteiskunnan silmissä, mikäli sen toiminnassa on piirteitä, jotka ovat ristiriidassa sitä ympäröivän yhteiskunnan normien ja arvojen kanssa. (Hahn & Lülfs, 2013.)

Negatiivisista näkökulmista raportoinnilla on kuitenkin toinenkin puoli: jos yritys raportoi myös negatiivisista näkökulmista, sen raportointi saattaa vaikuttaa luotettavammalta kuin vastaavat raportit, joissa keskitytään vain positiivisiin näkökulmiin (Chan & Milne, 1999; Coram & al., 2009). Chan ja Milne (1999) huomasivat myös tutkimuksessaan sijoittajien reagoivan voimakkaasti negatiiviseen informaatioon, mutta positiivisella informaatiolla ei ollut näihin tutkittuihin sijoittajiin juuri mitään vaikutusta. Tämän perusteella voidaan mahdollisesti ajatella negatiivisen informaation olevan sidosryhmien kannalta paljon relevantimpaa kuin positiivisen informaation. Kuitenkin Reimsbach ja Hahn (2015) kumoavat tämän väitteen tutkimuksessaan, jossa negatiivisella informaatiolla ei ollut mitään merkittävää vaikutusta sijoittajiin. Tätä he selittävät sillä, että toisin kuin Chanin ja Milnen (1999) tutkimuksessa, he tarjosivat tutkittaville sijoittajille tasapainoisia vastuullisuusraportteja selkeästi negatiivisten tai positiivisten sijasta. He epäilevätkin, että tämä on merkki siitä, että yrityksen raportoidessa tasapainoisesti sekä negatiivisista että positiivisista näkökulmista, sen katsotaan myös aktiivisesti keskittyvän ongelmien ratkomiseen ja riskien hallintaan. (Reimsbach & Hahn, 2015; Hahn & Lülfs, 2013.)

Yrityksen näkökulmasta raportoinnin hyödyt ovat yleensä ei-rahallisia pitkän aikavälin hyötyjä, joita on hankala mitata. Tämä on yksi todennäköinen syy sille, mikseivät kaikki yritykset välttämättä koe saavansa raportoinnista niin paljon hyötyä, että siihen investointi kannattaisi (Toppinen & al., 2012). Raportointiin panostavat yritykset pyrkivätkin tavoitteisiin, jotka hyödyttävät niitä muutoin kuin suoraan rahallisesti. Kuten edellä mainittiin, negatiivisista asioista raportointi voi heikentää yrityksen legitimaatiota (Hahn & Lülfs, 2013), mutta positiivisista asioista raportoinnilla voidaan puolestaan pyrkiä vahvistamaan legitimaatiota ja täten myös vahvistamaan yrityksen brändiä ja mainetta. Vastuullisuusraporttia voidaan käyttää myös osoittamaan yrityksen kilpailukykyisyyttä ja siten myös saavuttamaan kilpailuetua muihin nähden. (Herzig & Schaltegger, 2006; Hooghiemstra, 2000.) Raportointia voidaan myös käyttää sisäiseen viestimiseen ja prosessien kontrolloimiseen sekä vahvistamaan ja tukemaan työntekijöiden motivaatiota. Lisäksi vastuullisuusraportoinnilla voidaan saavuttaa läpinäkyvyyttä ja osoittaa vastuunottoa. Tärkeimpänä näistä kaikista voidaan pitää tavoitetta saavuttaa sidosryhmien hyväksyntä yrityksen toimintatavoille ja tietyille johdon päätöksille, ja sitä kautta varmistaa toiminnan kannalta tärkeiden resurssien saatavuus. (Herzig & Schaltegger, 2006.)

Cho (& al., 2015) toteaa, että vastuullisuusasioista raportointi on yleistynyt merkittävästi sitten 1970-luvun, mitä osittain selittää vastuullisuusteemoihin liittyvän sääntelyn lisääntyminen, GRI-standardien käyttöönotto, erillisten vastuullisuusraporttien julkaisemisen yleistyminen sekä sosiaalisesti tietoisten sijoittajien lisääntyminen ja erilaisten organisaatioiden julkaisemat listaukset vastuullisimmista yrityksistä. Samainen tutkimus esittää myös, että vastuullisuusraportointi on, ja on ollut 1970-luvulta lähtien, kytköksissä yritysten tarpeeseen legitimoida toimintaansa ja että raportointia käytetään laajasti imagon kohennuksen työkaluna. (Cho & al., 2015.)

2.4 Vastuullisuusraportointia selittävät teoriat

Vastuullisuusraportointiin liittyvän tutkimuksen ongelmana voidaan pitää kattavan teoreettisen kiintopisteen puuttumista (Hooghiemsta, 2000; Spence & al., 2010; Hahn & Kühnen, 2013). Useissa tutkimuksissa on viittauksia eri teorioihin, mutta vastuullisuusraportoinnin teoriapohjainen selittäminen on vähäistä. Esimerkiksi sidosryhmäteoriaa pidetään usein hallitsevimpana ja hyödyllisimpänä teoriana vastuullisuusraportoinnin käytäntöjen selittämisessä. Todellisuudessa kuitenkin vaikuttaa siltä, että tutkimuksissa ennemminkin viitataan sidosryhmiin ylipäättään eikä niinkään itse sidosryhmäteoriaan. (Hahn & Kühnen, 2013; Spence & al., 2010.)

Sosiaalinen ja ekologinen laskentatoimi on ensimmäistä kertaa saanut huomiota laskentatoimen teoriakirjallisuudessa 1990-luvun puolivälissä, jolloin myös kiinnostus aiheen tutkimista kohtaan alkoi todella kasvaa. Voidaankin siis sanoa, että sosiaaliseen ja ekologiseen vastuullisuuteen liittyvä laskentatoimi ja sen käytännöt ovat vielä kohtuullisen vakiintumattomia verrattuna tilinpäätösraportoinnin pitkään historiaan. Siksi myös siihen liittyvä tutkimus on vielä hajanaista ja avoimena on useita kysymyksiä. (Deegan, 2002, 285–286.) Hahn ja Kühnen (2013) tarjoavat potentiaalisimmiksi vastuullisuusraportoinnin syitä selittäviksi teorioiksi legitimaatioteorian, sidosryhmäteorian ja signaalointiteorian. Lisäksi institutionaaliseen teoriaan on viittauksia olemassa olevassa aiheeseen liittyvässä kirjallisuudessa, mutta sen tuottamia tuloksia voidaan pitää hieman ristiriitaisina. (Hahn & Kühnen, 2013.) Deegan (2002) puolestaan

esittää, että on epärealistista odottaa, että vapaaehtoiselle vastuullisuusraportoinnille löytyisi vain yksi hyväksyttävä syy, sillä motivaatio raportointiin kumpuaa todennäköisesti samanaikaisesti useasta eri lähteestä. Legitimaatioteoria ja sidosryhmäteoria vaikuttaisivat kuitenkin olevan vallalla olevat teorialat vastuullisuusraportoinnin tutkimisen taustalla. (Deegan, 2002.)

Sidosryhmäteorian ja legitimaatioteorian kaltaiset sosiaaliset teorialat perustuvat ajatukselle sosiaalisesta sopimuksesta yrityksen ja yhteiskunnan välillä. Sosiaalisen sopimuksen taustalla on ajatus, että yritykset ovat sosiaalisia rakennelmia, joiden olemassaolo riippuu yhteiskunnan hyväksynnästä. Tämä tarkoittaa sitä, että yrityksillä olisi voiton maksimoimisen lisäksi moraalinen vastuu toimia vastuullisesti. Sosiaalinen sopimus perustuu aina yhteiskunnassa vallitseviin normeihin ja arvoihin, joten se muuttuu ajassa ja paikassa näiden normien ja arvojen muuttuessa. Yrityksen toiminnan legitimitetistä siis päättävät aina sen ulkopuoliset sidosryhmät, mutta yrityksellä on valta kontrolloida sitä, esimerkiksi muuttamalla toimintatapojaan tai viestinnän keinoin. (O'Donovan, 2002, 344–346.)

Näiden teorioiden välinen raja on osittain häilyvä ja niillä on useita yhtymäkohtia. Sekä legitimaatio- että sidosryhmäteorian kiintopisteenä on yrityksen ja sidosryhmien välinen vuorovaikutus ja pääasiallisena erona on lähinnä niiden erilaiset näkökulmat tämän vuorovaikutuksen tarkasteluun. (O'Donovan, 2002.) Kuitenkin riippumatta valitusta taustateoriasta vastuullisuusraportoinnin käyttöönoton taustalla vaikuttaisi olevan sen tarjoama mahdollisuus vaikuttaa sidosryhmien arvioon yrityksen toiminnasta (Hooghiemstra, 2000, 55) ja siten muun muassa vahvistaa yrityksen legitimaatiota toimia yhteiskunnassa (Deegan, 2002).

2.4.1 Sidosryhmäteoria

Freemanin (1984, 25) mukaan sidosryhmiksi voidaan lukea kaikki ne yksilöt ja ryhmät, jotka voivat vaikuttaa yrityksen toimintaan tai jotka voivat olla yrityksen toiminnan vaikutusten alaisena. Sidosryhmiksi voidaan lukea osakkeenomistajien lisäksi esimerkiksi asiakkaat, tavarantoimittajat, työntekijät, luotonantajat, media, hallinnolliset elimet, paikalliset yhteisöt ja organisaatiot ja jopa kilpailijat. Näillä kaikilla ryhmillä on edelleen alaryhmiä, sillä kaikki ryhmien edustajat eivät ole samanlaisia.

Sidosryhmäteorian mukaan yrityksen päätöksenteon pitäisi perinteisestä osakkeenomistajien hyödyn maksimointia korostavasta näkemyksestä poiketen perustua myös näiden muiden sidosryhmien vaatimuksiin. (Freeman, 1984.)

Sidosryhmäteoria pyrkii tarkastelemaan, kiinnittävätkö yritykset huomiota sidosryhmiensä intresseihin omien ensisijaisten taloudellisten intressiensä ohella, ja jos kiinnittävät, niin miksi. (Campbell, 2007.) Teorian voidaan katsoa pohjautuvan yrityksen ja yhteiskunnan väliseen sosiaaliseen sopimukseen siitä, millainen toiminta on hyväksyttävää, legitimaatioteoriaan sekä eettiseen ja institutionaaliseen teoriaan. Sidosryhmäteorian painopiste on kuitenkin sidosryhmien ja niiden tavoitteiden tunnistamisessa ja miten nämä tavoitteet voidaan ottaa huomioon yrityksen strategisessa suunnittelussa. (Alam, 2006.)

Vallalla on erimielisyyksiä siitä, pitäisikö yritysten keskittyä vain ensisijaisesti vastuuseensa tuottaa voittoa omistajilleen vai voidaanko sillä katsoa olevan sitovia vastuuta myös sen muita sidosryhmiä kohtaan. Ne, jotka kannattavat ajatusta vastuusta useita sidosryhmiä kohtaan, perustelevat asiaa muun muassa sillä, että omistusoikeudet eivät voi yliajaa kaikkia muita yhteiskunnassa vallitsevia oikeuksia, kuten ihmisoikeuksia, ja että liiketoiminnan tavoitteisiin voidaan lukea mukaan myös sidosryhmien tavoitteita. Voidaan jopa ajatella, ettei yrityksen toiminta voi olla pitkällä aikavälillä menestyksestä – ja siten maksimoida osakkeenomistajien hyötyä – ellei yrityksellä ole hyviä suhteita myös muihin sidosryhmiin. (Alam, 2006, 207–208.)

2.4.2 Legitimaatioteoria

Legitimaatioteorian mukaan yritys toimii osana toimintaympäristöään ja siksi se väistämättä vaikuttaa toiminnallaan ympäröivään yhteiskuntaan ja on samanaikaisesti ympäristönsä vaikutuksen alaisena. Legitimaatioteoriaa on käytetty paljon vastuullisuusraportoinnin tutkimisen yhteydessä, sillä se tukeutuu ajatukseen yhteiskunnan ja yrityksen välisestä 'sosiaalisesta sopimuksesta', joka perustuu yhteiskunnan yritysten toimintaan kohdistuviin odotuksiin eli yhteiskunnassa vallitseviin normeihin ja arvoihin. (Deegan, 2006, 161.) Tällä tarkoitetaan sitä, ettei yrityksillä katsota olevan itseoikeutetusti oikeutta olla olemassa ja käyttää resursseja, joita ne käyttävät toimintaansa. Yrityksen oikeus olla olemassa jatkuu ainoastaan niin

kauan kuin sitä ympäröivä yhteiskunta hyväksyy sen olemassaolon pitämällä sen toimintaa oikeutettuna ja hyväksyttävänä. Legitimaatiota voidaan pitää siis yhtenä resurssina, jota yritys tarvitsee toimiakseen. (O'Donovan, 2002, 344–345; Deegan, 2002, 165, 292.)

Jos yritys poikkeaa tai jos yhteiskunta olettaa sen poikenneen yhteiskunnan normeista ja arvoista, se epäonnistuu yhteiskunnan odotusten täyttämisessä. Tällöin sen legitimaatio on uhattuna. Oikeuttaakseen toimintansa jatkumisen yhteiskunnan silmissä on yrityksen pyrittävä palauttamaan legitimizeettinsä. Jos yritys pyrkii muuttamaan sidosryhmiensä käsitystä sen toiminnasta, on sen tiedotettava näistä tekemistään muutoksista jotenkin. Jos niistä ei tiedoteta, on sidosryhmien mahdotonta tietää, mitä yritys on tekemässä tai tavoittelemassa. (Deegan, 2006, 161-162; O'Donovan, 2002, 345–346.) Yksi tällainen strategisen tietojen luovutuksen muoto voi olla esimerkiksi vastuullisuusraportointi.

Legitimaatioteoria ei kuitenkaan tarjoa minkäänlaisia suuntaviivoja sille, kuinka merkittäviä näiden yhteiskunnan odotuksista poikkeamisten täytyy olla, jotta ne olisivat uhka yrityksen selviämiselle (Deegan, 2006, 165). Teoriassa yhteiskunnan vaatimuksista voidaan poiketa räikeästikin, jos nämä poikkeamiset jäävät huomaamatta tai jos ne eivät herätä tarpeeksi huomiota. Yrityksen legitimaatio on yhteydessä yhteiskunnan kollektiiviseen mielipiteeseen eivätkä yksittäiset mielipiteet voi sitä kaataa (Suchman, 1995, 574).

Tämä tutkimus rakentuu legitimaatioteorian antamalle selitykselle siitä, että yritykset raportoivat vastuullisuudestaan oikeuttaakseen toimintaansa. Tutkimuksen lähtökohtana on se, että Stora Enson legitimaatio on uhattuna ja legitimaatioteorian mukaan sen pitäisi raportoida toimistaan palauttaakseen legitimaationsa. Sidosryhmäteoriasta kumpuaa kuitenkin tätä täydentävä kysymys siitä, kiinnittävätkö yritykset huomiota omien taloudellisten päämääriensä lisäksi sidosryhmien intresseihin (Campbell, 2007). Jos tutkimuksen uutisaineistoon löytyy vastareaktio tutkimuksen raportointiaineistosta, voidaan ajatella, että näihin intresseihin on ainakin jonkin verran kiinnitetty huomiota.

3 LEGITIMAATIOUHKKA JA LEGITIMOINTISTRATEGIAT

3.1 Legitimaatiouhan muodostuminen

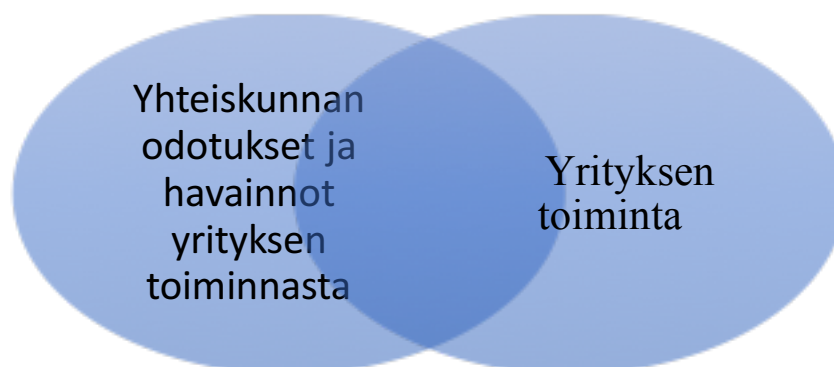
Legitimaatio on aikaan ja paikkaan sidottu ilmiö, sillä se perustuu vallalla oleviin ympäröivän yhteiskunnan normeihin ja arvoihin. Se muuttuu väistämättä, kun ihmisten asenteet muuttuvat eikä se ole samanlaista kaikkialla maailmassa, sillä mikä on hyväksyttyä yhdessä paikassa voi olla sopimatonta jossain toisessa paikassa. Legitimiteettiä voidaan siis tutkailla ainoastaan kontekstissaan, joka on kiinnitetty tiettyyn ajanhetkeen ja paikkaan. (Deegan, 2006.) Muutokset näissä legitimaatioon vaikuttavissa normeissa ja arvoissa asettavat myös yrityksille paineita muuttua niiden mukana, sillä vaikka yritys pystyy erilaisin keinoin kontrolloimaan toimintansa legitimiteettiä, se voi saavuttaa sitä ainoastaan ulkopuolisten sidosryhmiensä hyväksynnästä (O'Donovan, 2002, 346).

Legitimaatio siis edustaa yrityksen ulkopuolisten tarkkailijoiden käsityksiä ja oletuksia yrityksen toiminnasta. Se rakentuu sosiaalisesti yrityksen toiminnan ja joidenkin sosiaalisten ryhmien jaetuista uskomuksista. Yksittäisten tahojen käsitykset ja oletukset yrityksen toiminnasta eivät siis vaikuta yrityksen legitimaatioon, elleivät nämä käsitykset ja oletukset ole jaettuja kollektiivisesti. Nämä käsitykset ja oletukset eivät aina myöskään edusta sitä, mitä yritys todella tekee, sillä yrityksen ja sen sidosryhmien välillä vallitsee aina informaation asymmetriaa. Sidosryhmät siis voivat tuomita ja arvioida yrityksen toimintaa vain sille tiedossa olevan informaation perusteella. Tämä informaatio voi olla harhaanjohtavaa, väärää tai puutteellista, mikä voi johtaa yrityksen toiminnan tuomitsemiseen tai hyväksymiseen väärin perustein. (Deegan, 2006, 164; Suchman, 1995, 574.)

Kun yrityksen legitimaatio on uhattuna, syntyy legitimaatiokuilu. Legitimaatiokuilulla tarkoitetaan eroa sen välillä, miten yrityksen *koetaan* käyttäytyvän ja miten sen yhteiskunnan odotusten mukaan pitäisi käyttäytyä. Legitimaatiokuilun muodostumiselle on löydettävissä kaksi päälähdettä. Kuilun muodostumiseen voi ensinnäkin vaikuttaa

yhteiskunnan odotusten muuttuminen. Mikäli yritys ei muutu näiden odotusten mukana vaan jatkaa toimintaansa samalla tavalla kuin aina ennenkin, muodostuu kuilu sen toiminnan ja siihen kohdistuvien yhteiskunnan odotusten välille. Toisekseen kuilu voi muodostua, jos yrityksen toiminnasta paljastuu asioita, jotka aiemmin eivät olleet julkisesti tiedossa. (Deegan, 2006, 163 - 164; ks. Sethi, 1978.) Kuilun muodostumisen kannalta olennaista ei niinkään ole se, miten yritys todella toimii vaan siihen vaikuttaa ainoastaan se, miten yhteiskunta yrityksen toiminnan näkee. Toisin sanoen, jos jokin toiminnan piirre pysyy salassa, se ei vaikuta yhteiskunnan silmissä yrityksen legitimitettiin. Toisaalta, jos yritys ei onnistu osoittamaan tuottamallaan informaatiolla legitimitettiään, saatetaan sen toimintaa pitää syyttä epähyväksyttävänä. (Deegan, 2006, 164.)

O'Donovanin (2002, 347) legitimaatiokuilua esittävässä kuviossa toisen ovaalin muodostavat yhteiskunnan odotukset ja havainnot yrityksen toiminnasta ja toisen ovaalin muodostaa yrityksen toiminta (Kuvio 2). Näiden ovaalien yhtymäkohta edustaa sitä osaa yrityksen toiminnasta, joka on yhdenmukaista yhteiskunnan odotuksiin liittyvien normien ja arvojen kanssa. Yhtymäkohdan ulkopuoliset alueet edustavat legitimaation vastaisuuksia ja legitimaatiokuiluja. Yrityksen tavoitteena on varmistaa, että ovaalien yhteinen alue on mahdollisimman suuri pienentämällä legitimaatiokuilua. Tämän yritys voi tehdä käyttämällä erilaisia legitimointitaktiikoita ja julkaisemalla tietoa toiminnastaan. (O'Donovan, 2002, 347.)



Kuvio 2: Legitimaatiokuilu (O'Donovan, 2002, 347)

3.2 Negatiivisista näkökulmista raportointi

Negatiivisesta näkökulmasta raportointi vaikuttaa olevan selvästi vähäisempää kuin positiivisista näkökulmista raportointi (Holder-Webb & al., 2009; Hahn & Kühnen, 2013; Criado-Jiménez & al., 2008), vaikka yleisesti raportoinnissa käytetyt Global Reporting Initiative –standardeissa (GRI, 2013) painotetaan raportoinnin tasapainoisuuden merkitystä eli sitä, että raportti sisältää tasapuolisesti sekä positiivisia että negatiivisia näkökulmia. Yritykset tuntuvat usein pyrkivän esittämään toimintansa ainoastaan hyvässä valossa ja jopa yrittävän siirtää huomion pois niistä asioista, joissa ei olla onnistuttu, korostamalla niitä asioita, joissa on onnistuttu. Holder-Webb (& al., 2009) kuitenkin huomauttaa, että itsensä ylistäminen on jonkin verran vähäisempää auditoiduissa ja arvostelluissa erillisissä raporteissa ja sellaisissa julkaisuissa, joita yleisesti käytetään hallinnollisen informaation välittämiseen. Voidaan siis ehkä ajatella vastuullisuusinformaation legitimaation lisääntyvän, jos se on kolmannen osapuolen hyväksymää – aivan kuten tilinpäätösinformaation kohdalla. (Holder-Webb & al., 2009.)

Negatiivisista näkökulmista raportointi tulee kuitenkin kyseeseen viimeistään silloin, kun yrityksen legitimaatio on uhattuna, esimerkiksi median paljastettua negatiivisia piirteitä sen toiminnasta. Yritykset vaikuttavatkin usein keskittyvän enemminkin legitimaation hankkimiseen ja sen korjaamiseen kuin sen säilyttämiseen (O'Donovan, 2002).

3.3 Legitimaation hallinta ja legitimointistrategiat

Legitimointistrategioiden tarkoituksena on saavuttaa tai suojella yrityksen legitimaatiota tai pyrkiä korjaamaan jo vahingoittunutta legitimaatiota. Legitimaation suojelu on ennakoivaa raportointia, joka tulee kyseeseen silloin, kun negatiivinen aspekti yrityksen toiminnassa ei ole vielä tullut julki yrityksen ulkopuoliselta taholta. Legitimaation korjaaminen puolestaan on reaktiivista raportointia, joka tulee kyseeseen, kun yrityksen legitimaatio on jo jonkin ulkopuolisen tahon vuoksi heikentynyt. (Hahn & Lülfs, 2013, 405; O'Donovan, 2002.)

Lindblom (1994) esittää, että organisaatio voi yrittää palauttaa heikentyneen legitimaationsa valitsemalla yhden neljästä mahdollisesta lähestymistavasta: se voi kertoa tärkeille tahoille parannuksista, joita on oikeastikin tehty; se voi raportoida tärkeille tahoille harhaanjohtavasti muutoksista sen toimintatavoissa, joita ei todellisuudessa ole muutettu; se voi kiinnittää ulkopuolisten huomion muihin seikkoihin sen toiminnassa ja korostaa sitä, miten jollain toisella osa-alueella on onnistuttu sosiaalisten odotusten täyttämisessä; tai se voi yrittää muuttaa ulkopuolisten odotuksia esimerkiksi pyrkimällä osoittamaan, että siihen kohdistetut vaatimukset ja odotukset ovat kohtuuttomia. (artikkelissa Deegan, 2002, 297.)

Dowling ja Pfeffer (1975) erittelevät kolmenlaisia seikkoja, joita organisaatio voi sisällyttää taktiikkaansa palauttaa menetetty legitimaatio: organisaatio voi pyrkiä kohtaamaan legitimaation vaatimukset mukauttamalla tavoitteitaan, tuotostaan ja metodeitaan; organisaatio voi myös päinvastoin pyrkiä viestinnän kautta mukauttamaan yleisiä legitimaation vaatimuksia siten, että ne sopivat sen toimintaan; tai organisaatio voi pyrkiä muokkaamaan imagoaan siten, että se aletaan yleisesti yhdistää arvoihin, symboleihin ja instituutioihin, joihin liittyy vahva legitimaation perusta.

O'Donovanin (2002) mukaan valitut taktiikat riippuvat olennaisesti siitä, pyrkiikö yritys saamaan, säilyttämään vai korjaamaan legitimizeettään. Legitimiteetin säilyttämiseen käytettyjen taktiikoiden arvioiminen on haastavaa, sillä säilyttämiseen vaadittu panos riippuu paljolti siitä, kuinka hyvänä yrityskansalaisena yritystä alun perinkään pidetty. Toisin sanoen siis yritys, jonka legitimizeetti on hyvin vahva, täytyy nähdä enemmän vaivaa sen säilyttämiseksi kuin yrityksen, jonka legitimizeetti on alun alkaen jo heikompi. Taktiikat legitimiteetin saamiseksi ja korjaamiseksi puolestaan muistuttavat toisiaan joiltakin osin. Merkittävin ero näiden välillä on yleensä se, että legitimiteetin saavuttamisen taktiikat ovat ennakoivia ja korjaamisen taktiikat reaktiivisia. Legitimiteetin hankkiminen ei siis yleensä ole kytköksissä mihinkään kriisiin, kun taas legitimiteetin korjaamiseksi tehdyt toimet ovat usein reaktioita johonkin äkilliseen ja ennalta-arvaamattomaan kriisiin. O'Donovan (2002) erottelee neljä käytössä olevaa taktiikkaa: välttely, arvojen korjaaminen, käsitysten korjaaminen ja mukautuminen. (O'Donovan, 2002.)

Suchmanin (1995) mukaan legitimizeettiä rakentaessaan yritys voi joko pyrkiä muokkaamaan toimintaansa vastaamaan nykyisten sidosryhmien odotuksia, pyrkiä valitsemaan sen nykyisiä toimintatapoja hyväksyviä sidosryhmiä tai pyrkiä muuttamaan toimintaympäristöään luomalla uusia sidosryhmiä ja uusia uskomuksia legitiimin toiminnan luonteesta. Jos taas yrityksen pyrkimyksenä on sen nykyisen legitimaation suojeleminen, voi se keskittyä ennakoimaan tulevia muutoksia ja suojelemaan menneitä saavutuksia. Yrityksen legitimizeetin vaarannuttua se voi puolestaan yrittää korjata sitä kieltämällä ongelman, kyseenalaistamalla moraalisen vastuunsa ongelmasta, pyrkimällä oikeuttamaan ongelman olemassaoloa, selittämällä tilannetta tai tekemällä rakenteellisia muutoksia. Näitä rakenteellisia muutoksia voivat olla esimerkiksi valvontajärjestelmien ja portinvartijoiden luominen tai henkilöstön ja yrityksen kokoonpanon vaihtaminen. Lisäksi yritys voi muuttua muuttamalla toimintatapojaan. (Suchman, 1995, 587–600.)

Cho (2009) esittää yhteenvedon näistä Lindblomin (1994), O'Donovanin (2002) sekä Dowlingin ja Pfefferin (1975) kommunikaatiotaktiikoista, joita yrityksen ovat käyttäneet legitimoititarkoituksiin. Taktiikat asettuvat kolmeen luokkaan: imagon kohennus, välttely/torjuminen ja vastuuvapauslausekkeen esittäminen. (Cho, 2009.)

Imagon kohennuksella tarkoitetaan käytännössä sitä, että yritys pyrkii vakuuttamaan sidosryhmänsä legitimaatiostaan linkittämällä toimintansa positiivisiin arvoihin ja korostamalla sitoumuksiaan ja saavutuksiaan vastuullisuuden saralla. Yritys siis pyrkii saamaan toimintansa näyttämään paremmalta viestinnän keinoin ilman konkreettisia muutoksia itse toiminnassaan. Välttely ja torjunta –taktiikassa lukijan huomio pyritään siirtämään kritisoinnin kohteena olevista seikoista muihin asioihin. Käytännössä tavoitteena on siis häivyttää mahdollisimman tehokkaasti yhteys käsillä olevan kriisin ja itse yrityksen välillä. Tämä taktiikka voi usein olla kytköksissä imagon kohennukseen, sillä kritisoituja seikkoja voidaan vältellä myös viestittämällä lukijoille yrityksen olevan kiinnostunut ja välittävän vastuullisesti toimimisesta. Kolmas mahdollinen taktiikka on esittää vastuuvapauslauselma, jolla yritetään kieltää ongelmien olemassaolo tai vastuullisuus niistä. (Cho, 2009.)

Van Leeuwen (2007, 91) on tutkinut kielellisiä legitimoitistategioita, joita yleisesti käytetään julkisessa kommunikaatiossa ja arkipäiväisessä vuorovaikutuksessa legitimaatiota rakennettaessa. Näitä strategioita on tunnistettavissa neljä:

arvovaltaistaminen, moraalistaminen, järkeistäminen ja tarinallistaminen. (Van Leeuwen, 2007.) Vaara (& al., 2006, 789) on käyttänyt tätä Van Leeuwenin viitekehystä tutkiessaan mediassa käytettyjä legitimointistrategioita ja lisännyt tähän viitekehykseen vielä yhden strategian, normalisoinnin.

Vaaran (& al., 2006, 797–798) mukaan normalisointia voidaan ajatella legitimoinnin ensisijaisena lajityyppinä, sillä sen pyrkimyksenä on esittää tapaus normaalina tai luonnollisena esimerkkejä käyttäen. Nämä esimerkit voivat olla joko menneitä tai tulevaisuudessa odotettavia tapauksia, joihin legitimoinnin kohteena oleva aspekti voidaan liittää. Tarkoituksena on saada tilanne näyttäytymään hyväksyttävämmässä valossa ja normaalina ilmiönä näiden muiden tapausten rinnalla. Van Leeuwenin (2007) mallissa nämä tapoihin ja traditioihin viittaukset ovat osa arvovaltaistamista ja viittaukset elämän tosiasioihin ja lainalaisuuksiin ovat järkeistämisen alaluokkia.

Arvovaltaistaminen perustuu toiminnan oikeuttamiseen viittaamalla auktoriteetteihin, kuten yhteiskunnassa vallitseviin tapoihin ja käytäntöihin, lakiin tai henkilöihin, joiden auktoriteetti on yleisesti hyväksytty. Tällaisia yleisesti hyväksytyjä auktoriteetteja voivat olla esimerkiksi analyytikot, markkinat, toimialan asiantuntijat tai viranomaiset. Käsillä oleva tapaus pyritään siis saamaan assosioitumaan korkean legitimaation omaaviin symboleihin. Ongelmallista tässä on se, että käytetyt auktoriteetit eivät läheskään aina ole puolueettomia tahoja, mikä ei välttämättä välity viestinnän vastaanottajalle. (Hahn & Lülfs, 2013, 411; Vaara, 2006, 799–800; Van Leeuwen, 2007, 94–97.)

Järkeistämisstrategiassa viitataan tapahtuman tai toiminnan hyötyihin ja tarkoitukseen. Van Leeuwen (2007, 100–105) erottelee järkeistämiseksi kaksi tyyppiä: välineellisen ja teoreettisen järkeistämisen. Välineellisessä järkeistämisessä viitataan toiminnan vaikutuksiin, tavoitteisiin ja tarkoitukseen, ja teoreettisessa järkeistämisessä toimintaa pyritään puolustamaan sillä perusteella, että *asiat vaan nyt ovat näin*. Yleistä on viitata vallitseviin olosuhteisiin, esimerkiksi toteamalla, että kysynnän lisääntyessä tuotteen tuotantoa on lisätty, mikä on välttämättä johtanut päästöjen lisääntymiseen. Selitysten ei välttämättä tarvitse todellisuudessa olla rationaalisia vaan riittää, että ne saadaan näyttämään sellaisilta sidosryhmille. (Hahn & Lülfs, 2013, 411; Vaara & al., 2006, 800–801; Van Leeuwen, 2007, 100–105.)

Moraalistamalla pyritään legitimoimaan viittaamalla arvomaailmoihin, mikä voi tulla kyseeseen arvioivien adjektiivien, abstraktoinnin tai analogioiden kautta. Tällä voidaan käytännössä tarkoittaa yksinkertaisesti viittaamista *hyvää ja pahaan*, mutta useammin käytetään viittausta joihinkin hieman tarkkarajaisempiin moraalisiin arvoihin – joskin hyvin tulkinnanvaraisiin sellaisiin - kuten *terveellinen, normaali, luonnollinen, hyödyllinen*. Moraalistamiseen liittyy usein sitä seuraava viittaus auktoriteettiin, joten se toimii usein yhdessä arvovaltaistamisen kanssa. (Van Leeuwen, 2007, 97–100.) Vaara (& al., 2006, 801–802) kyseenalaistaa artikkelissaan sen, onko moraalistaminen ja järkeistäminen todella erillisiä kategorioita, sillä molemmilla on vahva moraalinen pohja.

Tarinallistamisen ideana on kertoa moraalisia tai varoittavia tarinoita, joissa legitimaatio perustuu siihen, että hyväksyttävästä toiminnasta palkitaan ja paheksuttavasta toiminnasta rangaistaan. Tapahtumasta tai toiminnasta kerrotaan siis tarinamaisessa muodossa. Tarinallistamiseen kuuluu myös tapahtuman tai toiminnan eri osapuolten esittäminen perinteisissä tarinoihin kuuluvissa rooleissa, kuten voittajina, häviäjinä, vihollisina tai vastustajina, sankareina tai syyllisinä. (Vaara & al., 2006, 802–804; Van Leeuwen, 2007, 97–107.)

Hahn ja Lülfs (2013) ovat puolestaan tutkineet spesifimmin yritysten vastuullisuusraportoinnin yhteydessä käyttämiä legitimointistrategioita ympäristövaikutuksista raportoidessa. Tutkimuksessa on tunnistettu kuusi osittain Van Leeuwenin (2007) ja Vaaran (& al., 2006) strategioiden kanssa päällekkäistä legitimointistrategiaa: marginaalistamiseen, abstraktointiin, faktana esittäminen, järkeistäminen, arvovaltaistaminen ja korjaavien toimenpiteiden esittäminen (Hahn & Lülfs, 2013, 408). Järkeistäminen ja arvovaltaistaminen ovat Vaaran (& al., 2006) ja Van Leeuwenin, (2007) yllä esitettyjen järkeistämisen ja arvovaltaistamisen kanssa samoja strategioita.

Marginaalistamisstrategian ideana on ottaa esille ongelman olemassaolo, mutta vähätellä sen merkitystä esimerkiksi käyttämällä vähätteleviä sanavalintoja (esim. ”ei vakavia...”, ”ei merkittäviä...” tai ”vähäisiä”). Toisin sanoen tapahtuman tai toiminnan raportointiin liitetään arvio tapahtuman tai toiminnan tärkeydestä tai sen mitättömyydestä. Näin pyritään ohjaamaan myös kolmannen osapuolen arviota toivottuun suuntaan. Vastuu

tapahtumasta tai toiminnasta myönnetään siis epäsuorasti, vaikka sen merkittävyys pyritään esittämään vähäisenä. (Hahn & Lülfs, 2013, 410.)

Abstraktointistrategia pyrkii yleistämään tapahtumaan tai toimintaan liittyvän ongelman esittämällä sen kollektiivisena ongelmana esimerkiksi koko toimialalle. Lisäksi abstraktoinnille tyypillistä on esittää asiat ympärilyöreästi ja monitulkintaisesti. Voidaan siis esimerkiksi todeta, että *useilla tämän toimialan yrityksillä on ilmennyt joitakin ongelmia tähän asiaan liittyen*. Vastuuta siis vieritetään pois itseltä ja pyritään kohdistamaan viestinnän vastaanottajan huomio yksittäisen yrityksen sijasta koko toimialaan. Lisäksi käytetään esimerkin mukaisia epämääräisiä ilmaisuja kuten *useilla yrityksillä ja joitakin ongelmia*, joiden lukumäärää tai tarkempaa sisältöä ei sen kummemmin eritellä. Toimintaa siis oikeutetaan siihen liittyvän ongelman laajalle levinneisyydellä ja yleisyydellä. (Hahn & Lülfs, 2013, 410.) Abstraktointi legitimointistrategiana on siis käytännössä sama kuin Vaaran (2006, 797–798) esittämä normalisointi.

Yritys voi myös yksinkertaisesti todeta faktana tapahtumiin ja toimintaan liittyvien ongelmien olemassaolon sen kummemmin niitä selittämättä tai arvioimatta. Tämän strategian ongelmana lukijan kannalta on se, että ongelmien arviointi on haastavaa ilman yrityksen arviota ongelman vakavuudesta tai vertailua muihin saman alan yrityksiin. Lukija siis tarvitsisi pelkkien faktana esitettyjen numeroiden rinnalle joitakin vertailutietoja. Jos esimerkiksi ilmoitetaan, että tehtailla sattui vuoden aikana viisi onnettomuutta, on hankalaa arvioida, onko se enemmän tai vähemmän kuin normaalisti, aikaisempina vuosina tai toimialalla ylipäätään. (Hahn & Lülfs, 2013.)

Viimeisenä Hahnin ja Lülfsin (2013, 411–412) esittämänä legitimointistrategiana on korjaavien toimenpiteiden esittäminen. Tällä pyritään viestimään, että tapahtumaan tai toimintaan liittyvää ongelmaa pidetään niin tärkeänä, että korjaavia toimenpiteitä pidetään tarpeellisena. Ongelmasta siis otetaan ainakin epäsuorasti vastuu tarjoamalla ideoita, aikomuksia tai toimenpiteitä ongelman poistamiseksi tai välttämiseksi tulevaisuudessa. Korjaavien toimenpiteiden esittäminen voidaan jakaa kahteen tyyppiin: ympärilyöreään ja konkreettiseen esittämiseen. (Hahn & Lülfs, 2013, 411–412.) Ympärilyöreälle korjaavien toimenpiteiden kuvaamiselle tyypillistä ovat epätarkat ja epätasälliset adjektiivit ja lauseet. Konkreettiselle kuvaamiselle puolestaan tyypillistä

ovat konkreettiset luvut sekä täsmälliset seurausten ja prosessien kuvaukset. (Hahn & Lülfs, 2013, 409–410.)

3.4 Legitimointistrategioiden laatu

Hahnin ja Lülfsin (2013) mukaan nämä legitimointistrategiat voidaan jakaa konkreettisiin ja symbolisiin strategioihin. Konkreettiset strategiat pitävät sisällään todellisia muutoksia yrityksen tavoitteissa, rakenteissa ja toiminnassa. Symbolisen strategiat puolestaan tähtäävät ainoastaan lukijan käsitysten muuttamiseen. Näistä kuudesta strategiasta ainoa konkreettinen strategia on korjaavien toimenpiteiden esittäminen. Toisaalta myös tätä strategiaa voidaan käyttää lukijoiden manipuloimiseen, mikäli esitetyt korjaukset tapahtuvat vain kommunikaation tasolla eivätkä ne vaikuta yrityksen todelliseen käytökseen mitenkään. Faktojen esittäminen sen sijaan ei ole varsinaisesti konkreettinen eikä symbolinen, sillä tämä strategia ei sisällä mitään todellisia muutoksia, mutta sitä voidaan pitää puolueettomampana esitystyylinä kuin puhtaasti symbolisia strategioita. (Hahn & Lülfs, 2013.)

Symbolisia strategioita ovat marginaalistaminen, abstraktointi, järkeistäminen ja arvovaltaistaminen. Näiden kaikkien tarkoituksena on vaikuttaa lukijan käsityksiin yrityksestä. Marginaalistaminen, järkeistäminen ja arvovaltaistaminen ilmaisevat jonkin asteista vastuunkantoa ongelmasta tai tapahtumasta, vaikka niiden pyrkimyksenä onkin muuttaa viestin vastaanottajan käsitystä tilanteesta tai tapahtumasta positiivisemmaksi. Marginaalistaminen pyrkii vaikuttamaan siihen, kuinka vakavana lukija ongelmaa tai tapahtumaa pitää, ja järkeistäminen ja arvovaltaistaminen pyrkivät liittämään ongelman tai tapauksen yleisesti hyväksyttyinä pidettyihin käytäntöihin tai symboleihin, joilla on korkea legitimaatio. Abstraktointi on näistä legitimointistrategioista ainoa, joka on puhtaasti vastuun välttelemistä. Sen legitimoiva vaikutus voi kuitenkin olla kohtuullisen hyvä, kunhan ongelmaan tai tapaukseen liittyvä kritiikki ei kohdistu suoraan vain raporttoivaan yritykseen. (Hahn & Lülfs, 2013.)

4 AINEISTON ESITTELY JA ANALYSOINTI

4.1 Aineiston esittely

Tutkimuksen aineisto on kahdenlaista. Ensinnäkin aineistoon koostuu Stora Enson toimintoihin liittyvästä uutisoinnista, jota on kerätty Helsingin Sanomien, Kauppalehden, Talouselämän ja Taloussanomien verkkojulkaisuista. Uutisoinnista on eroteltu uutiset, joissa Stora Enson toimintoja kommentoidaan negatiivisessa valossa. Tutkimuksen taustalle valitussa uutisoinnissa keskitytään tämän tutkimuksen osalta niihin uutisiin, jotka liittyvät Stora Enson toimintaan vastuullisuuden kannalta riskisillä alueilla, jotka Business Social Compliance Initiative –vastuualoitteessa annetun riskimaalistauksen mukaan ovat Stora Enson tapauksessa Brasilia, Kiina, Pakistan, Laos ja Venäjä (BSCI, 2014).

Tutkimuksen kohteena olevien tapausten haluttiin olevan hyvin selkeä rajaisia ja helposti hahmotettavia, ja tällä perusteella tutkimuksen taustalle valikoitui Stora Enson Kiinan ja Pakistanin toimintoihin liittyvä uutisointi. Näistä molemmista on helposti erotettavissa selkeä teema, jota kohtaan median ja sidosryhmien esittämä kritiikki pääasiassa kohdistuu – Pakistanissa lapsityövoima ja Kiinassa Guangxin maakunnan maanvuokrasopimukseen liittyvät kiistat.

Pakistanin lapsityövoiman käyttökohuun liittyviä uutisia löytyy Helsingin Sanomien, Kauppalehden, Talouselämän ja Taloussanomien verkkojulkaisuista yhteensä 42 kappaletta. Näistä kaikki neljää lukuun ottamatta on ilmestynyt vuonna 2014, ja eniten uutisia tapaukseen liittyen on julkaissut Helsingin Sanomat. Guangxin maakiistoihin liittyviä uutisia löytyy yhteensä 42 kappaletta. Uutiset ovat yhtä lukuun ottamatta ilmestyneet vuosina 2009–2013, ja eniten uutisia tapaukseen liittyen on julkaissut Helsingin Sanomat.

Toisekseen aineisto koostuu Stora Enson vuosina 2003–2016 julkaisemista vastuullisuusraporteista kerätystä datasta. Raporteista on valittu mukaan ne osiot, jotka kohdistuvat näihin uutisoinnista kerättyihin tapauksiin. Kaikki näiden vuosien

vastuullisuusraportit ovat ladattavissa pdf-tiedostoina Stora Enson verkkosivustolta. Näistä pdf-tiedostoista on hakutoimintoa hyväksikäyttäen ensin erotettu kaikki kappaleet, jotka liittyvät Guangxin tai Pakistanin toimintoihin. Näitä kappaleita on etsitty yksinkertaisesti hakusanoilla ”Guangxi” ja ”Pakistan”. Näin löydettyjen kappaleiden lisäksi on tarkistettu myös näitä kappaleita ennen ja jälkeen tulevat kappaleet siltä varalta, että ne liittyvät myös aiheeseen. Guangxiin liittyviä kappaleita on kaikkina vuosina yhteensä 322 ja Pakistaniin liittyviä 125 kappaletta. Suuri ero näissä määrissä johtuu ensinnäkin siitä, että Pakistanin toiminnot on aloitettu vasta vuonna 2013 kun taas Guangxissa toiminta on alkanut jo vuonna 2002. Toinen syy tähän on se, että Stora Enso ilmoittaa raportoivansa vain osittain vastuullisuuskysymyksistä liittyen niihin yhteisyrityksiin, joista omistusosuus on alle 50 prosenttia; Pakistanin yhteisyrityksestä omistusosuus on 35 prosenttia (Stora Enso, 2015r, 69).

Näin kerätyt kappaleet on käyty systemaattisesti aikajärjestyksessä läpi ja niistä on eroteltu ne kappaleet, jotka Guangxin tapauksessa liittyvät maankäyttöoikeuksiin ja Pakistanin tapauksessa lapsityövoiman käyttöön. Tämän jälkeen kriteereitä on tiukennettu vielä siten, että aineistosta on karsittu pois ne kappaleet, jotka eivät ole suoraan olleet kytköksissä uutisoinnissa esitetyissä kriiseissä³. Näiden karsimisien jälkeen Guangxin maanvuokrauksen ongelmiin liittyviä kappaleita kuuluu aineistoon 78 kappaletta ja Pakistanin lapsityövoiman käyttöön 81 kappaletta. Guangxiin liittyvästä raportoinnista 24 prosenttia siis liittyy maanvuokrauksen ongelmiin ja Pakistaniin liittyvästä raportoinnista 65% liittyy lapsityövoiman käyttöön. Tämä suuri prosentuaalinen ero johtuu varmasti jo edellä mainitusta syystä, että Stora Enso raportoi yhteisyrityksiinsä, joista se omistaa alle 50 prosenttia, liittyen vain niistä vaikutuksista, joiden katsotaan olevan merkittäviä koko konsernin kannalta tai jotka ovat olleet sidosryhmien erityisen kiinnostuksen kohteena (Stora Enso, 2015r, 69).

Ensimmäisenä esitellään ja analysoidaan tarkemmin tutkimuksen aineistoon kerätty uutismateriaali, jonka perusteella pyritään vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: Mitkä tapaukset ovat tunnistettavissa legitimaatiokriisin aiheuttajiksi Stora Ensolle viimeisen 15 vuoden aikana? Tämän jälkeen esitellään ja analysoidaan vastuullisuusraportointiin liittyvä aineisto, jonka perusteella puolestaan

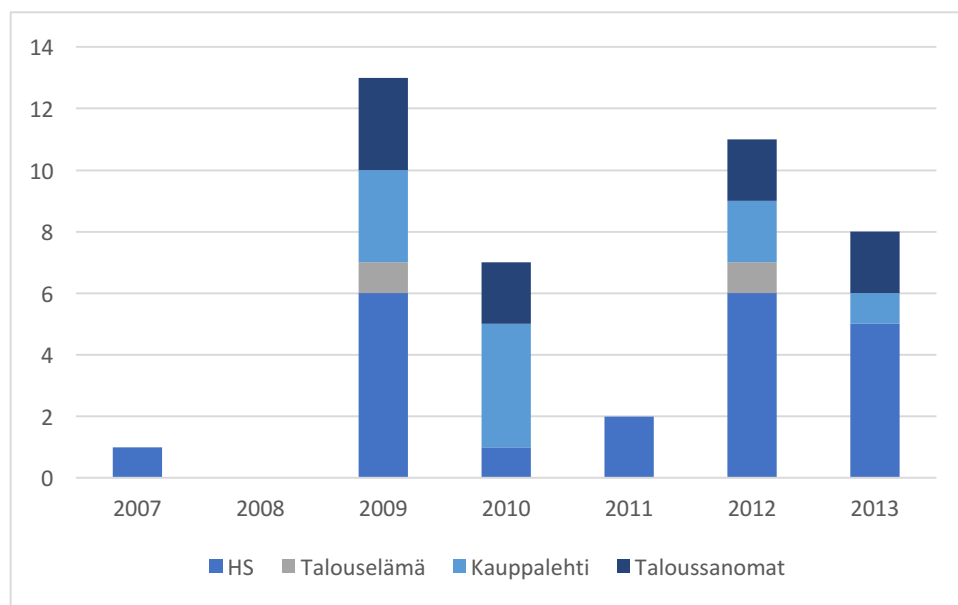
³ Osa maankäyttöä käsittelevistä kappaleista liittyy esimerkiksi maankäytön suunnitteluun.

tähdätään vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseen: Miten Stora Enso on raportoinut vastuullisuusraportoinnissaan näistä esille tulleista legitimaatiokriisin aiheuttajista? Tähän toiseen kysymykseen liittyen halutaan tunnistaa aineistosta siinä käytettyjä legitimointistrategioita ja analysoida näiden strategioiden perusteella, kuinka laadukkaana ja läpinäkyvänä raportointia voidaan pitää. Lisäksi tarkastellaan sitä, onko jotain uutisoinnissa esille tulleita seikkoja selkeästi jätetty raportoinnin ulkopuolelle ennen tai jälkeen tapauksen saaman mediahuomion.

4.2 Uutisoinnin esittely

4.2.1 Guangxin maanvuokrakiistat

Helsingin Sanomat, Kauppalehti, Talouselämä ja Taloussanomat ovat julkaisseet vuosina 2005–2016 kaiken kaikkiaan yhteensä 42 verkkouutista Stora Enson maanvuokraukseen liittyvistä ongelmista. Kuten kaaviosta 1 on nähtävissä, lähes puolet uutisista on Helsingin Sanomien julkaisemia. Maanvuokrakiistoihin liittyviä uutisia ei löydy ollenkaan vuosilta 2005, 2006, 2008 ja 2014–2016. Eniten niihin liittyviä uutisia löytyy vuodelta 2009 (13 kappaletta).



Kaavio 1: Guangxin maakiistoihin liittyvä uutisointi vuosina 2007–2016.

Ensimmäinen uutinen liittyen Stora Enson maanvuokraussopimukseen on julkaistu Helsingin Sanomissa 29.4.2007. Tämä on ainoa uutinen aiheeseen liittyen ennen vuotta 2009. Uutisessa on nostettu esille YK:n kehitysohjelman UNDP:n tekemä selvitys, jonka mukaan useimmat Guangxin alueen kyläläiset, joita Stora Enson maanhankinta alueella koskettaa, kokevat, ettei Stora Enso ole toiminut lakien mukaan maata vuokratessaan, ja että maata on vuokrattu väkisin. Artikkelissa kuitenkin mainitaan, että Stora Enso on toistaiseksi välttynyt pahemmilta maakiistoilta, jotka ovat Kiinassa yleisin protestien ja kahakoiden aiheuttaja. (HS, 29.4.2007.)

Maakiistat ovat Kiinassa hyvin yleisiä, sillä maankäyttöoikeudet maassa eivät ole selkeitä ja lainsäädäntöasiaan liittyen on heikkoa. Yksityishenkilöt ja yritykset eivät voi omistaa maata Kiinassa, ja siten ainoa keino saada maata käyttöön on vuokrata sitä joko valtiolta tai maatalouskommuuneilta. Stora Enson valtiolta vuokraamiin maihin ei ole liittynyt ongelmia vaan ongelmallisuus liittyy nimenomaan kollektiivisesti omistettuun maahan. Vaikka suurin osa vuokratusta maasta on valtion omistamaa, kollektiivisesti omistetun maan vuokraamiseen liittyvien ongelmien arvioidaan vaikuttavan pahimmillaan jopa 650 000 paikallisen ihmisen elämään. (mm. HS, 29.4.2007; HS, 26.4.2009.)

Seuraavan kerran asiaan on viitattu vuoden 2009 huhtikuussa, jolloin kaikki kyseisen vuoden 16 artikkelia on ilmestynyt. Vuonna 2009 uutisointi on keskittynyt Stora Enson mailla maakiistoihin liittyen tapahtuneisiin väkivaltaisuuksiin: maakiistoissa kyläläisiä puolustava asianajaja on hakattu, kyläläisiä on pakotettu vuokraamaan maataan Stora Ensolle väkivalloin ja väkivallalla uhaten ja yksi henkilö on kuollut väkivaltaisessa yhteydenotossa, johon Stora Enson alihankkija oli osallisena. Stora Enso toistuvasti kieltää osallisuutensa väkivaltaisuuksiin, ja toteaa, ettei se hyväksy väkivaltaa missään muodossa. Tämä on myös tehty selväksi paikallisviranomaisille. Stora Enso myös pidättäytyy syyllisten spekuloinnilta, kunnes tapauksiin liittyvät poliisiraportit ovat valmiina. (mm. HS, 26.4.2009; HS, 27.4.2009; HS, 28.4.2009; HS, 30.4.2009a&b.)

VäkivaltaisuuDET eivät ole olleet ainoita ongelmia maanvuokrauksessa alueella vaan kiistat liittyvät siihen, että paikalliset kyläläiset kokevat, että heiltä on viety maata vasten heidän tahtoaan eikä heille makseta maiden vuokrauksesta kohtuullisia korvauksia. Osa kyläläisistä on myös menettänyt elinkeinonsa maidensa mukana. Viranomaiset, jotka ovat

hankkineet maita Stora Enson toimeksiannosta kiistävät syytökset. (mm. HS, 26.4.2009; HS, 27.4.2009; HS, 28.4.2009; HS, 30.4.2009a&b.) Helsingin Sanomat on kuitenkin julkaissut myös Sami Sillanpään kommentin, jossa Sillanpää arvostelee Stora Ensoa siitä, että se tukeutuu viranomaisten raportteihin asiassa, sillä hänen mukaansa pitäisi olla selvää, ettei viranomaiset Kiinassa ole samalla tavalla riippumattomia kuin vaikkapa Suomessa. Sillanpää myös korostaa, että Stora Enson pitäisi hänen mielestään ottaa vastuu myös viranomaisten toimista maanvuokraukseen liittyen, sillä viranomaiset toimivat Stora Enson puolesta asiassa. (HS, 30.4.2009a.) Myös kansalaisjärjestöt ovat nousseet kritisoimaan Stora Enson toimia maanvuokraukseen liittyen (HS, 28.4.2009), ja silloinen pääministeri Matti Vanhanen pitää myös välttämättömänä, että tapaus selvitetään perin pohjin (HS, 27.4.2009).

Vuonna 2010 uutisointi ajoittuu lokakuun alkuun, ja siinä keskitytään ruotimaan kansainvälisen järjestön Rights and Resources Initiativen (RRI) julkaisemaa Stora Enson maanvuokrausta Kiinan Guangxissa arvostelevaa raporttia. Raportin mukaan Stora Enso näyttäisi syyllistyneen maanvuokrauksen yhteydessä laittomuuksiin, jotka liittyvät muun muassa paikallisten välimiesten käyttöön sekä paikallishallinnon tekemiin laittomuuksiin ja vuokraushaluttomien maanviljelijöiden uhkailuun. Stora Enso myöntää, että kritiikissä on perää ja että ongelmat on huomattu jo vuonna 2009, jolloin on myös ryhdytty toimiin tilanteen korjaamiseksi. (mm. KL, 8.10.2010a,b&c; HS, 9.10.2010.)

Stora Enso ilmoittaa haluavansa toimia yhteistyössä RRI:n kanssa ongelmien korjaamiseksi, vaikka RRI:n mukaan yritys ei ollut yhteistyökykyinen raportin taustalle tehdyn tutkimuksen yhteydessä. RRI myös syyttää Stora Ensoa siitä, että se olisi tarkoituksenmukaisesti jättänyt reagoimatta ongelmiin ja että se on viitannut kintaalla paikallisten kyläläisten riistolle. Stora Enso kiistää tämän, mutta yrityksen viestintä johtaja Lauri Peltola myöntää, että signaaleihin on reagoitu Kiinassa liian hitaasti. (mm. KL, 8.10.2010a,b&c; HS, 9.10.2010.)

Helsingin Sanomat kertoo 17.11.2011 Mika Koskisen englanninkielisestä Red Forest Hotel –dokumentista, joka kertoo Stora Enson maakiistoista Kiinassa ja jonka päähenkilönä on maakiistoja selvittelevä pahoinpidelty asianajaja. Dokumentissa kuvataan viranomaisten epäilyttävää toimintaa, kyläläisten pelkoa suomalaisia, jotka vievät heidän maansa, kohtaan ja väkivaltaisuuksista liittyen maakiistoihin.

On mahdoton tietää, missä määrin Guangxin metsäteollisuus on keskushallituksen hyppysissä tai kiinnostuksen kohteena. Samoin on mahdoton tietää, miten paljon Stora Enso on halunnut tai pystynyt vaikuttamaan tapahtumien kulkuun. Joka tapauksessa kymmeniä ihmisiä on hakattu ja maita on ryövätty, haastateltavat syyttävät. He ovat viranomaisten mielivallan armoilla ja ottavat valtavan riskin jo puhuessaan aiheesta. (HS, 17.11.2011.)

Dokumenttielokuvan puinti jatkuu uutisoinnissa vuonna 2012 (HS, 9.1.2012). Todennäköisesti dokumentti on herättänyt uudelleen kiinnostuksen maakiistoja kohtaan, sillä uutisartikkelien määrä tapaukseen liittyen nousee taas selkeästi edellisiin vuosiin nähden (Kaavio 1). Käsittelyssä on edelleen samat ongelmat liittyen paikallisten kyläläisten tyytymättömyyteen heille maksetuista korvauksista, heidän tunteestaan, ettei heitä kuunnella asiassa ja että oikeuden tekemät päätökset valituksiin liittyen ovat korruptoituneita. Stora Enso vakuuttaa edelleen, ettei se halua vuokrata maita, joihin liittyy väkivallan uhkaa tai kiistoja. Yritys myös työskentelee parhaillaan sopimusten korjaamiseksi ja vastaavanlaisten tilanteiden välttämiseksi tulevaisuudessa. Useat kyläläiset ovat kuitenkin kommentoineet medialle haluavansa heiltä väkisin otetut maat takaisin. (mm. HS, 21.3.2012; HS, 3.4.2012a&b&c; HS, 4.4.2012.)

Elokuussa 2013 Helsingin Sanomat paljasti käsiinsä saaman Stora Enson sisäisen raportin, jossa todetaan, että yritys on ollut tietoinen liian alhaisista maavuokrista ja ongelmien johtuvan yrityksen omista toimintatavoista. Raportti myös paljastaa, että yhteiskuntavastuu on Kiinassa epäselvää ja siihen liittyviä asioita hoitaa alueella henkilöt, joilla ei ole siihen tarvittavaa koulutusta. Raportin on tehnyt Stora Enson kestävän kehityksen johtaja Luo Yang.

Raportissa todetaan, että "paikallishallinnon, metsätilojen ja paikallishallinnon edustajia on kuunneltu hankkeissa", mutta "marginaaliset sekä kaikkein heikoimmassa asemassa olevat ryhmät on yleensä jätetty huomioimatta".

Toisessa HS:n haltuunsa saamassa, kesällä 2012 tehdyssä Stora Enson sisäisessä raportissa todetaan, ettei kaikissa maanomistusasioissa ole "välttämättä noudatettu lain määrittämiä käytäntöjä". (HS, 30.8.2013a.)

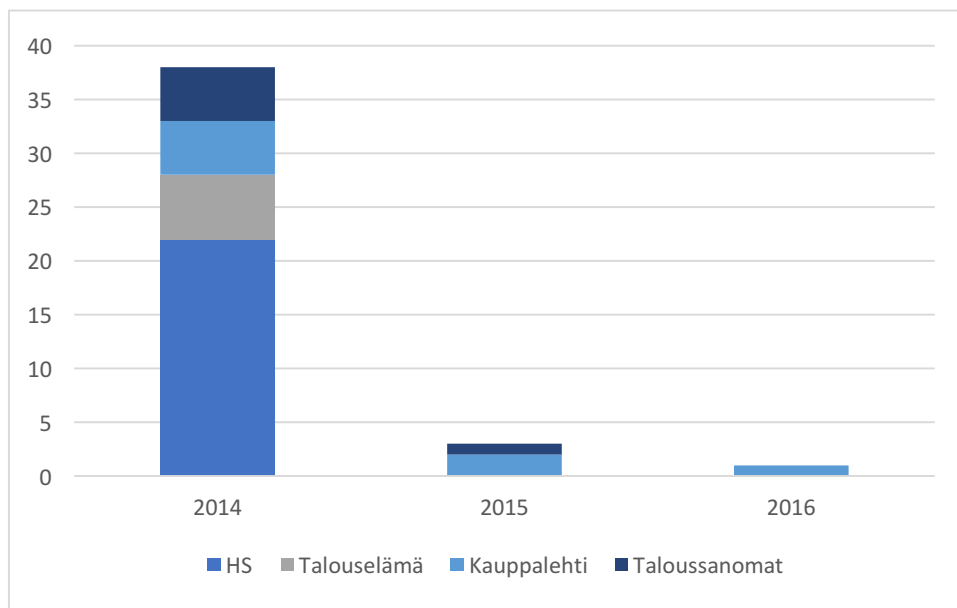
Stora Enso on vedonnut asiassa kokemattomuuteen, mitä artikkelissa pidetään outona, sillä yritys on aloittanut toimintansa Kiinassa jo 1985 eli toimintaympäristö olisi pitänyt olla sille entuudestaan tuttu. (HS, 30.8.2013c.) Stora Enson mukaan raportista ei paljastu mitään uutta vaan näitä asioita on puitu useasti julkisuudessa jo aiemmin ja Stora Enso on pyrkinyt aina korjaamaan virheet, mikäli se on ollut tarpeellista. Raportti on myös tehty jo vuonna 2011, ja Stora Enson mukaan asiat ovat parantuneet merkittävästi kahdessa vuodessa. Esimerkiksi sopimusketjuja on lyhennetty merkittävästi ja maista maksetaan markkinatasoista vuokraa. Tapauksissa, joissa sopimusketjuista on saatu poistettua kaikki välikädet, kyläläiset saavat oikeudenmukaisen heille kuuluvan korvauksen. (HS, 30.8.2013d.)

4.2.2 Pakistanin lapsityövoimaskandaali

Helsingin Sanomat, Kauppalehti, Talouselämä ja Taloussanomat ovat julkaisseet vuosina 2014–2016 kaiken kaikkiaan yhteensä 42 verkkouutista liittyen Stora Enson alihankkijoiden käyttämään lapsityövoimaan Pakistanissa. Kuten kaavio 2 osoittaa, suurin osa uutisista on ilmestynyt vuonna 2014, jolloin lapsityövoiman olemassaolo Stora Enson yhteisyrityksen Bulleh Shah Packagingin (BSP) toimitusketjuissa tuli ilmi. Tämän jälkeen asiaan liittyen on ilmestynyt ainoastaan muutamia artikkeleita, kolme vuonna 2015 ja ainoastaan yksi vuonna 2016. Eniten uutisia aiheeseen liittyen on julkaissut Helsingin Sanomat (22 kappaletta).

Ensimmäisen kerran asiasta on uutisoitu 6.3.2014 (HS, KL, TE, IS). Ruotsin TV4:lla oli tuolloin esitetty ohjelmaa Kalla Fakta, jossa kävi ilmi, että Stora Enso käyttää välillisesti lapsityövoimaa Pakistanissa. Pakistanilaiset lapset keräävät jätepaperia alihankkijalle, jolta Stora Enson Pakistanissa sijaitseva yhteisyritys Bulleh Shah Packaging (BSP) ostaa sitä. Lasten kerrotaan työskentelevän alle 10 sentin tuntipalkalla olosuhteissa, joita voidaan pitää vaarallisina. Stora Enso on jo aiemmin myöntänyt olevansa tietoinen siitä, että lapsityövoiman käyttö on vallalla oleva ongelma Pakistanissa. (mm. HS, 6.3.2014a&b.)

Asiasta uutisointi jatkuu läpi koko vuoden 2014, jonka aikana Helsingin Sanomat, Kauppalehti, Talouselämä ja Taloussanomat ovat julkaisseet yhteensä 42 artikkelia asiaan liittyen. Välittömästi ensimmäisten uutisten jälkeen Stora Enso kommentoi, ettei ole ollut tietoinen lapsityövoiman käytöstä alihankintaketjussa, vaikka ennen yhteisyrityksen perustamista vuonna 2013 on tehty laaja kolmannen osapuolen suorittama arvio Pakistanin toimitusketjuissa. Arvio on teetetty muun muassa siitä syystä, että lapsityövoiman käytön riskin tiedettiin olevan korkea alueella. (mm. HS, 7.3.2014a.)



Kaavio 2: Pakistanin lapsityövoiman käyttöön liittyvä uutisointi vuosina 2014–2016.

Kohu on herättänyt paljon närkästystä läpi vuoden eri tahoissa, kansanedustajissa, liitoissa, järjestöissä ja niin edelleen. Se on myös herättänyt keskustelua siitä, valvotaanko yritysten vastuullisesti toimimista Pakistanin kaltaisissa riskissä maissa tarpeeksi ja ymmärtävätkö yritykset vastuullisuuden vaikutusta tulokseensa. Kohun yhteydessä Stora Enso on myös päättänyt madaltaa organisaatorakennettaan läpinäkyvyyden parantamiseksi, käynnistänyt koko yhtymän laajuisen ihmisoikeusarvioinnin ja aloittanut toimet lapsityövoiman poistamiseksi BSP:n toimitusketjuista. Myös Stora Enson toimitusjohtaja Jouko Karvinen on ilmoittanut kohun keskellä eroavansa tehtävästään. Hän kuitenkin vakuuttaa, että kohu ei liity tähän päätökseen millään tavalla. (mm. HS, 6.3.2014a&b; HS, 7.3.2014a; HS, 9.3.2014; HS, 10.3.2014a&b&c; HS, 11.3.2014a&b; 17.3.2014; HS, 21.3.2014; HS, 23.4.2014.)

Stora Enso on alun kieltämisen jälkeen kuitenkin myöntänyt, että lapsityövoimaa esiintyy sen Pakistanin toimintojen yhteydessä, ja että yritys oli tästä tietoinen jo vuonna 2012 ennen yhteisyrityksen perustamista. Toimitusjohtaja Jouko Karvinen onkin esittänyt julkisen pahoittelun sijoittajille siitä, ettei lapsityövoiman olemassaolosta kerrottu ennakoivasti investointipäätöksen julkistamisen yhteydessä. (mm. HS, 6.3.2014a&b; HS, 7.3.2014a; HS, 9.3.2014; HS, 10.3.2014a&b&c; HS, 11.3.2014a&b; 17.3.2014; HS, 21.3.2014; HS, 23.4.2014.)

Ihmisoikeusliiton pääsihteeri Päivi Mattila on kohun yhteydessä korostanut, että lapsityövoimaa esiintyy yleensä silloin, kun aikuisten työoikeudet eivät ole kunnossa. Tämä siksi, että lapset otetaan mukaan töihin, kun vanhempien palkka ei riitä kattamaan perheiden kuluja. Siksi hän pitääkin myönteisenä Stora Enson päätöstä olla yhtäkkiä irtisanomatta sopimuksia alihankkijoiden kanssa, sillä hän pitää nopeita ratkaisuja yleensä katastrofaalisina köyhille perheille. (HS, 10.3.2014b.)

Lapsien käyttäminen raskaisiin töihin on yleisimmillään Aasiassa sekä Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Työolot voivat toisinaan olla jopa orjuuden kaltaisia ja työstä maksetut korvaukset häviävän pieniä. Usein lapsityövoiman käyttö hukkuu pitkiin toimitusketjuihin, jolloin on hyvin yleistä, että tilaajat vetoavat tietämättömyyteensä tilanteesta. Kuitenkin hälytyskellojen pitäisi soida siinä vaiheessa, kun ostetun työn hinta on muutaman sentin luokkaa. (HS, 13.7.2014.)

Ongelmallisen tilanteesta tekee se, että perheiden köyhyys usein pakottaa laittamaan lapset myös töihin, mutta tämän ei pitäisi oikeuttaa yritysten tilanteen hyväksikäyttöä. Yrityksillä voidaan katsoa olevan mahdollisuus vaikuttaa työstä maksettuun palkkaan, työturvallisuuteen ja lasten koulunkäynnin mahdollistamiseen. (HS, 13.7.2014.)

Vuoden 2015 muutamat uutiset käsittelevät tilannetta, jossa Ruotsin valtion eläkerahasto AP7 on myynyt Stora Enson osakkeensa ja laittanut yrityksen mustalle listalleen lapsityövoimakohun takia. Kauppalehti (18.2.2015) pitää tätä toisaalta hyvänä asiana, sillä se kannustaa keskustelemaan lisää lapsityövoiman käytöstä ja siihen liittyvistä ongelmista. Samalla uutisessa kuitenkin puolustellaan hieman Stora Ensoa, sillä lapsityövoiman käyttöä voidaan lehden mukaan pitää hyvin vaikeana, jopa

mahdottomana, valvoa. Alihankkijat käyttävät usein pitkiä alihankintaketjuja ja piilottavat jälkensä hyvin. Lapsia siirretään usein tehtaalta tehtaalle ja tarkastusten aikana heitä piilotetaan. Lapsityövoiman käytöstä vastaavat myös usein ammattilaiset ja viranomaisten valvonta on tehotonta ja korruptoitunutta. Artikkelin kirjoittaja muistuttaa myös tekstin lopuksi, että Ruotsin eläkerahaston päätöstä boikotoida Stora Ensoa voidaan pitää hieman epärealistisena, jos otetaan huomioon, kuinka monella muulla suurella yrityksellä on toimintaa Aasiassa ja joiden toiminoissa on varmasti ihan yhtä suuri riski lapsien osallisuudesta työntekoon. (KL, 18.2.2015.)

Kauppalehti palaa vielä puimaan kohua ainoana tutkimukseen sisälletyistä lehdistä vuonna 2016. Artikkelissa todetaan, että BSP:n toimitusketjuissa ei enää uusimmassa tutkimuksessa löytynyt yhteyksiä lapsityövoiman ja hankintaketjujen välillä. Yritys kuitenkin ilmoittaa olevansa tietoinen siitä, että ongelma on silti todennäköisesti edelleen olemassa ja se aikoo jatkaa työtään lapsityövoiman käyttöä vastaan vastaisuudessaan. (KL, 17.2.2016.)

Stora Enso on taistellut aktiivisesti lapsityövoiman käyttöä vastaan Pakistanissa ja se on perustanut lapsille Pakistaniin kuusi koulua ja näiden toiminnan kehittymistä seurataan neljännesvuosittain. Stora Enso kokee, ettei se voi poistaa yksinään kaikkia maailman ongelmia, mutta se haluaa toimia esimerkin näyttäjänä kestävästi toimimisesta kehittyvillä markkinoilla. (KL, 17.2.2016.)

4.3 Uutisoinnin analysointi

Tutkimukseen kerätyn uutisoinnin perusteella voidaan sanoa, että Stora Enson yhteisyrityksen liittämisen lapsityövoiman käyttöön aiheuttama kohu herätti valtavasti mediahuomiota, mutta median kiinnostus laantui paljon nopeammin kuin Kiinan maakiistojen yhteydessä. Molempiin tapauksiin liittyy suunnilleen sama määrä artikkeleita (Pakistan: 47, Kiina: 44), mutta maakiistojen yhteydessä median huomio on jakautunut useammalle vuodelle, kun taas suurin osa lapsityövoimakohuun liittyvästä kirjoittelusta on ilmestynyt vain muutaman kuukauden sisällä toisistaan.

Kaiken kaikkiaan Kiinan maakiistoihin liittyvässä uutisoinnissa vaikuttaa olevan vallalla hyvin kriittinen sävy, ja Stora Enso on joutunut artikkelien yhteydessä puolustautumaan voimakkaastikin. Stora Enson ponnistuksia tilanteen korjaamiseksi ei ole juurikaan huomioitu kirjoittelussa Stora Enson edustajien antamien kommenttien ulkopuolella.

Yhteenvetona tapauksessa on kyse siitä, että paikalliset kyläläiset kokevat, että maanvuokrausprosessi ei ole aina ollut lainmukaista ja maata on vuokrattu välillä väkisin eikä maasta maksetut korvaukset ole olleet reiluja tai riittäviä – osa ei tunnu saaneen ollenkaan korvauksia maistaan. Lisäksi kiistoihin on liittynyt uhkailua ja väkivaltaa, ja välillä maata ovat vuokranneet tahot, joilla ei ole ollut oikeutta antaa sitä vuokralle. Kritiikkiä on myös kohdistettu Stora Enson luottamukseen paikallisviranomaisia ja heidän raportteja kohtaan, vaikka yleisesti ottaen Kiinan viranomaisia ei voida pitää riippumattomana tahona. Kyläläiset ovat myös kokeneet, ettei Stora Enso ole kuullut heitä ja että he ovat voimattomia paikallishallintoa vastaan.

Stora Enson kommentit liittyen syytöksiin ovat olleet artikkeleissa välillä hyvin ristiriitaisia, ja useassa kohtaa on päädytty pyörtämään jotain, mitä ollaan aikaisemmin sanottu. Toisaalta on hankala sanoa, kuka on oikeassa ja puhuu totta vai onko kaikkien osapuolien näkemyksissä palanen totuutta. Artikkeleista monet tuntuvat nimittäin olevan hyvin asenteellisesti väritettyjä ja esittävät Stora Enson tarinan isona pahana sutena, joka riistää heikommassa asemassa olevia köyhiä kyläläisiä, joilla ei ole mitään mahdollisuutta taistella oikeuksiensa puolesta. Tämä käy ilmi esimerkiksi otsikoinnissa:

Järjestö: Stora Enso ei piitannut paikallisten riistosta Kiinassa (KL, 8.10.2010)

Järjestö: Stora Enson Kiinan-hanke sortaa talonpoikia (HS, 9.10.2010)

Kiina halaa metsänsä henkijieveriin (HS, 9.1.2012)

Stora Enson oma raportti paljastaa: Yhtiö unohtanut Kiinan heikot (HS, 30.8.2013)

Pakistanin lapsityövoimakohun yhteydessä kritiikkiä ei herättänyt ainoastaan lapsityövoiman olemassaolo Bulleh Shah Packagingin (BSP) alihankintaketjuissa vaan kritiikkiä herätti myös Stora Enson kommentit liittyen tapaukseen ja se fakta, että yritys ei raportoinut lapsityövoiman käytöstä ennakoivasti. Erityistä kohua herätti Stora Enson Suomen maajohtajan Lauri Peltolan kommentti:

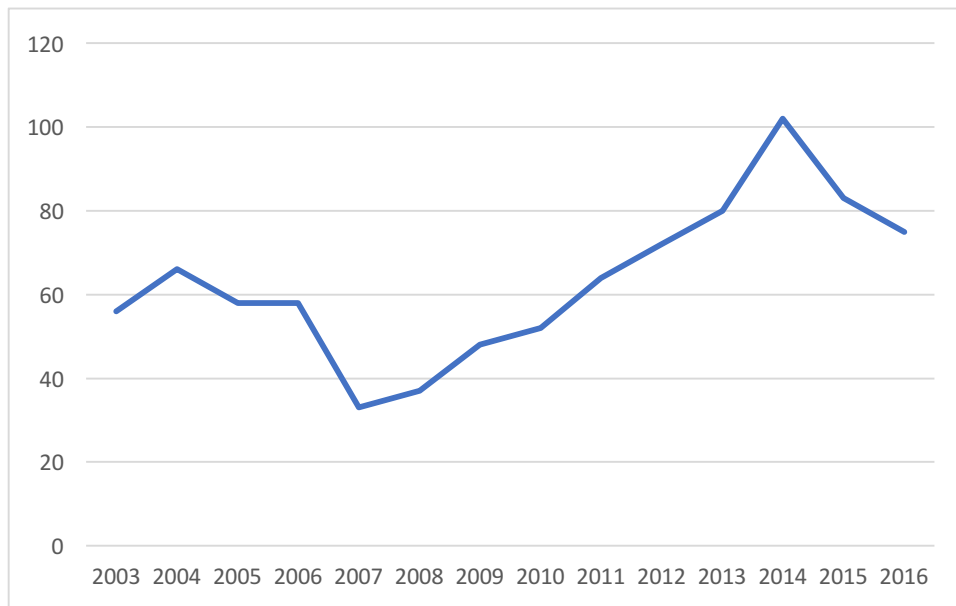
Jos me lähtisimme pois, viisivuotiaat tytöt olisivat prostituoituja seuraavana päivänä. (HS, 7.3.2014a.)

Myös yrityksen päätöstä jäädä Pakistaniin kohusta huolimatta on kritisoitu joiltakin tahoilta – toisaalta päätös on myös saanut kiitosta Ihmisoikeusliiton pääsihteeriltä Päivi Mattilalta (HS, 10.3.2014b). Tilanne on selkeästi myös median silmissä parantunut vuoteen 2016 mennessä, sillä viimeisin aiheeseen liittyvä artikkeli asettuu jopa Stora Enson toimia puolustelevalle kannalle ja esittää Stora Enson asian tiimoilta tekemät parannukset positiivisessa valossa.

Kaiken kaikkiaan tapauksiin liittyy paljon yksityiskohtia ja paljon mediahuomiota, minkä voidaan olettaa muodostaneen merkittävän legitimaatiokuilun yrityksen toiminnan ja yhteiskunnan odotusten välille. O'Donovanin (2002) mukaan Stora Enson tulisi nyt pyrkiä kaventamaan tätä muodostunutta kuilua erilaisin legitimointitaktiikoin ja julkisin tiedonannoin. Tiedonantoja Stora Enso onkin antanut jo antaessaan kommentteja näihin artikkeleihin, mutta on syytä olettaa, että yritys pyrkii oikeuttamaan toimintaansa myös vastuullisuusraportoinnin yhteydessä. Myös sidosryhmäteorian perusteella yrityksen tulisi nyt reagoida näihin tapauksiin raportoinnissaan huomioidakseen sidosryhmiensä intressit (Campbell, 2007).

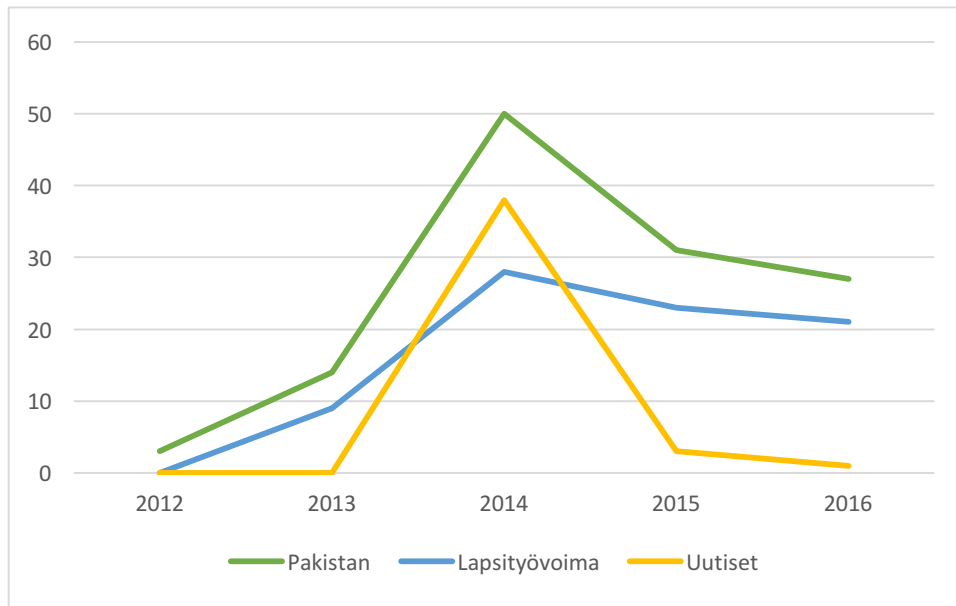
4.4 Raportoinnin esittely

Stora Enso on aloittanut toimintansa Pakistanissa vuonna 2013 (Stora Enso, 2013, 7) ja Kiinan Guangxissa vuonna 2002 (Stora Enso, 2015). Tämän takia raportoinnin läpikäyminen on aloitettu vuodesta 2002 ja siinä on edetty aina uusimpaan raporttiin vuodelta 2016 asti. Koska vuoden 2002 raportissa ei ole yhtään mainintaa liittyen tämän tutkimuksen kohteena oleviin tapauksiin, lopullinen raja on tehty vuosien 2003–2016 vastuullisuusraportteihin. Näinä vuosina Stora Enso on julkaissut vastuullisuusraporttinsa erillisenä dokumenttina lukuun ottamatta vuotta 2007, jolloin vastuullisuudesta on raportoitu vuosikertomuksen yhteydessä. Kuten kaaviosta 3 on nähtävissä, tällä aikavälillä lyhin raportti on 33 (2007) ja pisin raportti 102 sivua (2014). Kaikki raportit ovat ladattavissa Stora Enson verkkosivuilta pdf-tiedostoina.



Kaavio 3: Stora Enson vastuullisuusraporttien sivumäärän vaihtelu vuosina 2003–2016.

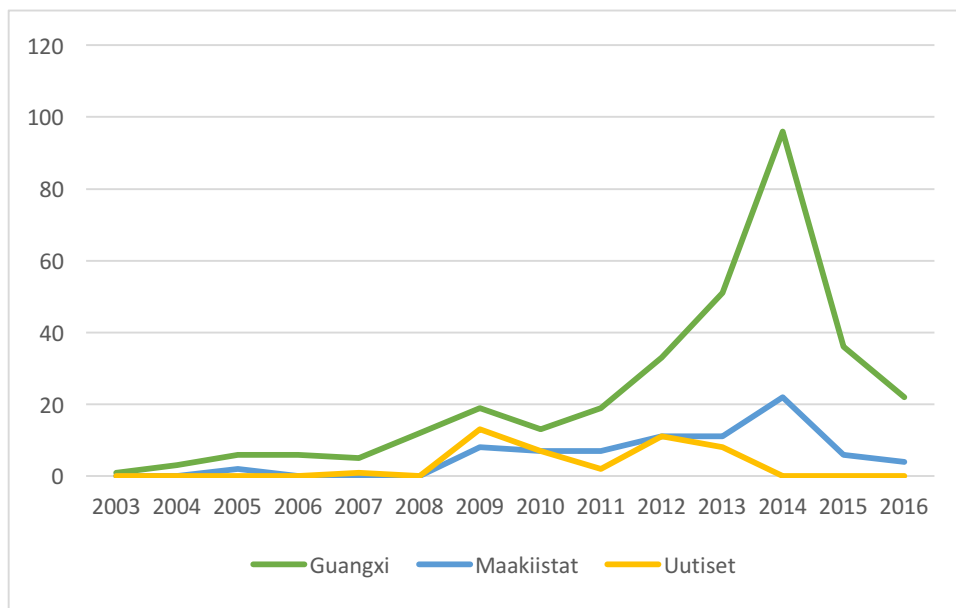
Ensimmäisessä vaiheessa on kerätty sähköisistä pdf-muotoisista vastuullisuusraporteista hakutoimintoa hyväksikäyttäen kaikki kappaleet, jotka käsittelevät Guangxin ja Pakistanin toimintoja. Hakusanoina on käytetty sanoja ”Pakistan” ja ”Guangxi”. Näin löydettyjen kappaleiden lisäksi on tarkistettu liittyvätkö näitä kappaleita ennen tai jälkeen tulevat kappaleet myös samaan aiheeseen. Näin kerätyistä kappaleista on seuraavalla kierroksella karsittu pois ne, jotka eivät suoraan liity maankäyttökiistoihin tai lapsityövoiman käyttöön. Tämän läpikäyntikierroksen jälkeen kokoon saatu aineisto on käyty vielä kerran systemaattisesti läpi. Tällä viimeisellä kierroksella on varmistettu, että kaikki aineistoon mukaan luetut kappaleet ovat varmasti liittyneet uutisaineistossa läpikäytyihin kriiseihin. Pakistanin toimintoihin on viitattu ensimmäisen kerran vuonna 2012, ja yhteensä Pakistanin asioista raportointiin on käytetty vuosina 2012–2016 palstatilaa 125 kappaleen verran. Näistä 84 kappaletta (67 %) käsittelee lapsityövoiman käyttöä alueella. Guangxin toimintoihin on ensimmäisen kerran viitattu vuonna 2003, ja palstatilaa on Guangxiin liittyen käytetty vuosina 2003–2016 322 kappaleen verran. Näistä 78 (24 %) kappaletta liittyy maakiistoihin alueella. Kaikkiaan analyysia varten on siis käyty läpi 162 kappaleen verran tekstiä.



Kaavio 4: Pakistanin tapaukseen liittyvän raportoinnin ja siihen liittyvän uutisoinnin määrän vaihtelu vuosina 2012–2016.

Kaaviossa 4 vihreä viiva osoittaa, miten Pakistanissa toimivan Stora Enson yhteisyrityksen Bulleh Shah Packagingin (BSP) toiminnoista raportointiin käytetty kappalemäärä on vaihdellut vuosittain. Sininen viiva osoittaa puolestaan, kuinka monessa kappaleessa on vuosittain raportoitu lapsityövoiman käytöstä Pakistanissa. Keltainen viiva esittää aiheeseen liittyvien artikkelien lukumäärän vaihtelua vuosittain. Kaaviosta 4 on nähtävissä, että BSP:n toiminnoista raportoinnin lisääntyessä myös siihen liittyvän lapsityövoiman käytöstä on raportoitu enemmän – tai toisin päin. Lisäksi, kun uutisointi on lisääntynyt, on myös sekä tapaukseen että kohteeseen liittyvä raportointi lisääntynyt.

Kun median huomio on vähentynyt, on myös raportointi vähentynyt. Vuonna 2013 raportointi on lisääntynyt verrattuna vuoteen 2012 hyvin todennäköisesti siitä syystä, että yhteisyritys on muodostettu vasta vuonna 2013. Vuoden 2014 jälkeen on selkeästi huomattavissa, että BSP:iin yleisesti liittyvä raportointi on vähentynyt suhteessa selkeästi enemmän kuin lapsityövoiman raportointi. Tämä selittyy sillä, että Stora Enso ei yhdistä vastuullisuuden suoritustittareihinsa niitä yhteisyrityksiä, joissa sillä on alle 50 prosentin äänivalta. Yritys raportoi näihin toimintoihin liittyen vain niistä vaikutuksista, joiden katsotaan olevan merkittäviä koko konsernin kannalta tai jotka ovat olleet sidosryhmien erityisen kiinnostuksen kohteena. Stora Enson omistusosuus BSP:sta on 35 prosenttia. (Stora Enso, 2015r, 69.)



Kaavio 5: Guangxin tapaukseen liittyvän raportoinnin ja siihen liittyvän uutisoinnin määrän vaihtelu vuosina 2003–2016.

Kaaviossa 5 vihreä viiva osoittaa Stora Enson Guangxin toimintoihin liittyvän raportoinnin kappalemäärän, sininen Guangxin maakiistoihin liittyvän raportoinnin kappalemäärän ja keltainen Guangxin maakiistoihin liittyvien uutisten määrän vuosittain. Samoin kuin BSP:n tapauksessa Guangxin toimintoihin liittyvän raportoinnin lisääntyessä on myös siihen liittyvistä maakiistoista raportointi lisääntynyt. Tässä tapauksessa raportoinnin määrä ei ole kuitenkaan myötäillyt uutisoinnin määrää yhtä selkeästi kuin BSP:n tapauksessa vaan artikkelien lukumäärien huiput sijoittuvat eri vuosille kuin raportoinnin määrän huiput. Kuitenkin maakiistojen suhteellinen osuus Guangxiin liittyvästä raportoinnista on suurimmillaan aikavälillä 2009–2012, johon suurin osa uutisoinnistakin on ajoittunut.

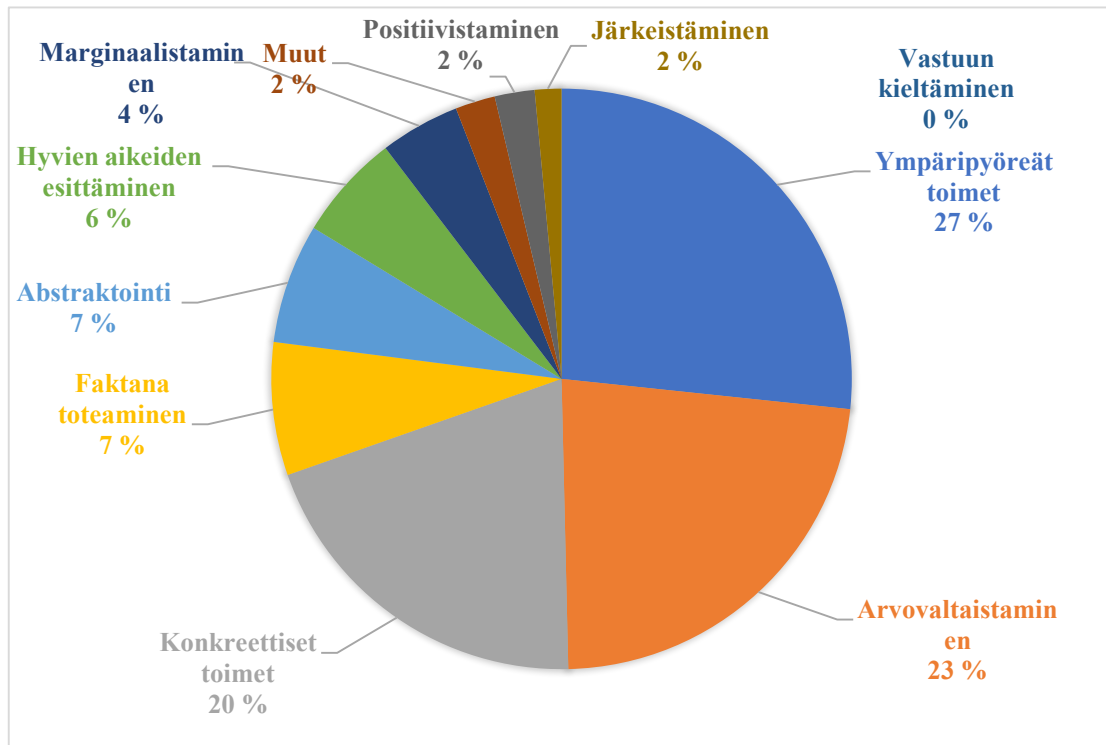
Kun aineisto on kerätty kokoon, on se lajiteltu kappaleista tunnistettujen legitimointistrategioiden mukaisiin kategorioihin. Tämä on tehty siten, että pohjana on käytetty Hahnin ja Lülfsin (2013) esittämiä kuutta strategiaa: marginaalistaminen, abstraktointi, faktana esittäminen, järkeistäminen, arvovaltaistaminen ja korjaavien toimenpiteiden esittäminen. Korjaavat toimenpiteet on jaettu kahteen eri alakategoriaan: konkreettiseen ja ympäröivään toimenpiteiden esittämistapaan.

Ne kappaleet, jotka eivät ole sopineet mihinkään näistä kategorioista, on kerätty erikseen omaan kategoriaansa. Näistä tähän seitsemänteen kategoriaan sijoitetuista kappaleista on sitten etsitty yhteisiä piirteitä, joiden perusteella samankaltaiset kappaleet on vielä lajiteltu omiksi kategorioikseen. Näitä uusia kategorioita on muodostettu kaksi: hyvien aikeiden ja periaatteiden esittäminen sekä positiivistaminen. Lisäksi osa kappaleista ei sopinut mihinkään kategoriaan eikä niistä ollut tunnistettavissa mitään selkeitä uusia mahdollisia legitimointistrategioita. Koko aineisto on tämän jälkeen lajiteltu vielä uudelleen siten, että kappaleista on pyritty tunnistamaan Hahnin ja Lülfsin (2013) esittämien strategioiden lisäksi myös piirteitä näistä kahdesta uudesta kategoriasta.

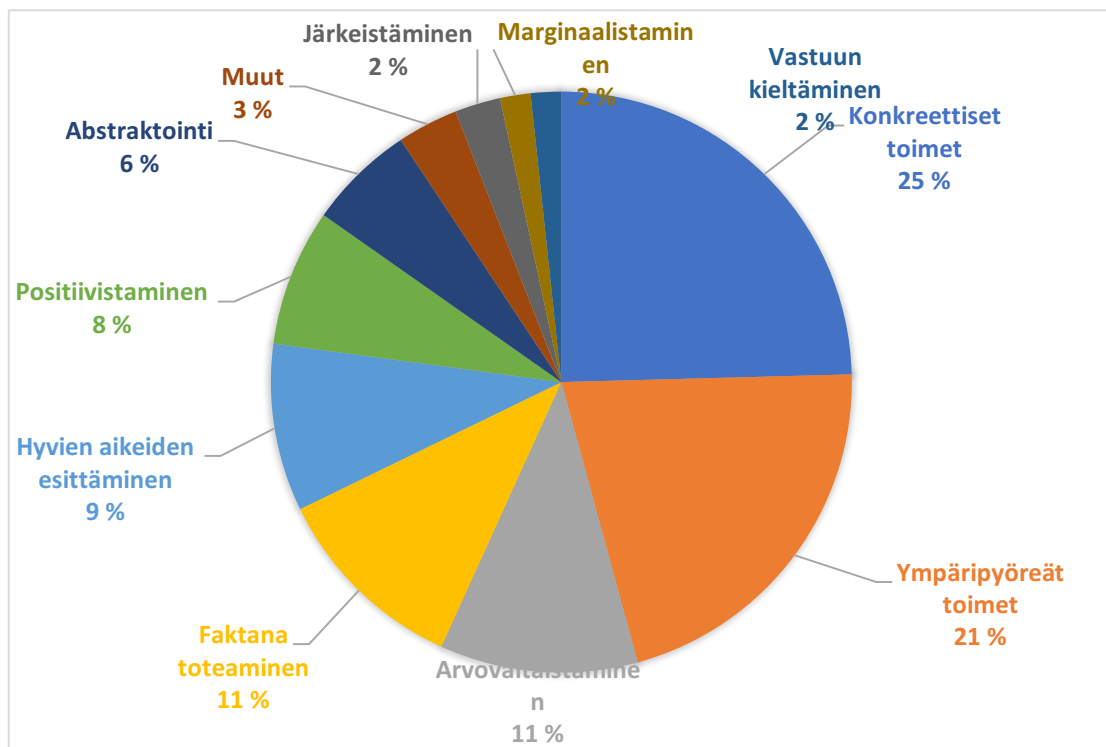
Kuten kuvioista 6 ja 7 on nähtävissä, molempiin tapauksiin liittyvässä raportoinnissa on käytetty kaikkia kuutta Hahnin ja Lülfsin (2013) esittämää legitimointistrategiaa sekä lisäksi hyvien aikeiden ja periaatteiden esittämistä ja positiivistamista. Yhteistä tapauksista raportoinnille on korjaavien toimenpiteiden esittämisen – sekä konkreettisen että ympäripyöreän esittämistavan mukaan - ja arvovaltaistamisen yleisyys. Lisäksi yhteistä on se, että marginaalistaminen ja järkeistäminen on molempien tapauksien yhteydessä harvinaista eikä kumpaankaan aineistoon sisälly suurta määrää kappaleita, joita ei ole sijoitettu mihinkään edellä mainituista kahdeksasta kategoriasta.

On hyvä huomata, että jotkin kappaleet sisältävät useampia eri legitimointistrategioita. Siksi kuvioissa 6 ja 7 näkyvät prosenttiosuudet viittaavat siihen, kuinka suuri osa tapauksen yhteydessä käytetyistä strategioista kuuluu mihinkin kategoriaan. Esimerkiksi siis Pakistanin yhteydessä käytetyistä legitimointistrategioista 23 prosenttia on arvovaltaistamista, mutta tämä ei tarkoita, että 23 prosenttia kappaleista sisältäisi arvovaltaistamista vaan prosenttiosuus on paljon suurempi⁴. Pakistanin tapauksen raportointiin liittyvästä 81 kappaleesta on eritelty 132 ja Guangxin 78 kappaleesta 114 jonkin legitimointistrategian käyttöä.

⁴ Kaiken kaikkiaan Pakistanin tapaukseen liittyen arvovaltaistamista on 31 kappaleessa, mikä tarkoittaa, että arvovaltaistamista sisältyy 38 prosenttiin Pakistanin tapaukseen liittyvistä kappaleista.



Kaavio 6: Legitimointistrategioiden suhteellinen määrä Pakistaniin liittyvässä aineistossa.



Kaavio 7: Legitimointistrategioiden suhteellinen määrä Guangxiin liittyvässä aineistossa.

Kaavioista 6 ja 7 on selkeästi nähtävissä, että aineisto mukailee Hahnin ja Lülfsin (2013) väitettä, että korjaavien toimenpiteiden esittäminen on hyvin laajasti käytössä oleva legitimointistrategia. Pakistanin tapauksessa 47 ja Guangxin tapauksessa 46 prosenttia käytetyistä legitimointistrategioista on korjaavien toimenpiteiden esittämistä. Merkittävä huomio on myös se, että käytetyistä strategioista Pakistanin tapauksessa 56 ja Guangxin tapauksessa 65 prosenttia edustaa ei-symbolisia strategioita⁵.

4.5 Raporttien analysointi

Raporttien analyysissa esitellään tarkemmin raportoinnissa käytettyjä legitimointistrategioita ja niistä annetaan konkreettisia esimerkkejä. Esimerkit ovat useimmiten suoria lainauksia Stora Enson vastuullisuusraporteista, mutta koska aineistoon kuuluvat raportit ovat alun perin englanninkielisiä, ovat tässä tutkielmassa käytetyt suorat lainaukset tutkijan itse suomeksi kääntämiä. Käännöksissä on pyritty olemaan sanatarkkoja ja tekemään niin vähän muutoksia esimerkiksi sanavalintoihin, sanajärjestykseen ja lauserakenteeseen kuin se vain suinkin on mahdollista huomioon ottaen suomen kielen ja englannin kielen erot esimerkiksi kieliopin suhteen. Koska tutkielmassa on viitattu muutamia kertoja muihinkin Stora Enson lähteisiin kuin vain aineistoon kuuluvaan raportointiin, on lähdeviittauksissa merkitty lähteen vuosiluvun perään ”r”, kun kyse on ollut nimenomaan aineistoon kuuluvasta vastuullisuusraportista.

4.5.1 Marginaalistaminen ja positiivistaminen

Marginaalistamisessa tapauksen relevanttiutta, tärkeyttä ja merkityksellisyyttä pyrikään vähätteleään. Usein tämä voidaan tehdä käyttämällä tietynlaisia vähätteleviä lauserakenteita tai adjektiiveja, kuten ”ei vakavia...”, ”ei merkittäviä...” tai ”vähäinen” ja ”pieni”. Marginaalistaminen sisältyy tyypillisesti negatiivisten aspektien kuvailuun ja arviointiin. Negatiivinen aspekti siis otetaan esille eikä sen olemassa oloa kielletä, mutta samaan aikaan sen vakavuutta tai merkittävyyttä vähätellään. (Hahn & Lülfs, 2013, 410.)

⁵ Ei-symbolisiksi strategioiksi lasketaan tässä korjaavien toimenpiteiden esittäminen, faktana esittäminen ja positiivistaminen.

Marginaalistaminen on symbolinen legitimointistrategia, sillä sen tarkoituksena on ainoastaan vaikuttaa lukijan käsityksiin ongelmasta tai tapauksesta (Hahn & Lülfs, 2013).

Tutkittujen tapausten kohdalla ei ole juurikaan käytetty marginaalistamista. Pakistanin tapauksen yhteydessä 7 prosenttia ja Guangxin tapauksessa vain 3 prosenttia aineistoon kuuluvista kappaleista sisältää marginaalistamista. Tämä voi johtua siitä, että kummassakaan tapauksessa yritys ei ole nostanut ongelmaa esille raportoinnissaan ennen median tekemiä paljastuksia. Kun tapausten laajuus on ollut jo valmiiksi selvillä sidosryhmillä, on ehkä hankalaa yrittää vähätellä tapauksen merkitystä. Lisäksi molemmat tapaukset liittyvät hyvin herkkiin aiheisiin: sidosryhmät todennäköisesti pitäisivät lapsityövoiman käyttöä, väkivaltaisuuksia ja maan riistämistä köyhiltä kuohuttavina, vaikka näiden ongelmien laajuus olisi kuinka vähäinen tahansa. Marginaalistaminen on todennäköisesti yleisempää sellaisissa yhteyksissä, joissa yritys informoi olemassa olevasta ongelmasta vapaaehtoisesti tai kun raportoitava toiminto ei ole herättänyt suurta mediahuomiota.

Vaikka lapsityövoiman käyttöä itsessään on todennäköisesti hankalaa marginaalistaa, raporteista löytyy tapaukseen liittyen yksi merkittävä piirre. Ennen mediakohua vuosien 2012 ja 2013 raporteissa Pakistanin toimintojen yhteydessä on selkeästi ilmaistu, että vaikka omistusosuus on toistaiseksi vain 35 prosenttia, se tullaan kasvattamaan 50 prosenttiin myöhemmin. Tällä voidaan ajatella viestitettävän, että investointia pidetään potentiaalisena ja merkittävänä. Kuitenkin vuoden 2014 lapsityövoimakohun jälkeen investoinnin kasvattamisesta ei enää puhuta. Lisäksi omistusosuuteen on aiemmin viitattu ilmaisuilla kuten ”Stora Ensolla on alkuun 35 prosentin omistusosuus yhteisyrityksessä” kun taas vuoden 2014 jälkeen omistusosuuteen on viitattu ilmaisuilla kuten ”Stora Ensolla on 35 prosentin vähemmistöosuus Bulleh Shah Packagingissä”. Omistusosuus on siis muuttunut vähemmistöosuudeksi ja yhteisyrityksen sijaan käytetään joko investointisanaa tai yrityksen nimeä. Toisin sanoen, vaikkei itse lapsityövoiman käytön merkityksellisyyttä olla vähätelty, Stora Enson osuutta asiaan sen sijaan on.

Myöskään Guangxin maakiistojen raportointiin ei liity juurikaan marginaalistamista. Kuitenkin vuonna 2010 ilmestynyttä Rights and Resources Initiativen (RRI) raporttia, joka kritisoi Stora Enson käytäntöjä liittyen kollektiivisesti omistettujen maiden hankintaan Guangxin maakunnassa, kuvaillaan vanhentuneeksi jo sen julkaisuhetkenä.

Stora Enso ilmoittaa vuoden 2010 raportissaan todenneensa ongelmat liittyen maanvuokraukseen jo vuonna 2009 ja aloittaneensa niiden korjaamisen samaisena vuonna. Vaikuttaisi siis siltä, että RRI:n raportin merkitystä pyritään vähättelemään. Samoin on toimittu vuonna 2011, jolloin Mika Koskisen Red Forest Hotel – dokumenttielokuva on ilmestynyt. Elokuva niin ikään kritisoi Stora Enson maanvuokrausta Guangxin alueella. Stora Enso toteaa, että elokuvassa esitetystä informaatiosta osa on vanhentunutta, sillä ongelmat on huomioitu jo vuonna 2009, jolloin on ryhdytty myös korjaustoimenpiteisiin. Kantaa ei oteta siihen, mikä osa dokumenttielokuvan esittämästä informaatiosta ei ole vanhentunutta.

Lisäksi viitattaessa niiden sopimusten määrään, jotka liittyvät näihin kiistojen kohteena oleviin kollektiivisesti omistettuihin maihin, Stora Ensolla ja medialla on hyvin erilaiset lähestymistavat. Esimerkiksi vuonna 2010 Stora Enso kertoo käyneensä läpi melkein 2300 sopimusta, joihin liittyi mahdollisuus virheisiin. Mediassa puolestaan todettiin, että nämä kiistanalaisena olevat sopimukset voivat koskea pahimmillaan 650 000 paikallisen ihmisen elämää (mm. HS, 29.4.2007; HS, 26.4.2009). Molemmat luvut pitänevät paikkansa, mutta Stora Enson tarjoama luku saa tilanteen vaikutukset kuulostamaan merkittävästi pienemmiltä kuin median tarjoama luku, joten tätä voidaan mahdollisesti pitää jonkin asteisena marginaalistamisena. Tietenkin on otettava huomioon, että median tarjoama luku on todennäköisesti myös ilmaistu tarkoituksella mahdollisimman dramaattisessa muodossa.

Raporteissa on erotettavissa myös ilmaisuja, joissa ongelmien vähättelyn sijaan on korostettu korjaustoimenpiteiden merkittävyyttä. Etenkin Guangxin tapauksen yhteydessä ongelmien vähättelyn sijaan on korostettu korjaustoimien laajuutta. Näissä korjausprosesseja kuvaavissa kappaleissa on nostettu esille useaan otteeseen ilmaisuja, kuten ”*kaikki sopimukset*”, ”*sopimusten valtavan määrän vuoksi*”, ”*jokaisessa kylässä on vierailtu*” ja kuvailtu, kuinka paljon resursseja operaatioon on kaikkiaan pistetty. Lisäksi on kuvailtu korjaustoimien läpikotaisuutta. Tämä ei vähennä ongelman merkitystä vaan sen sijaan korostaa korjaustoimenpiteiden laajuutta ja perusteellisuutta, mikä puolestaan voi jättää lukijalle reilusti positiivisemmän kuvan tapauksen luonteesta. Tapauksen negatiivisuutta on siis ikään kuin häivytetty positiivisten korjausliikkeiden korostamisella. Tätä legitimointikeinoa tutkija on päättänyt kutsua positiivistamikseksi.

Positiivistamisella ei yritetä välttää tai kieltää vastuuta tapauksesta tai ongelmasta eikä sen tarkoituksena ole myöskään vähätellä ongelmaa. Strategian tarkoituksena on kääntää huomio itse ongelmasta siihen, kuinka paljon resursseja ja ponnisteluja laitetaan ongelman korjaamiseksi. Näin yritys osoittaa välittävänsä vastuullisuudesta ja samalla myös ottaa vastuun ongelmasta ja sen korjaamisesta. Tämä strategia ei ole varsinaisesti konkreettinen eikä symbolinen. Toisaalta strategiaa käytetään korjaustoimenpiteiden ilmaisemisen yhteydessä, mikä on konkreettinen strategia, mutta samaan aikaan tällä strategialla pyritään vaikuttamaan lukijoiden käsityksiin korjaustoimenpiteiden laadusta ja laajuudesta. Se on siis totuuteen pohjautuva symbolinen keino kuvata konkreettisten strategioiden esittämää sisältöä.

Positiivistamisesta löytyy myös yksi hieman erilainen esimerkki Guangxin tapauksen raportoinnin yhteydestä vuodelta 2011:

Toisaalta tämä sopimusten seulonta- ja korjausprosessi on antanut erinomaisen mahdollisuuden keskustella lähemmin kyläläisten kanssa (Stora Enso, 2011r).

Vaikka kyseinen esimerkki poikkeaa muista positiivistamisen alle jaotelluista lausunnoista, on siinä selkeästi löydettävissä samoja piirteitä: kyseessä korjaustoimenpiteiden esittäminen positiivisessa valossa siten, että huomio kiinnittyy ongelman sijasta sen korjaamiseen. Positiivistamista sisältyy Pakistanin tapauksen yhteydessä 4 prosenttiin ja Guangxin tapauksen yhteydessä 12 prosenttiin aineistoon kuuluvista kappaleista.

4.5.2 Abstraktointi

Abstraktoinnissa tarkoituksena on siis esittää asia yleisenä ongelmana esimerkiksi koko toimialalla. Tämän tarkoituksena on siirtää vastuu ongelman olemassa olosta muille esimerkiksi saman toimialan yrityksille ja oikeuttaa ongelman olemassa oloa sen laajalle levinneisyydellä. (Hahn & Lülfs, 2013, 410.) Abstraktoinnin tarkoituksena on marginaalistamisen tapaan vaikuttaa lukijan käsityksiin ongelmasta tai tapauksesta, ja se on siten symbolinen strategia (Hahn & Lülfs, 2013).

Aineiston läpikäynnin yhteydessä tehtiin huomio, että ero abstraktoinnin ja järkeistämisen välillä on osin hieman hämärä. Tutkimusaineistoa läpikäydessä pyrittiin siis tarkentamaan Hahnin ja Lülfsin (2013) määritelmiä abstraktoinnista ja järkeistämisestä. Abstraktointia sisältävien lausuntojen todettiin vastaavan kysymykseen ”miksei tämä ole meidän syytä?” ja järkeistämistä sisältävien lausuntojen sellaisiin kysymyksiin kuten ”miksi näin on kannattavaa toimia?” ja ”miksi näin on olosuhteiden pakosta välttämätöntä toimia?”.

Molempien tässä tutkimuksessa tarkastelussa olevien tapauksien käsittelylle yhteistä on hyvin saman tyyppiset abstraktoivat lausunnot, joita sisältyy 11 prosenttiin Pakistaniin liittyvistä ja 9 prosenttiin Guangxiin liittyvistä aineistoon kuuluvista kappaleista. Lapsityövoiman käytön yhteydessä on useaan otteeseen korostettu lapsityövoiman käytön ja muiden ihmisoikeuksien rikkomusten olevan osa Pakistanissa vallitsevia olosuhteita.

Perimmäisiin syihin ongelmiin lapsityövoiman käyttöön ja muihin ihmisoikeusrikkomuksiin Pakistanissa kuuluvat laajalle levinnyt köyhyys sekä koulutuksen ja tietoisuuden puute (Stora Enso, 2014r).

Maakiistojen yhteydessä puolestaan korostetaan kiistojen yleisyyttä Kiinassa ja niiden yhteyttä historiallisesti huonoihin dokumentointikäytäntöihin maassa ja maan useaan otteeseen muuttuneisiin lakeihin ja määräyksiin liittyen maanomistukseen sekä paikallisten viranomaisten käyttämien välikäsien vastuuttomaan toimintaan.

Maanviljelyyn ja metsiin liittyvien maiden käyttöoikeudet Kiinassa ovat muuttuneet useita kertoja vuoden 1950 jälkeen. Maaomikeuksien kartoittamisen ja dokumentoinnin ongelmat ovat johtaneet epäselvyyksiin monilla alueilla. Osa Stora Enson allekirjoittamista vuokrasopimuksista ovat olleet näiden tekijöiden vaikutusten alaisena. (Stora Enso, 2012r.)

Molemmissa esimerkeissä on käytetty abstraktoinnille tyypillisiä epämääräisiä ilmaisuja (Hahn & Lülfs, 2013). Ensimmäisen esimerkin ilmaisu ”perimmäisiin syihin — kuuluvat —” jättää avoimeksi sen, ovatko nämä mainitut syyt ainoat syyt vai onko olemassa muitakin syitä. Toisessa esimerkissä on puolestaan käytetty ilmaisuja ”useita kertoja”,

”monilla alueilla” ja ”osa — sopimuksista”, jotka eivät tarjoa kovin täsmällistä tietoa esimerkiksi ongelmien laajuudesta. Esimerkit poikkeavat Hahnin ja Lülfsin (2013) esittämästä abstraktoinnista siten, että ongelmia ei tässä tapauksessa ole pyritty esittämään koko toimialan ongelmana vaan pikemminkin toiminta-alueella vallitsevien olosuhteiden aiheuttamina.

4.5.3 Faktana esittäminen

Faktana esittäminen tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että ongelman otetaan esille faktana, mutta sille ei tarjota selityksiä tai perusteluja. Jos ongelmaa ei arvioida lainkaan tekstissä, vastuu ongelman arvioinnista jätetään kokonaan lukijalle. Tämän voidaan ajatella olevan rehellinen ja puolueeton tapa esittää ongelman olemassaolo, mutta toisaalta lukijoiden voi olla hankalaa hahmottaa ongelman laajuutta, jos minkäänlaisia vertailukohtia ei olla annettu. (Hahn & Lülfs, 2013, 411.) Faktana esittäminen ei ole varsinaisesti symbolinen eikä konkreettinen strategia. Se ei pidä sisällään mitään todellista muutosta tilanteeseen, mutta sillä ei pyritä myöskään vaikuttamaan lukijan käsitykseen tilanteesta vaan sitä voidaan pitää hyvin puolueettomana keinona raportoida tapahtuneesta (Hahn & Lulfs, 2013).

Ongelman faktana esittämistä on käytetty tutkimuksen kohteena olevien tapausten yhteydessä jonkin verran (Pakistan: 12 % kappaleista; Guangxi: 17 % kappaleista), mutta useimmiten näihin lausuntoihin liittyy maininta sivunumerosta, josta on mahdollista saada lisätietoa liittyen tapaukseen. Useimmat faktana esittämiset ovat raporttien alkupuolella, missä on lueteltu asioita, jotka ovat olleet sidosryhmien huolenaiheina raportointivuoden aikana. Jos faktana esittämistä käytetään muissa raportoinnin osissa, sitä usein seuraa kuvaus korjaavista toimenpiteistä.

Vuoden 2014 aikana ihmisoikeuskysymykset liittyen Stora Enson yhteisyrityksen — toimintoihin Pakistanissa olivat sidosryhmiemme pääasiallisena huolenaiheena (katso sivut 10–11) (Stora Enso, 2014r).

Vuoden 2009 aikana sattui neljä paljon julkisuutta saanutta kiistaa lähellä alueita, joilla operoimme. Tämän jälkeen olemme kehittäneet konfliktien ratkaisuprosessejamme. (Stora Enso, 2009r.)

Tämä ei sinänsä ole kovin yllättävää, jos ottaa huomioon sen, että tutkitut tapaukset ovat saaneet sen verran paljon mediahuomiota, että yrityksen olisi voinut olla hankalaa ohittaa tapauksia ilman niiden arviointia, selittämistä tai perustelemista. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että faktana esittämistä käytetään Stora Enson raporteissa esimerkiksi onnettomuuksien ja kuolemantapausten raportoinnin yhteydessä.

Merkittävimmät sidosryhmien huolenaiheet liittyen Stora Ensoon: Neljä väkivaltaista tapausta liittyen maakiistoihin Guangxissa, ks. s. 17 — (Stora Enso, 2009r).

Tämä käy järkeen, sillä yrityksen raportoidessa GRI-standardien mukaan, sen on esitettävä tietyt standardien mukaiset tiedot. Tällöin yritys ehkä päätyy ilmoittamaan osan vaadituista tiedoista mahdollisimman yksinkertaisesti ja jopa listauksen omaisesti.

Lisäksi lapsityövoimatapaukseen liittyen raportit sisältävät useita lausuntoja, jotka eivät liity varsinaisesti Pakistanin skandaaliin vaan esimerkiksi Stora Enson valituskanavien kautta tulleisiin valituksiin, joissa työntekijät tai jotkin muut sidosryhmät ovat kokeneet kohdanneensa vääryyttä yrityksen toimintaan liittyen, ja yrityksen suorittamissa auditoinneissa esiin nousseisiin ongelmiin⁶. Nämä lausunnot ovat tyypillisesti seuraavanlaisia:

Stora Enson lukuisien valituskanavien kautta tulleista valituksista 12 on johtanut kurinpito- tai lakitoimiin. Näistä yksikään ei liittynyt lapsityövoimaan, pakkotyövoimaan tai syrjintään. (Stora Enso, 2013r.)

Mielenkiintoista näissä lausunnoissa on se, että teoriassa kyseessä on faktana esittäminen, mutta esiin otetaan ainoastaan se, mihin nämä valitukset ja auditoinneissa esiin tulleet

⁶ Nämä eivät kuulu varsinaiseen aineistoon, sillä näiden ei katsottu suoraan liittyvän Pakistanin ongelmista raportointiin.

ongelmat *eivät* liitty. Yksikään näistä lausunnoista⁷ ei ota kantaa siihen, mihin nämä valitukset ja ongelmat liittyivät ja mitä niihin liittyvät jatkotoimenpiteet ovat.

4.5.4 Järkeistäminen

Järkeistämässä yleensä viitataan kyseessä olevien toimien tai käytäntöjen hyötyihin ja tarkoitukseen (Vaara & al., 2006, 800). Van Leeuwen (2007) erittelee järkeistämälle kaksi eri ulottuvuutta: välineellisen järkeistämisen ja teoreettisen järkeistämisen. Välineellisessä järkeistämässä korostetaan hyötyjä, tarkoituksia ja päämääriä, jotka usein liittyvät vaikuttavuuteen ja tehokkuuteen. Teoreettisessa järkeistämässä asia pyritään esittämään ikään kuin välttämättömänä pahana – ”näin asiat vain nyt ovat”. Tärkeää on huomata, ettei näiden ”elämän tosiasioiden tarvitse itsessään olla erityisen järkeviä vaan pääasiana on, että ne näyttäytyvät sellaisina sidosryhmille. (Hahn & Lülfs, 2013, 411.) Järkeistämällä on hyvä huomata olevan aina moraalinen pohja, vaikkakaan ei aina täysin täsmällinen (Vaara & al., 2006, 801). Järkeistämällä pyritään vaikuttamaan lukijan käsityksiin ongelmista tai tapauksesta, joten se on marginaalistamisen ja abstraktoinnin tapaan symbolinen strategia (Hahn & Lülfs, 2013).

Aineiston läpikäynnin yhteydessä tehtiin huomio, että ero abstraktoinnin ja järkeistämisen välillä on osin hieman hämärä. Tutkimusaineistoa läpikäydessä pyrittiin siis tarkentamaan Hahnin ja Lülfsin (2013) määritelmiä abstraktoinnista ja järkeistämisestä. Abstraktointia sisältävien lausuntojen todettiin vastaavan kysymykseen ”miksei tämä ole meidän syytä?” ja järkeistämistä sisältävien lausuntojen sellaisiin kysymyksiin kuten ”miksi näin on kannattavaa toimia?” ja ”miksi näin on olosuhteiden pakosta välttämätöntä toimia?”.

Järkeistäminen ei ole käytetty juuri ollenkaan kummankaan tapauksen yhteydessä; sitä sisältyy ainoastaan Pakistanin tapauksen yhteydessä 2 prosenttiin ja Guangxin yhteydessä 4 prosenttiin aineistoon kuuluvista kappaleista. Tämä lienee selkeästi yhteydessä siihen, että kummallekaan tapaukselle tuskin löytyy kovin uskottavaa tai hyväksyttävää syytä, miksi näin on kannattavaa toimia tai miksi näin on olosuhteiden pakosta välttämätöntä

⁷ 4 kappaletta vuonna 2012, 4 kappaletta vuonna 2013, 2 kappaletta vuonna 2014, 1 kappale vuonna 2015 ja yksi kappale vuonna 2016; yhteensä 12 kappaletta

toimia. Muutama esimerkki on kuitenkin löydettävissä. Guangxin tapauksen yhteydessä maanvuokrasopimusten korjausprosessin hitautta on järkeistetty sekä vuonna 2011 että vuonna 2014:

Ensisijainen syy suhteellisen hitaalle etenemiselle sopimusten korjausprosessissa liittyy kaikkien maanvuokrausketjujen osapuolien kanssa käytävien juridisien neuvottelujen aikaa vievyyteen, sillä ketjuissa on useimmiten mukana useita välikäsiä ja kyläläisiä, joiden on kaikkien oltava yhtä mieltä uusien sopimusten ehdoista (Stora Enso, 2011r & 2014r).

Pakistanin tapauksen yhteydessä on niin ikään järkeistetty korjausprosessin hitautta vuonna 2014:

Sopivien yhteistyökumppanien ja käytännöllisten ratkaisujen löytämiseen tarvittu aika selittää, miksi tämä aloite eteni hitaammin kuin odotettiin (Stora Enso, 2014r).

Lisäksi samaisena vuonna tehdyissä Bulleh Shah Packagingin (BSP) alihankkijoiden auditoinneissa löydettiin 12 alaikäistä työntekijää, mutta vain kuusi näistä tapauksista on ratkaistu. Tähän syynä esitetään se, ettei kuuden muun alaikäisen työntekijän perheisiin saatu yhteyttä, sillä perheet ovat muuttaneet henkilökohtaisista syistä pois alueelta. Järkeistämistä on siis käytetty ainoastaan selittämään korjaavien toimenpiteiden hitaasti etenemistä eikä niinkään itse ongelmien olemassaoloon liittyen.

4.5.5 Arvovaltaistaminen

Arvovaltaistaminen tapahtuu viittaamalla auktoriteetteihin, kuten yleisesti hyväksyttyihin tapoihin ja käytäntöihin, lakiin tai henkilöihin, joiden auktoriteetti on yleisesti hyväksytty (Vaara & al., 2006, 799). Jos marginaalistaminen perustui yrityksen omaan arvioon ongelmasta, arvovaltaistamisella korostetaan sitä, että ongelman ja sen vaikutusten arviointiin on liittynyt kolmas osapuoli, jolloin näkemystä voidaan pitää objektiivisempänä. Hahnin ja Lülfsin (2013, 411) tutkimuksen tuloksien mukaan tämä kolmas osapuoli kuitenkin hyvin harvoin on todellisuudessa täysin puolueeton ja

objektiivinen. (Hahn & Lülfs, 2013, 411.) Arvovaltaistamisessa on myös kyse symbolisesta strategiasta, sillä auktoriteetteja käytetään vaikuttamaan lukijoiden mielikuviin (Hahn & Lülfs, 2013). Kuitenkin tässä aineistossa arvovaltaistamista esiintyy useimmiten korjaavien toimenpiteiden esittämisen yhteydessä, jolloin sitä käytetään enimmäkseen tehostamaan korjaavien toimenpiteiden vakuuttavuutta eikä niinkään muuttamaan lukijan käsitystä itse ongelmasta tai tapauksesta positiivisemmaksi.

Molempien tapauksien yhteydessä arvovaltaistamista on käytetty kohtuullisen paljon ja yleisimmin korjaustoimenpiteiden esittämisen yhteydessä. Erityisen yleistä arvovaltaistaminen on Pakistanin tapauksen yhteydessä. Arvovaltaistaminen liittyy tässä tapauksessa lähinnä korjaavien toimenpiteiden esittämiseen, minkä yhteydessä on usein mainittu ulkopuolisten kolmansien osapuolien osallistuminen alihankkijoiden auditointeihin tai jokin, esimerkiksi ihmisoikeuksien parissa työskentelevä organisaatio, jonka kanssa ollaan toimittu yhteistyössä⁸.

Pakistanissa ulkopuolinen ihmisoikeuskonsultti johti arviointiprosessia kohteessa (Stora Enso, 2015r).

— osa [auditoinneista] oli kolmannen osapuolen, ulkopuolisten varmistusraporttien tarjoajan SGS:n, suorittamia (Stora Enso, 2014r).

Huhtikuussa 2015 Stora Enso aloitti julkis-yksityisen yhteistyön kansainvälisen työjärjestön (ILO) kanssa vahvistaakseen globaaleja käytäntöjään, ajaakseen kelvollisten työolojen asiaa ja taistellakseen lapsityövoiman käyttöä vastaan BSP:n toimitusketjuissa Pakistanissa (Stora Enso, 2016r).

Pakistanin tapauksesta raportoivista kappaleista 37 prosenttia sisältää jonkinlaisen viittauksen johonkin auktoriteettiin.

Guangxin tapauksen yhteydessä arvovaltaistamista ei käytetä aivan yhtä paljon. Tapaukseen liittyvistä kappaleista 17 prosenttia sisältää jonkinlaisen viittauksen johonkin

⁸ esimerkiksi YK ja ILO

auktoriteettiin. Tässä tapauksessa ovat olleet myös osittain viittauksia organisaatioihin, joiden kanssa Stora Enso on ollut yhteistyössä maanvuokrasopimusten korjausprosessin yhteydessä. Pääasiassa viittaukset ovat kuitenkin olleet kolmansiin osapuoliin, jotka ovat olleet osallisina arvioimassa tilannetta tai yrityksen ulkopuolisiin lakimiehiin, jotka ovat valvoneet sopimusten korjaamista.

4.5.6 Korjaavien toimenpiteiden esittäminen⁹

Hahnin ja Lülfsin (2013, 411) aineistossa laajasti käytetty strategia on korjaavien toimenpiteiden esittäminen. Yritykset esittävät siis ideoita, suunnitelmia ja toimenpiteitä ongelman välttämiseksi tulevaisuudessa. Tämän voidaan ajatella epäsuorasti viestittävän, että yritys kantaa vastuunsa tilanteesta. Hahn & Lülfs (2013, 411–412) ovat erotelleet kaksi tapaa esittää korjaavia toimenpiteitä: ympäripyöreän ja konkreettisen. Ympäripyöreälle korjaavien toimenpiteiden kuvaamiselle tyypillistä ovat epätarkat ja epätäsmälliset adjektiivit ja lauseet. Konkreettiselle kuvaamiselle puolestaan tyypillistä ovat konkreettiset luvut sekä täsmälliset seurausten ja prosessien kuvaukset. (Hahn & Lülfs, 2013, 409–410.) Korjaavien toimenpiteiden esittäminen on konkreettinen legitimointistrategia, sillä se sisältää konkreettista muutosta (Hahn & Lülfs, 2013) – ainakin aikomusten tasolla.

Molempien tapauksien yhteydessä korjaavien toimenpiteiden esittäminen on käytetyistä legitimointistrategioista yleisin. Paksitanin tapauksen yhteydessä sitä käytetään 78 prosentissa kappaleista ja Guangxin tapauksen yhteydessä 69 prosentissa kappaleista. Korjaavia toimenpiteitä esitetään aineistossa lähes yhtä usein konkreettisesti ja ympäripyöreästi. Ympäripyöreissä ilmaisuissa viitataan esimerkiksi vain käynnissä olevaan korjausprosessiin:

Tämän jälkeen olemme kehittäneet konfliktien ratkaisuprosessejamme (Stora Enso, 2009r).

⁹ Tutkimuksessa ei oteta kantaa siihen, miten hyvinä näitä esitettyjä toimenpiteitä pidetään eikä siihen, onko esitettyjä toimenpiteitä todella tehty käytännössä.

Yritys on aloittanut toimet lapsityövoiman käytön tunnistamiseksi ja eliminoimiseksi sen suorien toimittajien toiminnoissa (Stora Enso, 2014r).

Näille ympäripyöreille ilmaisuille on tyypillistä, että niitten perusteella on mahdotonta sanoa, mitä nämä prosessit ja toimet sisältävät, millaisia vaikutuksia niillä on ollut ja mitä konkreettisia tavoitteita niillä halutaan saavuttaa. Konkreettisissa ilmaisuissa kuvaillaan sen sijaan prosessien sisältöä ja tarjotaan lukuja, kuten kouluun saatettujen entisten lapsityöläisten määrä tai korjauksen alla olevien maanvuokrasopimusten lukumäärä.

Stora Enso tukee kuutta paikallista koulua yhteistyössä pakistanilaisen kansalaisjärjestön Idarae Taleem-o-Aagahin kanssa. Vuodesta 2015 lähtien nämä koulut ovat tarjonneet koulutusta niille lapsille, jotka aiemmin löydettiin työskentelemästä Bulleh Shah Packagingin (BSP) toimitusketjusta. Kouluilla on resursseja tarjoamaan opetusta 640 lapselle. Oppilaat saavat myös ilmaiset koulu-univormut ja terveystarkastukset. BSP tarjoaa lisäksi ammatillista koulutusta lapsien vanhemmille kehittääkseen heidän elämän taitojaan ja mahdollisuuksia löytää töitä. (Stora Enso, 2016r.)

Tärkeää tässä on kuitenkin huomata se, että tutkimuksessa aineisto on jaettu osiin siten, että jokainen kappale on asetettu omaan luokkaansa erikseen ympäröivästä kontekstissa. Tällöin on mahdollista, että peräkkäisissä kappaleissa on esimerkiksi ensin kerrottu korjaavista toimenpiteistä ympäripyöreästi ja sitten jatkettu kertomalla niistä konkreettisemmin seuraavassa kappaleessa. Jokainen raportti, jossa korjaavia toimenpiteitä on esitetty, sisältää sekä konkreettista että ympäripyöreää kuvausta.

4.5.7 Muut

Kummankin tapauksen yhteydessä aineistoon kuuluu muutamia kappaleita, jotka eivät suoraan sovi mihinkään yllä läpikäydyistä kategorioista (Pakistan: 3 kappaletta; Guangxi: 4 kappaletta). Näissä kappaleissa ei suoraan myönnetä eikä kielletä vastuuta ongelmasta. Muutoin nämä kappaleet muistuttavat hyvin paljon faktana esittämistä. Ennen tapausten esille tuloa mediassa kummankin tapauksen kohdalla on todettu, että kyseisen ongelman esiintymisen riski on olemassa.

Stora Enson pitäisi myös huomioida ongelmat, jotka liittyvät vuokrasopimusten selvyyteen ja läpinäkyvyyteen, polttopuiden keräysoikeuksiin ja paikallisten huomioihin Stora Enson hitaudesta kehittää maata vuokrasopimusten tekemisen jälkeen (Stora Enso, 2005r).

Tapauksen ilmitulon jälkeiset tämän kategorian kappaleet puolestaan toteavat sidosryhmien kritisoineen Stora Ensoa asian tiimoilta, mutta kappaleissa ei oteta kantaa siihen, onko kritiikki perusteltua.

Käytäntöjä ja sopimuksia liittyen kollektiivisesti omistettuihin maihin Guangxissa on kritisoitu suomalaisessa dokumentissa ”Red Forest Hotel”, joka filmatisoitiin vuosina 2009–2010 ja julkaistiin marraskuussa 2011 (Stora Enso, 2011r).

Lisäksi Guangxin tapauksen yhteydessä kahdessa kappaleessa on suoraan kielletty vastuu tapauksesta. Vuoden 2009 raportissa viitataan tapahtumiin, joissa HuaSuijian kylässä tapahtuneet väkivaltaisuuDET vuonna 2005 johtivat viiden henkilön vakavaan loukkaantumiseen, joista yksi johti todistetusti henkilön kuolemaan. Lisäksi viitataan vuonna 2009 tapahtuneeseen lakimiehen pahoinpitelyyn sekä vuonna 2008 maanomistuskiiston aiheuttamaan kyläläisten ja viranomaisten väliseen konfliktiin, jossa 11 henkilöä loukkaantui. Näistä kaikista tapauksista todetaan, ettei Stora Enson työntekijöitä tai alihankkijoita ollut mukana tapauksessa. Lisäksi viitataan kyläläisten ja Stora Enson palkkaamien työntekijöiden väliseen yhteenottoon, jossa yksi kyläläinen on kuollut. Tähän todetaan, että ”Stora Enson oma henkilökunta tai toiminnot eivät olleet suoraan kytköksissä tähän tapaukseen”. (Stora Enso, 2009r.) Vuonna 2010 Stora Enson plantaaseilla tapahtuneista väkivaltaisuuksista syytetään kyläläisiä (Stora Enso, 2010r).

Pakistanin tapauksen yhteydessä vastuuta ei ole kielletty millään muotoa.

Viimeisenä nostetaan esiin molempien tapauksien yhteydessä käytetty tehokeino, jonka tutkija on aineiston läpikäynnin edetessä nimennyt ”hyvien aikeiden ja periaatteiden esittämiseksi”. Käytännössä on kyse ilmaisuista, joissa todetaan esimerkiksi:

— *huolimatta Stora Enson hyvistä aikomuksista ja vastuullisuusperiaatteista jotkut paikalliset maahankinnat on tehty sopimuksin, jotka ovat vaarantaneet paikallisten ihmisten elinoloja ja maankäyttöoikeuksia (Stora Enso, 2010r).*

— *emme halua käyttää kiistanalaisena olevia maita (Stora Enso, 2009r).*

— *jatkuvien ponnistelumme tarkoituksena on varmistaa, että paikallisyhteisöjen maankäyttöoikeuksia kunnioitetaan täysin*

Bulleh Shah Packaging ei hyväksy lapsityövoimaa sen toiminnoissa tai sen toimittajien toiminnoissa (Stora Enso, 2014r).

Tämä strategia on symbolinen, sillä hyvien aikeiden tai periaatteiden ilmaisu ei automaattisesti tarkoita, että näitä aikeita tai periaatteita noudatettaisiin käytännössä. Kyseessä on siis legitimointistrategia, jonka tarkoituksena on vaikuttaa lukijan käsityksiin. Hyvien aikeiden ja periaatteiden esittämistä käytetään Pakistanin tapauksen yhteydessä 10 prosentissa ja Guangxin tapauksen yhteydessä 14 prosentissa aineiston kappaleista.

4.6 Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä, miten hyvin toistettavissa tutkimuksessa käytetyt datan keruutekniikat ja analyysiprosessit ovat. Päädyttäisiinkö samoihin tuloksiin joissain toisissa tilanteissa, päätyisivätkö muut havainnoijat samoihin tuloksiin ja onko aineiston analyysi läpinäkyvää. Reliabiliteettiin liittyvät uhat voivat johtua joko tutkimukseen osallistujista tai tutkimuksen havainnoijasta. (Saunders & al., 2010, 156–159.) Tässä tapauksessa tutkimuksessa ei ole osallistujia, sillä kerätty aineisto on toissijaista aineistoa eikä tutkimukseen liity minkäänlaisia haastatteluita tai kyselyitä. Reliabiliteetille ainoa uhka siis tässä tapauksessa on havainnoija itse.

Havainnoijaan liittyviä uhkia on kahdenlaisia: havainnoijan tekemät virheet tai havainnoijan asenteellisuus (Saunders & al., 2010, 157). Tässä tutkimuksessa havainnoijan tekemiä virheitä on mahdollista esiintyä, ja siksi jokin toinen havainnoija jossain toisessa tilanteessa ei välttämättä päätyisi täysin samoihin tuloksiin. Aineisto sisältää valtavan määrän tulkinnanvaraista tekstiä, joka on järjestetty useita kertoja kategorioihin. Näille kategorioille on pyritty määrittelemään mahdollisimman tarkat rajat, ja niitä on pyritty noudattamaan mahdollisimman tunnollisesti. Kuitenkin koska havainnoijia on ollut vain yksi, on mahdollista, että aineiston lajittelussa on sattunut virheitä, jotka olisi ollut mahdollista huomata, mikäli havainnoijia olisi ollut useampi. Tämä olisi ollut vältettävissä esimerkiksi siten, että useampi henkilö olisi lajitellut aineiston erikseen ja tämän jälkeen lajitteluja vertaamalla oltaisiin voitu löytää mahdollisia eroavaisuuksia ja puutteellisuuksia lajittelun perusteissa.

Toisekseen analyysi on tässä tapauksessa hyvin tulkinnanvaraista ja siihen on välttämättä vaikuttanut myös havainnoitsijan omat asenteet tutkittavaa aineistoa kohtaan. Kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, joka on aina kontekstisidonnaista (Schreier, 2012, 21–23). Kontekstina tässä tutkimuksessa on paitsi tutkittujen tapausten taustalla oleva uutisointi myös havainnoijan omat asenteet tutkittavaa ilmiötä kohtaan. Koska tutkittava ilmiöön liittyy ajatus yrityksen ja yhteiskunnan välisestä sosiaalisesta sopimuksesta, jota on aikaan ja paikkaan sidottu käsitys siitä, millainen toiminta on oikein ja hyväksyttävää (Deegan, 2006), tutkimus ei olisi toistettavissa samalla tavalla toisessa ajan hetkessä tai toisessa paikassa, jossa nämä käsitykset oikeasta ja hyväksyttävästä olisivat erilaisia. Nämä tutkimuksen rajoitteet on kuitenkin ymmärretty ja hyväksytty.

Tutkimuksen valideetti puolestaan on kiinnostunut siitä, onko kahden tekijän välillä todella sellaista vaikutussuhdetta kuin niillä ajatellaan olevan. Aineiston analyysissä on pyritty huomioimaan se, että aineisto on hyvin tiukasti rajattu, joten sen ulkopuolelle on todennäköisesti jäänyt sellaisia tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet raportointiin tässä tutkimuksessa esiin tulevien tekijöiden lisäksi. Esimerkiksi on hyvin mahdollista, että raportointiin on vaikuttanut tutkimuksen kahteen tapaukseen liittyvän mediahuomion lisäksi myös muihin asioihin liittynyt mediahuomio tai esimerkiksi muiden saman alan yritysten saama mediahuomio. On myös mahdollista, että raportointiin on vaikuttanut moni muukin tekijä kuin vain ainoastaan median huomio, sillä vaikka tutkimuksen taustalla käytetyn legitimointistrategian mukaan vastuullisuusraportointi selittyy

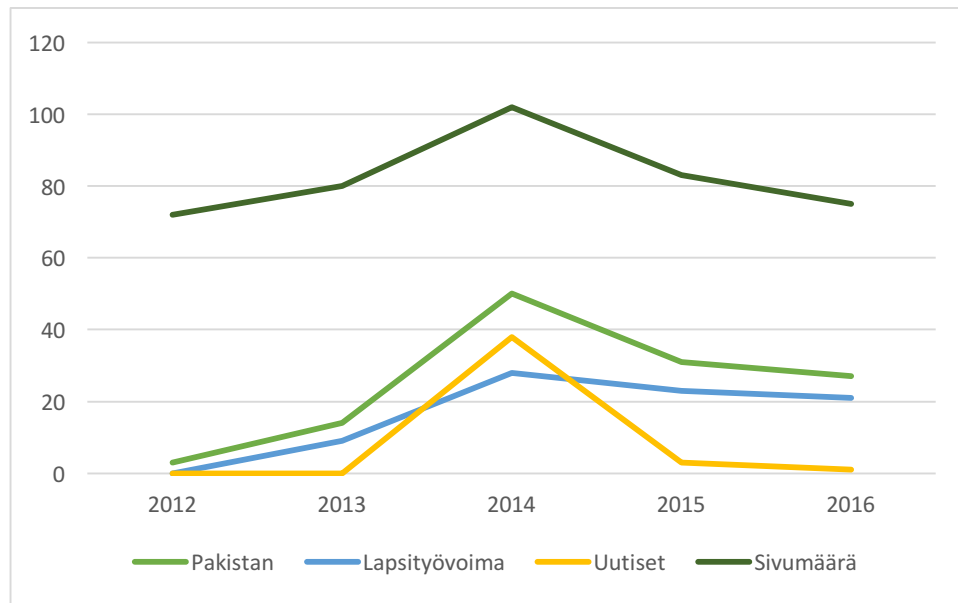
yrityksen legitimointitarpeilla, on vastuullisuusraportointia selitetty myös muilla tekijöillä.

5 TUTKIMUKSEN KESKEISET TULOKSET

5.1 Aineiston esittely

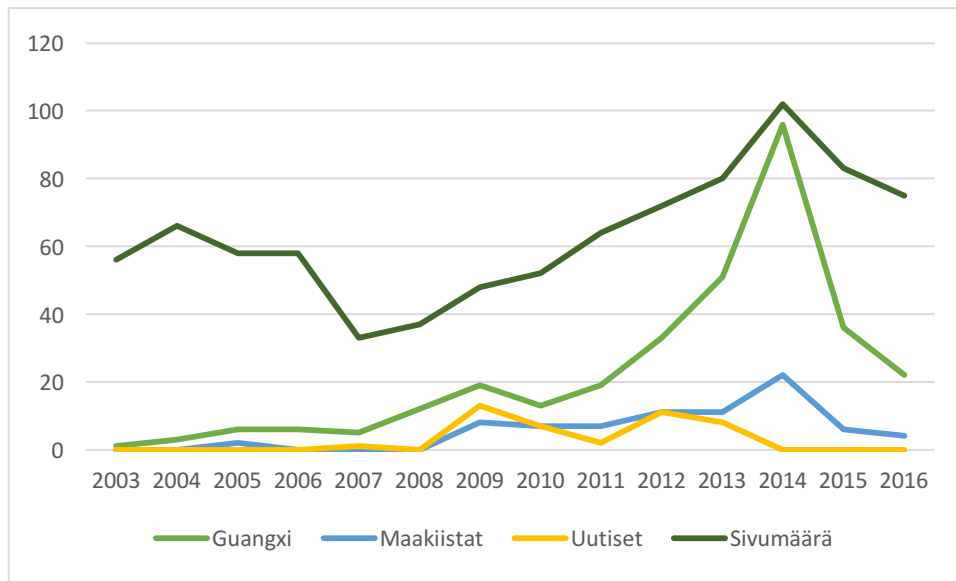
Tutkimus pohjautuu legitimaatioteorian mukaiseen olettamukseen siitä, että jos yritys poikkeaa, tai jos yhteiskunta olettaa sen poikenneen, yhteiskunnan normeista ja arvoista, se epäonnistuu yhteiskunnan odotusten täyttämisessä ja täten rikkoo sen sosiaalista sopimusta yhteiskunnan kanssa. (Deegan, 2006, 161-162; O'Donovan, 2002, 345–346.) Tällöin yrityksen legitimaatio on uhattuna, ja toiminnan ja yhteiskunnan välille muodostuu niin sanottu legitimaatiokuilu. Tämä kuilu voi johtua yhteiskunnan odotusten muuttumisesta, yrityksen toiminnan muuttumisesta tai yrityksen toiminnasta paljastuneista aiemmin salassa pysyneistä tiedoista. (Deegan, 2006, 163 - 164; ks. Sethi, 1978.) Yrityksen legitimitetti voi olla uhattuna myös ilman syytä. Tämä siksi, että yrityksen legitimitettiin ei vaikuta ainoastaan se, miten yritys todellisuudessa toimii, vaan myös se, pystyykö se tuottamallaan informaatiolla osoittamaan sidosryhmille legitimitettiään. Legitimaation kannalta on siis olennaista se, miten yhteiskunta yrityksen toiminnan näkee ja miten se olettaa yrityksen toimivan. (Deegan, 2006, 164.)

Stora Enson toiminta on vuosien saatossa ollut usein median suurennuslasin alla. Tämän tutkimuksen kohteena olevat tapaukset, maakiistat Kiinassa ja lapsityövoiman käyttö Pakistanissa, ovat saaneet kohtuullisen paljon huomiota suomalaisessa mediassa. Uutisointi näihin tapauksiin liittyen on ollut pääasiassa negatiivissävytteistä ja Stora Ensoa kritisoivaa. Tällaisen negatiivisen mediahuomion voidaan perustellusti olettaa aiheuttavan uhan Stora Enson legitimaatiolle. Molemmissa tapauksissa on ollut kyse siitä, että media on tuonut julki suomalaisen yhteiskunnan silmissä negatiivisia toimintatapoja. Korjatakseen uhattuna olevaa legitimaatiotaan yritys voi käyttää erilaisia legitimointitaktiikoita ja julkaisemalla tietoa toiminnastaan (O'Donovan, 2002, 347), esimerkiksi vastuullisuusraportoinnin avulla.



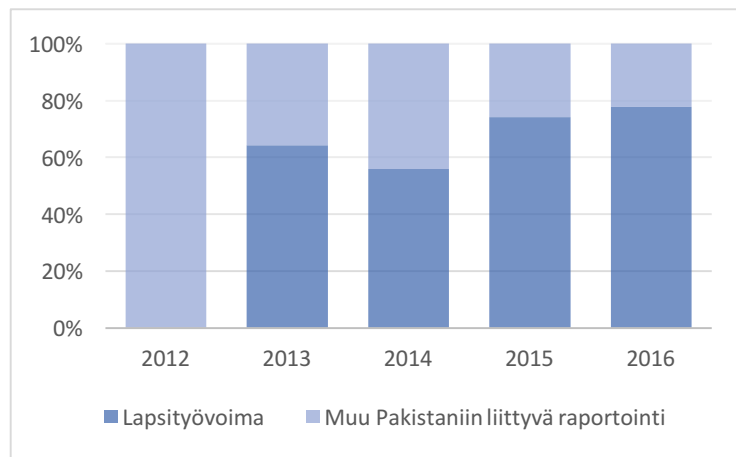
Kaavio 8: Pakistaniin liittyvän raportoinnin ja uutisoinnin määrän vaihtelu suhteessa vastuullisuusraportoinnin sivumäärän vaihteluun vuosina 2012–2016.

Kaavioissa 8 ja 9 on esitetty samat uutisoinnin ja raportoinnin määrän vaihtelut kuin aineiston esittelynkin yhteydessä, mutta kaavioihin on lisäksi lisätty vastuullisuusraporttien sivumäärien vaihtelut vuosittain. Aineiston esittelyn yhteydessä esitettyjen kaavion 4 perusteella vaikuttaa siltä, että Pakistanin tapauksen kohdalla uutisoinnin ja raportoinnin määrän välillä on yhteys, sillä määrät nousevat ja laskevat samoina vuosina. Kuitenkin kaavion 5 perusteella tällaista yhteyttä ei löydy Guangxin tapauksen yhteydessä. Kun nyt katsotaan kaavioita 8 ja 9 voidaan todeta, että tapauksista raportoinnin määrä seurailee molemmissa tapauksissa suurin piirtein raporttien pituuden vaihtelua.



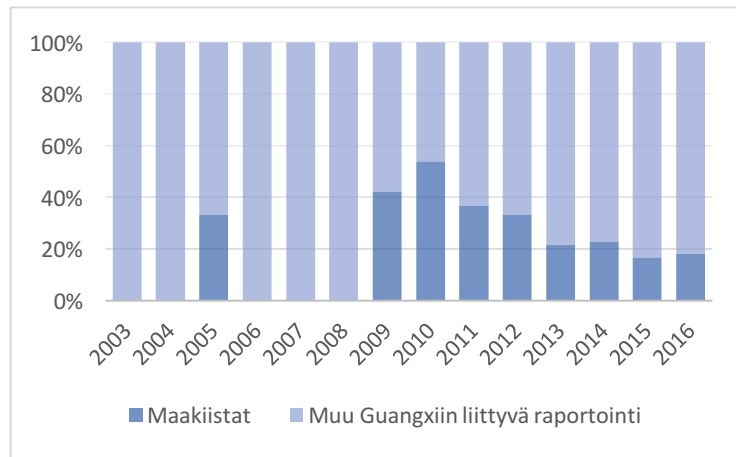
Kaavio 9: Guangxin liittyvän raportoinnin ja uutisoinnin määrän vaihtelu suhteessa vastuullisuusraportoinnin sivumäärän vaihteluun vuosina 2003–2016.

Tässä kohtaa on hyvä huomioida se, että Stora Enso ei yhdistä vastuullisuuden suoritusmittareihinsa niitä yhteisyrityksiä, joissa sillä on alle 50 prosentin äänivalta. Yritys raportoi näihin toimintoihin liittyen vain niistä vaikutuksista, joiden katsotaan olevan merkittäviä koko konsernin kannalta tai jotka ovat olleet sidosryhmien erityisen kiinnostuksen kohteena. Stora Enson omistusosuus BSP:sta on 35 prosenttia. (Stora Enso, 2015r, 69.) Tämä tarkoittaa siis sitä, että näistä kahdesta toiminnosta raportoinnit poikkeavat toisistaan siinä suhteessa, että Guangxin toiminnoista raportoitaisiin Stora Enson vastuullisuusraportoinnin yhteydessä joka tapauksessa. Pakistanin toiminnoista raportoidaan tässä tapauksessa vain siltä osin kuin se on herättänyt huomiota sidosryhmien keskuudessa, eli toimii sidosryhmäteorian olettamusten mukaisesti. Tämä selittää osittain, miksi uutisoinnin määrällä näyttää olevan selkeämpi yhteys Pakistanin kuin Guangxin tapauksesta raportointiin.



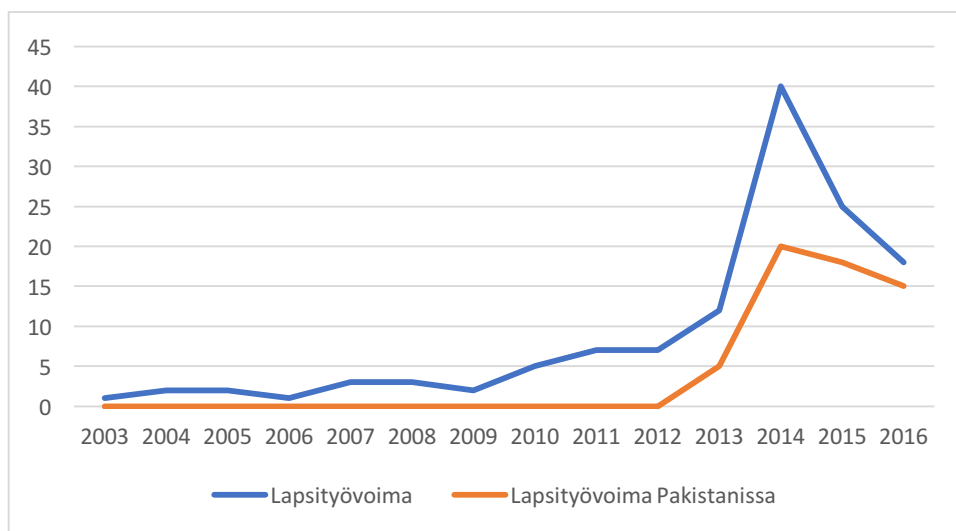
Kaavio 10: Lapsityövoimasta raportoinnin suhteellinen osuus Pakistanin toimintoihin liittyvästä raportoinnista.

Kuitenkin jos tarkastellaankin sitä, kuinka suuri osa kunkin vuoden raportoinnista on liittynyt valittuihin tapauksiin, huomataan selvästi kaaviosta 11, että uutisoinnin voimistuminen vuonna 2009 liittyen maakiistoihin Guangxissa on vaikuttanut selvästi siihen, kuinka suuri osa Guangxiin liittyvästä raportoinnista on liittynyt maakiistoihin. Kun sama tarkastelu tehdään Pakistanin aineistolle (kuvio 10) huomataan, että tilanne on hieman toinen. Tapauksesta uutisointi on keskittynyt vain vuoteen 2014 ja kyseisenä vuonna lapsityövoiman osuus raportoinnista on ristiriitaisesti ollut pienempi kuin muina vuosina – jopa verrattuna edeltävään vuoteen, jolloin lapsityövoiman käyttöä ei vielä myönnetty. Tämä voidaan selittää loogisesti sillä, että lapsityövoimakohun herättämä huomio Stora Enson Pakistanin toimintoja kohtaan on lapsityövoimasta raportoinnin lisäksi myös kasvattanut merkittävästi muuta Pakistaniin liittyvää raportointia – kuten kaaviosta 8 on myös nähtävissä.



Kaavio 11: Maakiistoista raportoinnin suhteellinen osuus Guangxin toimintoihin liittyvästä raportoinnista.

Voidaan siis todeta, että mediahuomio on vaikuttanut molempien tapauksien raportointiin lisäämällä sitä – joko suhteellisesti tai absoluuttisesti. Voidaan myös ajatella, että vastuullisuusraporttien sivumäärän muutokset ovat myös vaikuttaneet raportoinnin määrää. Suurimmillaan sivumäärä on ollut vuonna 2014, jolloin myös lapsityövoimakohu on ollut käynnissä. On mahdollista, että kohu on ollut sen verran suuri, että se ei ole asettanut uhkaa ainoastaan Pakistanin toimintojen legitimaatiolle vaan Stora Enso on kokenut toimintansa legitimaation uhatuksi laajemminkin.



Kaavio 12: Lapsityövoimaan liittyvän raportoinnin määrä Pakistanin yhteydessä ja koko raportissa vuosine 2003–2016.

Kaavio 12 tukee tätä spekulatiota, sillä siitä on nähtävissä, että kun lapsityövoimasta on alettu raportoida Pakistanin tapauksen yhteydessä enemmän, on muukin lapsityövoimaan liittyvä raportointi lisääntynyt – erityisesti vuonna 2014. Tilanne on voinut myös muotoutua hitaasti ajan mittaa, sillä media on esittänyt kritiikkiä vuosien varrella useita Stora Enson kriisimaissa sijaitsevia toimintoja kohtaan (BSCI, 2014). Syitä raportoinnin lisääntymiseen on varmasti löydettävissä myös muita, mutta tutkimukselle asetetun teoreettisen viitekehyksen vuoksi tarkastelun näkökulma on legitimoinnin tarpeen näkemisenä raportoinnin motivaationa.

5.2 Tutkimuksen keskeisimmät tulokset

5.2.1 Legitimaatiokriisin aiheuttajat

Ensimmäisenä pyritään vastaamaan uutisaineiston perusteella ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: Mitkä tapaukset ovat tunnistettavissa legitimaatiokriisin aiheuttajiksi Stora Ensolle viimeisen 15 vuoden aikana? Legitimaatioteorian perusteella legitimaatiokriisi aiheutuu silloin, kun yhteiskunta on katsonut yrityksen toimineen sen odotusten vastaisesti. Teoria ei kuitenkaan tarjoa minkäänlaisia suuntaviivoja sille, miten räikeä tämä yrityksen toiminnan ja yhteiskunnan odotusten välisen ristiriidan tulee olla, jotta legitimaation katsotaan olevan uhattuna. (Deegan, 2006, 165; O'Donovan, 2002.) Tästä syystä yritykseen liittyviä uutisia läpikäydessä oli mahdotonta etukäteen sanoa, mitkä uutisotsikoihin nousseista tapauksista ovat todella aiheuttaneet legitimaatiokriisin.

Stora Ensoon liittyen on kirjoiteltu uutisissa paljon viimeisen viidentoista vuoden aikana, niin positiiviseen kuin negatiiviseenkin sävyyn. Kirjoittelun joukosta erottuu kuitenkin muutamia tapauksia, joista on selvästi uutisoitu enemmän kuin muista. Näistä selkeimmät kaksi tapausta viimeisen viidentoista vuoden aikana ovat olleet Stora Enson Pakistanin toimintoihin liittyvä lapsityövoimakohu ja Kiinan Guangxin maakunnassa vallalla olleet maanvuokraukseen liittyvät epäselvyydet. Aineiston läpikäynnin perusteella voidaan todeta, että näiden kahden tapauksen nouseminen uutisotsikoihin on aiheuttanut Stora Ensolle tarpeen legitimoida toimiaan vastuullisuusraportoinnissa, sillä tapauksista on raportoitu niiden ilmitulon jälkeen intensiivisemmin kuin ennen niiden julkituloa.

Aineiston analyysin perusteella ei sen sijaan voida ottaa kantaa siihen, miten räikeä yrityksen toiminnan ja yhteiskunnan odotusten välisen ristiriidan tulee olla, jotta yrityksen legitimaatio joutuu kriisiin. Toisaalta sidosryhmäteorian perusteella vastuullisuusraportointi perustuisi sidosryhmien intressien huomioimiselle (Campbell, 2007). Tästä näkökulmasta tarkasteluna olennaista ei olekaan legitimaatiouhan vakavuus tai laajuus vaan sidosryhmien kiinnostus asiaa kohtaan. Kiinnostus on näissä tapauksissa kiistatonta, sillä jo media yksistään on yksi yrityksen sidosryhmistä (Freeman, 1984).

Stora Enson toiminta Pakistanissa nousi otsikoihin vuonna 2014, kun ruotsalaisessa tv-ohjelmassa ”Kalla Fakta” paljastettiin, että Stora Enson pakistanilaisen yhteisyrityksen Bulleh Shah Packagingin (BSP) toimitusketjuista on löydetty lapsityövoimaa. Lapsia, jotka työskentelivät BSP:n alihankkijalla keräämässä jätepaperia, oli kaiken kaikkiaan 640. Kritiikkiä ei kuitenkaan herättänyt ainoastaan lapsityövoiman olemassaolo BSP:n alihankintaketjuissa vaan myös Stora Enson kommentit liittyen tapaukseen, ja se fakta, että yritys ei raportoinut lapsityövoiman käytöstä ennakoivasti. Aineistoon kuuluu ainoastaan viisi uutista, jotka eivät ole ilmestyneet vuonna 2014. Viimeisin uutinen on vuodelta 2016.

Guangxissa vallalla olleet maakiistat nousivat ensimmäisen kerran toden teolla uutisoinnin kohteeksi vuonna 2009. Ennen vuotta 2009 aiheeseen liittyen on ilmestynyt ainoastaan yksi uutinen. Guangxin tapaukseen liittyvä uutisointi on jakautunut tasaisemmin usean vuoden ajalle. Yhteenvetona tapauksessa on kyse siitä, että paikalliset kyläläiset ovat kokeneet, että maanvuokrausprosessi ei ole aina ollut lainmukaista ja maata on vuokrattu välillä väkisin eikä maasta maksetut korvaukset ole olleet reiluja tai riittäviä – osa ei tunnu saaneen ollenkaan korvauksia maistaan. Lisäksi kiistoihin on liittynyt uhkailua ja väkivaltaa, ja välillä maata ovat vuokranneet tahot, joilla ei ole ollut oikeutta antaa sitä vuokralle. Kritiikkiä on myös kohdistettu Stora Enson luottamukseen paikallisviranomaisia ja heidän raporttejaan kohtaan, vaikka yleisesti ottaen Kiinan viranomaisia ei voida pitää riippumattomana tahona. Kyläläiset ovat myös kokeneet, ettei Stora Enso ole kuullut heitä ja että he ovat voimattomia paikallishallintoa vastaan.

5.2.2 Legitimointistrategiat Stora Enson raportoinnissa

Tämän tutkimuksen erityisenä kiinnostuksen kohteena on, miten uhattuna olevaa legitimaatiota pyritään korjaamaan vastuullisuusraportoinnin avulla eli kielellisin keinoin. Stora Enson vastuullisuusraportoinnin analysoinnin avulla pyritään vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseen eli miten Stora Enso on raportoinut vastuullisuusraportoinnissaan uutisoinnin analysoinnin kautta esiin tulleista legitimaatiokriisin aiheuttajista. Tämä tutkimuskysymys on jaettu kolmeen osaan:

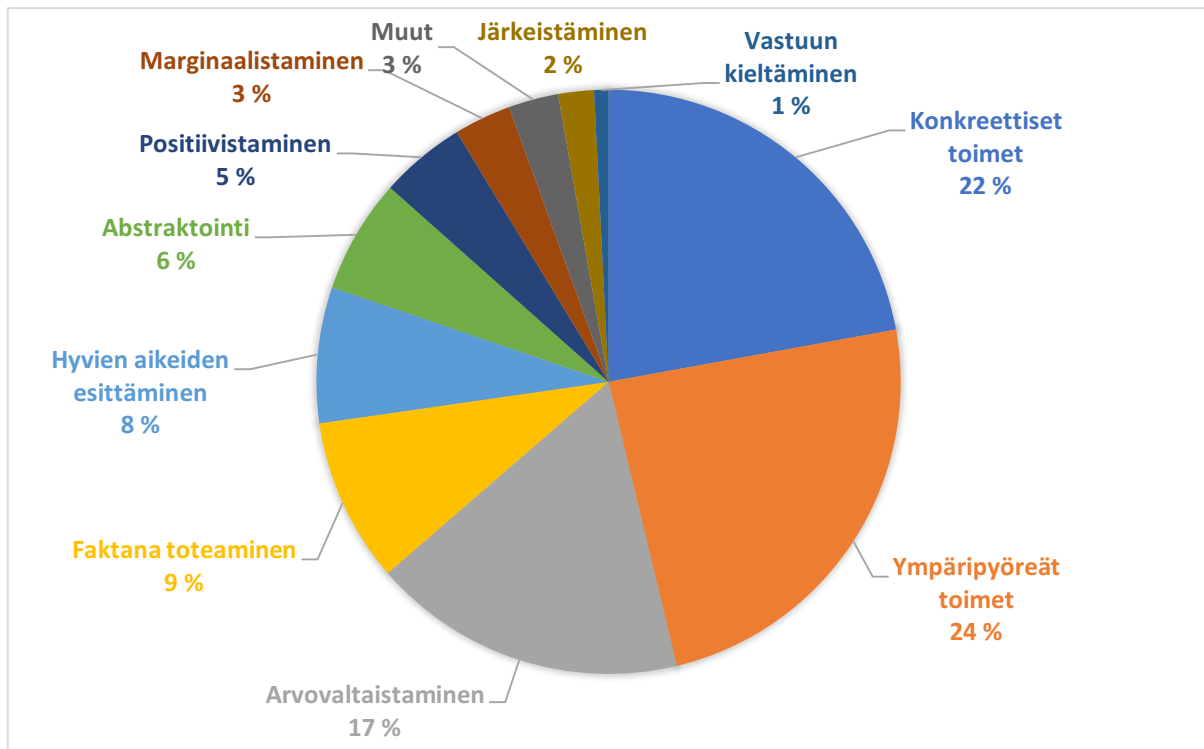
1. Mitä legitimointistrategioita on käytetty?
2. Onko jotain median esiin nostamia seikkoja jätetty raportoimatta?
3. Miten laadukasta ja läpinäkyvää raportointi on ollut näiden seikkojen perusteella?

Useat eri tahot ovat jaotelleet käytössä olevia kielellisiä legitimointistrategioita monella eri tavalla (mm. Cho, 2009; Lindblom, 1994; Dowling & Pfeffer, 1975; O'Donovan, 2002; Vaara & al., 2006; VanLeeuwen, 2007). Mitkään tämän tutkimuksen teoriaosuudessa esitetyistä jaotteluista eivät olleet keskenään ristiriidassa, vaikka ne poikkesivatkin toisistaan jotkut enemmän ja jotkut vähemmän. Osa jaotteluista on karkeampia ja osa yksityiskohtaisempia, mutta kaikista jaotteluista oli löydettävissä yhtäläisyyksiä keskenään.

Yksityiskohtaisimmat jaottelut ovat Vaaran (& al., 2006) sekä Hahnin ja Lülfsin (2013) esittelemät legitimointistrategiat. Tämän tutkimuksen taustalla on käytetty ensisijaisesti Hahnin ja Lülfsin (2013) esittelemää legitimointistrategioiden jaottelua kuuteen kategoriaan: marginaalistamiseen, abstraktointiin, faktana esittämiseen, järkeistämiseen, arvovaltaistamiseen ja korjaavien toimenpiteiden esittämiseen. Tähän on päädytty ensinnäkin siksi, että tämä on tässä tutkielmassa esitellyistä jaotteluista kaikista uusin sekä yksityiskohtaisin. Toisekseen tämä jaottelu on muodostettu nimenomaan vastuullisuusraportointeja tutkimalla. Tutkimuksen edetessä halutaan kuitenkin pysyä avoimena myös muille jaotteluille – mukaan lukien mahdollisille uusille kategorioille – sillä jaottelun on tässä tarkoituksena vain olla apuna aineiston järjestämisessä ja hahmottamisessa.

Lisäksi aineiston analyysin yhteydessä tunnistettiin kaksi uutta legitimointistrategiaa, jotka tutkija on nimennyt positiivistamiseksi sekä hyvien aikeiden ja periaatteiden esittämiseksi. Kaavio 13 esittää, kuinka paljon kutakin strategiaa on käytetty molempien tapauksien yhteydessä yhteensä, ja siinä on otettu huomioon myös nämä uudet analyysin yhteydessä löydetty ja nimetyt strategiat. Kuten kaaviosta 13 on nähtävissä, korjaavien toimenpiteiden esittäminen on eniten käytetty strategia tässä aineistossa, kuten myös Hahnin ja Lülfsin (2013) aineistossa. Ei-symbolisten strategioiden, eli positiivistamisen sekä korjaavien toimenpiteiden sekä faktojen esittämiseen, osuus kaikista käytetyistä strategioista on 60 prosenttia.

Tämän perusteella Stora Enson raportointia aineistoon kuuluvista negatiivisista aspekteista voidaan pitää kohtuullisen laadukkaana. Raportointi ei ole siis koostunut ainoastaan pyrkimyksistä vaikuttaa lukijan käsityksiin vaan yritys on osoittanut myös kantavansa vastuunsa käsillä olevista ongelmista ja tahtotilansa korjata näitä ongelmia. Kaavio 13 on sisällöltään hyvin lähellä kaavioita 6 ja 7, jotka esittävät tutkimuksen aineistossa käytettyjä legitimointistrategioita kummankin tapauksen osalta erikseen. Tästä syystä voidaan ehkä jopa arvella, että strategioiden suhteelliset osuudet raportoinnissa olisivat saattaneet olla hyvin saman tyyppisiä, vaikka tutkimukseen valitut tapaukset olisivat olleet jotkin muut kaksi kuin nämä valitut.



Kaavio 13: Legitimointistrategioiden suhteellinen määrä koko aineistossa.

Vaikka symbolisista strategioista marginaalistaminen ja järkeistäminen ovatkin aineistossa kohtuullisen vähäistä, abstraktointi sen sijaan on verrattain yleistä. Merkittävä huomio aineistoon liittyen on se, että molemmissa tapauksissa yritys ei suoraan ota vastuuta itselleen vaan syyttää ongelmista toimintaympäristön olosuhteita ja käytäntöjä. Näissä syytöksissä on varmasti paljon perää, sillä Kiina ja Pakistan ovat vastuullisuuden kannalta hyvin kriittisiä alueita, joilla esiintyy paljon ihmisoikeusongelmia, köyhyyttä ja korruptiota (BSCI, 2014). Kuitenkin näistä ongelmista ollaan oltu tietoisia jo ennen mediakohujen syntymistä, mutta mitään merkittäviä toimia ongelmien ehkäisemiseksi ei ole kummassakaan tapauksessa ainakaan raportoinnin yhteydessä otettu esille. Vastuun vierittäminen yrityksen ulkopuolisille tekijöille antaa kyllä lukijalle todennäköisesti loogisen selityksen sille, miksi näin on käynyt. Näiden selitysten taakse ehkä kuitenkin hukkuu kysymys siitä, miksei näitä ongelmia otettu aiemmin esille.

Pakistanin tapauksen uutisoinnin yhteydessä Stora Enso on kyllä useamman kerran pahoitellut, että ongelmaa lapsityövoiman käytön kanssa ei oltu otettu aiemmin esille, mutta vastuullisuusraporteissa siihen ei oteta kantaa. Guangxin tapauksen raportoinnin yhteydessä otetaan useaan otteeseen esille, että esimerkiksi RRI:n raportin ja Red Forest

Hotel –dokumenttielokuvan kritiikit ovat tulleet jäljessä, sillä tapaus on huomioitu jo ennen näiden kummankaan ilmestymistä vuonna 2009. Mielenkiintoista on se, että jo vuoden 2005 raportissa on todettu, että ”Stora Enson pitäisi myös huomioida ongelmat, jotka liittyvät vuokrasopimusten selvyyteen ja läpinäkyvyyteen —”, mutta ongelma sopimusten selvyydessä ja läpinäkyvyydessä on kuitenkin myöhempien raporttien mukaan todettu vasta vuonna 2009. Tämän perusteella voidaan ainakin varovasti väittää, että Stora Enson vastuullisuusraportoinnin laatu on parantunut huomattavasti kymmenessä vuodessa ainakin läpinäkyvyydeltään. Etenkin jos otetaan lukuun myös jo aiemmin mainittu huomio siitä, että Pakistanin lapsityövoimakohu ei vaikuttanut ainoastaan Pakistanin toiminnoista raportointiin, vaan se näkyi laajemmin myös muiden toimintojen raportoinnissa (Kaavio 12).

Marginaalistamisen vähyyteen on mahdollisesti vaikuttanut merkittävästi tutkimusaineiston rajaaminen tapauksiin, jotka ovat olleet ison mediahuomion kohteina. Kun mediassa on jo puitu ongelmien laajuutta, ei ehkä ole kovin helppoa – tai edes kannattavaa – yrittää saada tapauksen merkitys näyttämään pienemmältä. Järkeistämisen vähyyteen vaikuttaa puolestaan mahdollisesti tapausten luonne. Hahnin ja Lülfsin (2013) aineistossa järkeistämistä on käytetty ennemminkin ympäristöasioiden yhteydessä kuin sosiaalisten vaikutuksien legitimoinnissa. Esimerkiksi energian käytön lisääntymistä on kohtuullisen helppo selittää hyväksyttävästi kysynnän ja tuotannon kasvulla, mutta lapsityövoiman käytön perustelulla järkisyillä tai sen esittämisellä välttämättömänä pahana ei ehkä ole kovinkaan hyvää legitimoivaa vaikutusta.

Tapauksiin liittyvät ongelmat ovat myös sellaisia, joihin on hankalampi vaikuttaa ja joita on vaikea seurata verrattuna vaikkapa tehtaan energian käyttöön. Lapsityövoiman käyttö on esimerkiksi Pakistanissa hyvin ammattimaista toimintaa, ja lapsia siirrellään usein paikasta toiseen ja piilotellaan tarkastusten ajaksi (KL, 18.2.2015). Tämän vuoksi varmasti hyvien aikeiden ja periaatteiden ilmaisu on ollut aineistossa kohtuullisen yleistä. Tämän voidaan osittain ajatella muistuttavan yhdistelmää Suchmanin (1995) legitimointistrategioista, joissa toisessa taktiikkana on tunnustaa ja pahoitella ja toisessa oikeuttaa ongelman olemassaoloa. Voidaan ajatella, että toiminnassa esiintyviä ongelmia oikeutetaan sillä, että niitä on pyritty kaikin keinoin välttämään ja tilannetta tietyllä tavalla ”pahoitellaan” ilmoittamalla, että vaikka ongelma on olemassa niin sen olemassaoloa ei hyväksytä.

Toisin sanoen marginaalistaminen on ehkä enemmän proaktiivinen strategia ja sopii paremmin legitimaation rakentamiseen ja säilyttämiseen kuin uhatun legitimaation korjaamiseen. Jos tapahtuman tai ongelman todellinen vakavuus tulee sidosryhmien tietoon – kuten tämän tutkimuksen tapauksissa on tullut – voi marginaalistamisella olla pikemminkin legitimaatiota heikentävä kuin sitä parantava vaikutus (Hahn & Lülfs, 2013). Järkeistäminen puolestaan voisi toimia myös reaktiivisena uhattua legitimaatiota korjaavana strategiana, mutta se todennäköisesti sopii paremmin ympäristöaspektien kuin sosiaalisten aspektien legitimoimiseen. Toiminnan negatiiviset sosiaaliset aspektit ovat usein liitoksissa työ- ja ihmisoikeusrikkomuksiin¹⁰, jotka ainakin näiden tapauksien saaman mediahuomion perusteella ovat kollektiivisen mielipiteen mukaan hyvin herkkiä ja erittäin epähyväksyttävinä pidettäviä asioita.

Positiivistamisen voidaan mahdollisesti todeta olevan marginaalistamisen reaktiiviseen legitimointiin soveltuva vastine, jolla on myös piirteitä tarinallistamisesta. Tarinallistamisessa tapahtuman ja toiminnan eri osapuolia pyritään esittämään tarinoista tutuissa rooleissa, kuten voittajina, häviäjinä, vihollisina tai vastustajina, sankareina tai syyllisinä (Vaara & al., 2006, 802–804; Van Leeuwen, 2007, 97–107). Positiivistamisessa yritys ikään kuin sovittelee sankarin viittaa harteilleen; aikaisemmat ”pahat” teot sovitetaan korjaamalla tilanne. Positiivistaminen ei ole varsinaisesti symbolinen eikä konkreettinen strategia. Vaikka sen tavoitteena on vaikuttaa lukijan käsityksiin ongelmasta tai tapauksesta, niin se silti perustuu faktoihin. Positiivistaminen itsessään ei kuitenkaan sisällä konkreettista muutosta, vaikka se tässä aineistossa liittyykin lähinnä korjaustoimenpiteiden kuvailuun.

Hyvien aikeiden ja periaatteiden esittämistä puolestaan voidaan pitää sosiaalisten aspektien raportoinnille sopivampana vastineena järkeistämiseksi. Järkeistämiseen liittyvien selitystenhän ei tarvitse olla todellisuudessa rationaalisia vaan riittää, että niillä on lukijan käsityksiin vaikuttava positiivinen vaikutus (Hahn & Lülfs, 2013, 411). Hyvien aikeiden ja periaatteiden esittäminen tarjoaa jonkinlaisen selityksen tilanteelle:

¹⁰ Stora Enso jakaa sosiaaliset vastuut kolmeen osaan: työntekijät ja muu työvoima, yhteisö sekä liiketoiminnan etiikka. Lisäksi yritys on sijoittanut ihmisoikeudet täysin omaan kategoriaansa. Tässä ihmisoikeudet on kuitenkin niputettu yhteen sosiaalisten vastuuden kanssa. (Stora Enson [www-sivut](#).)

asiat nyt vain ovat näin, vaikkei niiden tolaa hyväksytäkään. Tämä on puhtaasti symbolinen strategia, sillä sen ainoana päämääränä on vaikuttaa lukijan käsitykseen tapauksesta tai ongelmasta.

Molempien tapausten yhteydessä raportoinnin voidaan sanoa olevan enemmän reaktiivista kuin proaktiivista, ja ongelmiin on otettu konkreettisesti kantaa vasta mediakohun jo synnyttyä. Tapahtumista raportointi on ollut mediahuomion jälkeen myös kohtuullisen läpinäkyvää ja laadukasta: ei-symbolisia legitimointistrategioita käytetään jonkin verran enemmän kuin symbolisia, ja molempiin tapauksiin liittyen on esitetty huomattava määrä korjaustoimenpiteitä. Korjaustoimenpiteiden esittämistä voidaan pitää kaikista läpinäkyvimpänä ja laadukkaimpana legitimointistrategiana, sillä siihen sisältyy konkreettista muutosta. Raportoinnin perusteella ei tietenkään voida tietää, mitä muutoksia todellisuudessa on tehty ja millaisia vaikutuksia näillä muutoksilla on todellisuudessa ollut. Esimerkiksi Guangxin ongelmien yhteydessä Stora Enso raportoi avanneensa valituspuhelimien, jonka kautta kyläläiset voivat ottaa yritykseen yhteyttä ja raportoida huolistaan liittyen yrityksen toimintaan ja kohtaamistaan ongelmista. Helsingin Sanomien artikkelin (3.4.2012) perusteella kyläläiset eivät kuitenkaan vaikuta olevan tietoisia tämän puhelimen olemassaolosta. Stora Enson raportoinnin perusteella siis vaikuttaa siltä, että kyläläisillä on hyvät mahdollisuudet pitää yhteyttä yritykseen, mutta todellisuus voi poiketa tästä mielikuvasta paljonkin.

Lähes kaikkeen mediassa esitettyyn kritiikkiin on otettu raportoinnissa kantaa: raportoinnin ulkopuolelle on jäänyt selkeästi ainoastaan kritiikki siitä, miksi Guangxin tapauksen yhteydessä Stora Enso on niin vahvasti luottanut paikallisiin viranomaisiin ja heidän raportteihinsa tapahtumista, vaikka on yleisesti tiedossa, etteivät Kiinan viranomaiset ole samalla tavalla riippumattomia kuin esimerkiksi suomalaiset viranomaiset (HS, 30.4.2009a). Kantaa ei myöskään oteta siihen, miksei lapsityövoiman käyttöön liittyvästä ongelmasta Pakistanissa tiedotettu raportoinnin yhteydessä samaan aikaan kuin investointipäätöksestä ilmoitettiin, vaikka tilanne oli silloin jo tiedossa (mm. HS, 6.3.2014a&b; HS, 7.3.2014a; HS, 9.3.2014).

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Tätä tutkimusta ovat ohjanneet kaksi tutkimuskysymystä, joista toinen on jaettu kolmeen alakysymykseen:

1. Mitkä tapaukset ovat tunnistettavissa legitimaatiokriisin aiheuttajiksi Stora Ensolle viimeisen 15 vuoden aikana?
2. Miten Stora Enso on raportoinut vastuullisuusraportoinnissaan näistä esille tulleista legitimaatiokriisin aiheuttajista?
 - a. Mitä legitimointistrategioita on käytetty?
 - b. Onko jotain median esiin nostamia seikkoja jätetty raportoimatta?
 - c. Miten laadukasta ja läpinäkyvää raportointi on ollut näiden seikkojen perusteella?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen on pyritty vastaamaan tutkimukseen kerätyn uutisaineiston pohjalta. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaaminen on välttämätöntä, jotta voidaan siirtyä toiseen tutkimuskysymykseen, joka on tämän tutkimuksen pääkysymys. Stora Enso on saanut viimeisen viidentoista vuoden aikana paljon mediahuomiota, josta kaikkea ei ole huomioitu tämän tutkimuksen aineistossa. Aineiston perusteella vastaus tutkimuskysymykseen on siis tavallaan puutteellinen. Tutkimuksen kannalta ei kuitenkaan ole olennaista, että kaikki Stora Ensolle potentiaaliset legitimaatiokriisit on tunnistettu. Tärkeää sen sijaan on, että on onnistuttu tunnistamaan pari tällaista legitimaatiouhan aiheuttavaa tapausta, jotta on voitu kerätä aineisto toista tutkimuskysymystä varten.

Tutkimuksen uutisaineisto on rajattu koskemaan ainoastaan uutisointia, joka on liittynyt niihin Stora Enson toimintoihin, jotka sijaitsevat vastuullisuuden kannalta kriittisillä alueilla. Stora Enson tapauksessa nämä alueet ovat Kiina, Pakistan, Brasilia, Laos ja Venäjä. (BSCI, 2014.) Eniten mediahuomiota näistä ovat saaneet Kiinan, Pakistanin ja Brasilian toiminnot. Pakistanin osalta kritiikki on kohdistunut Stora Enson yhteisyrityksen Bulleh Shah Packagingin alihankintaketjuista löytyneeseen lapsityövoimaan. Stora Enson mediassa saama kritiikki on liittynyt sekä Kiinassa että

Brasiliassa etenkin maankäyttöön ja siihen liittyviin alueilla kyteviin kiistoihin. Tästä syystä tässä tutkimuksessa on keskitytty ainoastaan toiseen näistä tapauksista. Kiinan tapauksen koettiin olevan näistä kahdesta selvärajaisempi, joten sen katsottiin soveltuvan paremmin tutkimuksen kohteeksi pro gradu –tutkielman laajuusvaatimukset ja aikarajaukset huomioon ottaen.

Pakistanin ja Kiinan tapauksiin liittyvän uutisaineiston perusteella voidaan varovasti arvella, että median huomiolla vaikuttaa legitimaatiouhan syntymiseen yritykselle ainakin kahdella tavalla: jos tapaukseen liittyvä uutisointi on hyvin intensiivistä lyhyen ajanjakson sisään ja/tai jos sama aihe nousee uutisissa esille uudelleen ja uudelleen useina lähekkäisinä vuosina. Tämä perusteella ei voida kuitenkaan sanoa, miten huomiota herättävästi yrityksen on poikettava yhteiskunnan odotuksista, jotta sen legitimaatio olisi uhattuna. Jotta tähän kysymykseen voitaisiin ottaa kantaa, pitäisi uutisaineistossa keskittyä ennemminkin tapauksiin, joita on huomioitu ainoastaan vähän.

Median huomion intensiivisyyden ja määrän lisäksi todennäköisesti tapauksen laatu vaikuttaa legitimaatiouhan syntymiseen ja sen kriittisyyteen. Laadulla tässä tarkoitetaan sitä, kuinka paheksuttavana asiana esimerkiksi lapsityövoiman käyttöä pidetään ympäröivässä yhteiskunnassa. Toisaalta yhteiskunnan asenteet esimerkiksi juuri lapsityövoimaa kohtaa vaikuttavat siihen, kuinka paljon tapauksesta puhutaan mediassa. Lisäksi, kuten O'Donovan (2002) esittää, vaikutusta lienee sillä, kuinka vahva legitimaatio yrityksellä on alun perin ollut; mitä vahvempi yrityksen legitimaatio on, sitä herkemmin se reagoi uhkiin.

Toiseen tutkimuskysymykseen, joka on tämän tutkimuksen keskeisin kysymys, on pyritty vastaamaan raportointiaineiston perusteella. Legitimointistrategioita raportointiaineistosta etsittäessä on tunnistettu kaksi uutta potentiaalista legitimointistrategiaa: positiivistaminen sekä hyvien aikeiden ja periaatteiden esittäminen. Positiivistamisen arvioidaan olevan reaktiiviseen legitimointiin soveltuva vastine marginaalistamiselle. Marginaalistaminen soveltuu todennäköisesti paremmin ennakoivaan raportointiin, sillä kun raportoitavan tapauksen vakavuus on tullut jo sidosryhmien tietoon, on sen vakavuutta enää hankalaa vähätellä. Sen sijaan positiivistamisessa pyritään korostamaan esimerkiksi korjaustoimenpiteiden laajuutta, ja siten korjaamaan uhattuna olevaa legitimaatiota. Hyvien aikeiden ja periaatteiden

esittäminen puolestaan voi olla järkeistämistä paremmin sosiaalisten aspektien legitimointiin soveltuva strategia. Koska negatiivisia sosiaalisia аспекteja on hankalaa oikeuttaa niitä järkeistämällä, hyvien aikeiden ja periaatteiden esittäminen tarjoaa jonkinlaisen selityksen tilanteelle: asiat nyt vain ovat näin, vaikkei niiden tolaa hyväksytäkään. Samaan aikaan strategia sisältää ikään kuin tilanteen pahoittelua: *emme haluaisi toimia näin*.

Jos raportoinnin laatua arvioidaan sillä perusteella, onko raportoinnissa käytetty enemmän symbolisia vai ei-symbolisia legitimointistrategioita, Stora Enson raportointia voidaan pitää kohtuullisen laadukkaana. Kaiken kaikkiaan aineistossa esiintyvistä strategioista 60 prosenttia on ei-symbolisia¹¹. Raportoinnin perusteella ei voida kuitenkaan arvioida sitä, kuinka hyviä esimerkiksi esitetyt korjaustoimenpiteet ovat käytännössä ja onko tilanne parantunut vain paperilla vai myös todellisuudessa. Toinen ongelma tähän arviointiperusteeseen liittyy siihen, että se on hyvin teoreettinen ja siihen on vaikuttanut tutkijan oma arvio keinojen laadukkuudesta. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella ei voida päätellä, kuinka laadukkaana yrityksen sidosryhmät ovat raportointia pitäneet ja kuinka paljon käytetyt legitimointistrategiat ovat vaikuttaneet heidän käsitykseensä yrityksestä ja sen toiminnasta. Siksi mielenkiintoinen jatkotutkimuskohde olisikin selvittää esimerkiksi haastatteluiden tai kyselyiden avulla, miten eri legitimointistrategiat todellisuudessa vaikuttavat yrityksen ulkopuolisten sidosryhmien näkemyksiin.

Stora Enson raportointi on ollut aineistoon kuuluvien tapauksien yhteydessä pääasiassa reaktiivista. Molempiin liittyvät ongelmat on kyllä epäsuorasti otettu esiin ennen mediahuomion kohdistumista niihin, mutta kummassakaan tapauksessa nämä proaktiiviset lausunnot eivät ole tarjonneet lukijalle mitään todellista informaatiota tilanteesta. Syiden erittely, tapausten kuvaaminen ja korjaavien toimenpiteiden esittäminen on alkanut vasta, kun tapaukset ovat nousseet uutisotsikoihin. Koska aineistoon koostuu ainoastaan kahden tiukasti rajatusta tapauksesta yhden yrityksen sisältä, tästä ei ole mahdollista tehdä yleistäviä johtopäätöksiä siitä, että negatiivisista näkökulmista raportointi olisi aina ensisijaisesti reaktiivista. Voidaan kuitenkin todeta, että tulevaisuudessa voisi olla tarvetta kehittää vastuullisuusraportointiin liittyvää

¹¹ korjaavien toimenpiteiden esittäminen, faktojen esittäminen ja positiivistaminen

sääntelyä tai ohjeistusta siten, että se kannustaisi yrityksiä huomioimaan toiminnan riskit raportoinnissaan ennemminkin proaktiivisesti.

Näiden tapausten perusteella esimerkiksi uuden EU-direktiivin vaikutukset raportointiin eivät todennäköisesti tule olemaan halutunlaisia. Koska direktiivin tavoitteena on ollut muun muassa edistää kestävää kehitystä uhkaavien riskien tunnistamista ennakoivasti ja lisätä sijoittajien ja kuluttajien luottamusta yritysten toimintaan (2014/95/EU). Jotta näihin tavoitteeseen päästäisiin, tulisi raportoinnin nimenomaan olla reaktiivisen sijasta ennakoivaa.

Tämän perusteella voidaankin nähdä tarvetta keinoille, joilla vastuullisuusraportointia saataisiin muuttumaan läpinäkyvämmäksi jo ongelmia ennakoivasti. Tämän tutkimuksen uutisaineiston perusteella voidaan arvella maakiistojen ja lapsityövoiman käytön paljastumisen aiheuttaneen näin suurta mediahuomiota osaksi siksi, että ongelmista ei oltu raportoitu sidosryhmille etukäteen, vaikka selvittelyjen yhteydessä selvisikin niiden olleen tiedossa yrityksen sisäisesti. Tapauksien esiin nousemisen jälkeen niitä kohtaan esitettyyn kritiikkiin on sen sijaan vastattu lähes kaikilta osin, minkä jälkeen mediahuomiokin on laantunut. Proaktiivinen raportointi voisi siis tämän perusteella hyödyttää sidosryhmien lisäksi myös yrityksiä itsejäänkin.

Hahn ja Lülfs (2013) ovat esittäneet tähän ongelmaan ratkaisuksi sitä, että GRI-standardeihin lisättäisiin ohjeistus siitä, miten toiminnan negatiivisista vaikutuksista tulisi raportoida. He ehdottavat, että standardien mukaan pakollista olisi kuvailla ja selittää ongelmia ja sen lisäksi paremmin turvatakseen legitimaatiotaan yritykset voisivat vapaaehtoisesti myös arvioida ongelmaa ja sen mahdollisia seurauksia. (Hahn & Lülfs, 2013.) Tällainen ohjeistus varmasti parantaisi negatiivisten vaikutusten raportoinnin laatua silloin, kun nämä vaikutukset otetaan esille. Tämä malli ei kuitenkaan tarjoa ratkaisua sille, miten vaikutetaan siihen, missä vaiheessa nämä aspektit tuodaan mukaan raportointiin. Jotta tähän voitaisiin paremmin vastata, olisi ehkä hyvä tutkia laajemmalla aineistolla, miten erilaiset yritykset eri toimialoilta ovat raportoineet ja miten raportointi on jakautunut proaktiiviseen ja reaktiiviseen.

LÄHTEET

Kirjallisuuslähteet

- Alam, M., 2006. Stakeholder theory. Teoksessa Hoque, Zahirul, 2006. *Methodological Issues in Accounting Research: Theories and Methods*, Spirasmus. 207–222.
- BSCI, 2014. *Countries Risk Classification*.
<http://www.bsci-intl.org/sites/default/files/countries_risk_classification_final_version_20140109.pdf> luettu 31.3.2016
- Campbell, J. L., 2007. Why Corporations Behave in Socially Responsible Ways? An Institutional Theory of Corporate Social Responsibility, *The Academy of Management Review*, Vol. 32, Iss. 3, 946–967.
- Caroll, A. B., 1979. A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Social Performance, *Academy of Management Review*, Vol. 4, Iss. 4, 497–504.
- Carroll, A. B., 1991. The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 39 – 48.
- Chan, C. C. C. & Milne, M. J., 1999. Investor reactions to corporate environmental saints and sinners: an experimental analysis. *Accounting and Business Research*, Vol. 29, Iss. 4, 265 – 279.
- Cho, C.H., 2009. Legitimation Strategies Used in Response to Environmental Disaster: A French Case Study of Total SA's Erika and AZF Incidents, *European Accounting Review*, Vol. 18, Iss. 1, 33–62.
- Cho, C. H., Michelon, G., Patten, D. M. & Roberts, R.W., 2015. CSR disclosure: the more things change...?, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 28, Iss. 1, 14–35.
- Coram, P. J., Monroe, G. S. & Woodliff, D. R., 2009. The value of assurance on voluntary nonfinancial disclosure: An experimental evaluation. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol 28, Iss. 1, 137 – 151.
- Criado-Jiménez, I., Fernández-Chulián, M., Husillos-Carqués, F. J. & Larrinaga-González, C., 2008. Compliance with Mandatory Environmental Reporting in Financial Statements: The Case of Spain (2001–2003), *Journal of Business Ethics*, Vol. 79, 245–262.
- Davis, K., 1973. The case for and against business assumption of social responsibilities. *Academy of Management Journal*, Vol. 16, Iss. 2, 312–322.

- Deegan, C., 2002. Introduction: The legitimizing effect of social and environmental disclosures – a theoretical foundation. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 15, Iss. 3, s. 282 – 311.
- Deegan, C., 2006. Legitimacy theory. Teoksessa Hoque, Zahirul, 2006. *Methodological Issues in Accounting Research: Theories and Methods*, Spirasmus, 161–181.
- Dowling, J. & Pfeffer, J., 1975. Organisational legitimacy: social values and organizational behavior, *Pacific Sociological Review*, Vol. 18, No. 1, 122–136.
- Euroopan komissio, KOM/2001/0366. *Vihreä kirja – yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä*. <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52001DC0366>> luettu 3.4.2017.
- Euroopan parlamentti ja Euroopan Unionin neuvosto, 2014/95/EU. *Muun kuin taloudellisen tiedon direktiivi*. <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0095&from=EN>>
- FIBS. *Yritysvastuun sanasto*. < <http://www.fibsry.fi/fi/yritysvastuu/yritysvastuusanasto>> luettu 21.3.2017.
- Finnwatch, 2009. *Stora Enso etelän eukalyptusmailla*. 2/2009, <<https://www.finnwatch.org/images/storaensonet.pdf>> luettu 30.3.2017.
- Finnwatch, 2013. *Stora Enso ja ihmisoikeudet. CASE: Työelämän oikeuksien toteutuminen Stora Enso Inpac Intiassa*. 2/2013. < https://www.finnwatch.org/images/pdf/stora_enso_intiassa_web.pdf> luettu 30.3.2017.
- Freeman, R. E., 1984. *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Pitman, Boston.
- Gray, R., & Milne, M. 2004. Towards reporting on the triple bottom line: mirages, methods and myths. *The triple bottom line: Does it all add up*, 70-80.
- GRI, 2013. *G4 Sustainability Reporting Guidelines*. Amsterdam.
- GRI, 2016. *GRI Standards*. Amsterdam.
- Hahn, R. & Kühnen, M., 2013. Determinants of sustainability reporting: A review of results, trends, theory, and opportunities in an expanding field of research. *Journal of Greener Production*, Vol. 59, 5 – 21.
- Hahn, R. & Lülfs, R., 2013. Legitimizing negative aspects in GRI-oriented sustainability reporting: A qualitative analysis of corporate disclosure strategies. *Journal of Business Ethics*, 09/2014, Vuosikerta / Sarjan osa 123, Numero 3

- Herzig, C. & Schaltegger, S., 2006. *Corporate sustainability reporting: An overview*, in: Schaltegger, S., Bennet, M., Burritt, R. L. (Eds.), *Sustainability accounting and reporting*. Springer, Dordrecht, pp. 301 - 324.
- Holder-Webb, L., Cohen, J. R., Nath, L. & Wood, D., 2009. The supply of corporate social responsibility disclosures among U.S. firms, *Journal of Business Ethics*, Vol. 84, 497–527.
- Hooghiemstra, R., 2000. Corporate Communication and Impression Management – New Perspectives Why Companies Engage in Corporate Social Reporting. *Journal of Business Ethics*, 09/2000, 27, 55 – 68.
- Helsingin Sanomat, 23.4.2014. *Stora Enson Jouko Karvisen mukaan arvostelu ei ollut syy eroon*. <<http://www.hs.fi/talous/art-2000002725934.html>> luettu 31.3.2017.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2009. *Tutki ja kirjoita*. 15. uud. p. Helsinki: Tammi
- Jamali, D., 2008. A Stakeholder Approach to Corporate Social Responsibility: A Fresh Perspective into Theory and Practice, *Journal of Business Ethics*, Vol. 82, 213–231.
- Kansallinen Mediatutkimus. <<http://mediaauditfinland.fi/lukijamaarat/>>
- Kauppalehti, 8.12.2015. *FT: Lapsityövoima vei Stora Enson mustalle listalle*.
- Lindblom, C. K., 1994. The implications of organizational legitimacy for corporate social performance and disclosure, *Critical Perspectives on Accounting Conference*, New York.
- Mikkilä, M., 2006. *The many faces of responsibility: Acceptability of the global pulp and paper industry in various societies*. University of Joensuu. Faculty of Forestry. Academic dissertation.
- Mikkilä, M. & Toppinen, A., 2008. Corporate responsibility reporting by large pulp and paper companies. *Forest Policy and Economics*, Vol. 10, 500 - 506.
- Milne, M. J. & Gray, R., 2013. W(h)ither Ecology? The Triple Bottom Line, the Global Reporting Initiative, and Corporate Sustainability Reporting, *Journal of Business Ethics*, Vol. 118, 13 – 29.
- O'Donovan, G., 2002. Environmental disclosures in the annual report: extending the applicability and predictive power of legitimacy theory, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, Vol. 15, Iss. 3, 344–371.
- Papnews, 23.11.2016. *Stora Enso's sustainability report rated the best in Finland*. <<https://www.papnews.com/stora-ensos-sustainability-best-finland/>> luettu 10.4.2017.

- Phillips, N. & Hardy, C., 2002. *Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction*, Sage, Thousand Oaks.
- Reimsbach, D. & Hahn, R., 2015. The Effects of Negative Incidents in Sustainability Reporting on Investors' Judgments – an Experimental Study of Third-party Versus Self-disclosure in the Realm of Sustainable Development, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 24, Iss. 4, 217 – 235.
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A., 2012. *Research methods for business students*. 6th ed. Harlow: Pearson.
- Schreier, M., 2012. *Qualitative content analysis in practice*. Los Angeles: Sage.
- Spence, C., Husillos, J. & Correa-Ruiz, C., 2010. Cargo cult science and the death of politics: A critical review of social and environmental accounting research, *Critical Perspectives on Accounting*, Vol. 21, Iss. 1, 76–89.
- Stora Enso www-sivut. <<http://www.storaenso.com/about>> luettu 28.2.2017.
- Stora Enso, 2003. *Stora Enso vuosikertomus 2003*.
<<http://web.lib.hse.fi/FI/yrityspalvelin/pdf/2003/Fstoraenso2003.pdf>> luettu 15.3.2017.
- Stora Enso, 2013. *Stora Enso 2013: Tiedot & luvut*.
<https://vuosikertomukset.net/resources/Stora_enso/fin/vuosikertomukset/Stora_enso_tiedot_luvut_2013.pdf> luettu 15.3.2017.
- Stora Enso, 2015. *Stora Enso Guangxi Project*.
<http://assets.storaenso.com/se/com/DownloadCenterDocuments/CMD_2015_Guangxi_SVP.pdf> luettu 15.3.2017.
- Suchman, M. C., (1995), Managing legitimacy: strategic and institutional approaches, *Academy of Management Review*, Vol. 20, No. 3, 571-610.
- Toppinen, A., Li, N., Tuppur, A. & Xiong, Y., 2012. Corporate Responsibility and Strategic Groups in the Forest-based Industry: Exploratory Analysis based on the Global Reporting Initiative (GRI) Framework, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Vol 19, Iss. 4, 191 – 205.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A., 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. *Vastuullisuusraportointi*. <<http://tem.fi/vastuullisuusraportointi>> luettu 22.3.2017.
- Vaara, E., Tienari, J. & Laurila, J., 2006. Pulp and Paper Fiction: On the Discursive Legitimation of Global Industrial Restructing, *Organization Studies*, Vol. 27, Iss. 6, 789–813.

Van Leeuwen, T., 2007. Legitimation in discourse and communication, *Discourse & Communication*, Vol. 1, Iss. 1, 91–112.

Wood, D. J., 1991. Corporate Social Performance Revisited. *The Academy of Management Review*, Vol 16, Iss. 4, 691 – 718

Tutkimuksen aineisto

Raportointiaineisto

Stora Enso, 2003r. *Sustainability*.

Stora Enso, 2004r. *Sustainability*.

Stora Enso, 2005r. *Sustainability*.

Stora Enso, 2006r. *Sustainability*.

Stora Enso, 2007r. *Annual report*.

Stora Enso, 2008r. *Sustainability performance*.

Stora Enso, 2009r. *Sustainability*.

Stora Enso, 2010. *Global Responsibility Report*.

Stora Enso, 2011. *Global Responsibility Report*.

Stora Enso, 2012. *Global Responsibility Report*.

Stora Enso, 2013. *Global Responsibility Report*.

Stora Enso, 2014. *Global Responsibility Performance*.

Stora Enso, 2015. *Sustainability Report*.

Stora Enso, 2016. *Sustainability Report*.

Uutisaineisto

Helsingin Sanomat

29.4.2007: Puut kasvavat vuokratulla maalla

26.4.2009: Kovan bisneksen maa

27.4.2009: Vanhanen pitää Stora Ensoon liitettyjen Kiinan väkivaltaisuuksien selvittämistä välttämättömänä

28.4.2009: Maakiistat ovat tuttuja kehittyvissä maissa toimiville metsäyhtiöille

30.4.2009a: Liitossa kommunistien kanssa

30.4.2009b: Stora Enson alihankkija mukana kuolemaan johtaneessa kahakassa

9.10.2010: Järjestö: Stora Enson Kiinan-hanke sortaa talonpoikia

25.2.2011: Maanomistuksen turva on Itä-Aasiassa heikko

7.11.2011: Kiina ja Stora Enso samassa pullossa

9.1.2012: Kiina haluaa metsänsä henkijieveriin

21.3.2012: Jättimäinen sellutehdas Kiinaan

3.4.2012a: Osa kiinalaisista haluaa maansa takaisin

3.4.2012b: Stora Enso: Virheitä korjataan

3.4.2012c: Stora Enson mailla Kiinassa kytee kapinahenki

4.4.2012: Paperiliitto vaatii selvitystä Stora Enson toimista Kiinassa

29.1.2013: Ihmisoikeusasiantuntija jätti Stora Enson

30.8.2013a: Stora Enson oma raportti paljastaa: Yhtiö unohtanut Kiinan heikot

30.8.2013b: Raportissa sanottua

30.8.2013c: Stora Enso: Parannettavaa on

30.8.2013d: Stora Enson vastaukset HS:lle: Virheet myönnetään ja korjataan

6.3.2014a: Ruotsin tv: Stora Enso käyttää lapsityövoimaa

6.3.2014b: Stora Enso kiistää lapsityövoiman käytön Pakistanissa

7.3.2014a: Stora Enso lapsityövoimasta: Jos lähtisimme pois, viisivuotiaat päätyisivät prostituoiduiksi

7.3.2014b: Stora Enso admits child labour an issue in Pakistan

9.3.2014: Ruotsin TV4: Stora Enso tiesi lapsityövoiman käytöstä jo 2012

10.3.2014a: Stora Enso: Lapsityövoiman kitkeminen vie vuosia

10.3.2014b: Ruotsin osakesäästäjien liitto kritisoi rajusti metsäyhtiön asennetta

10.3.2014b: Tällä videolla Stora Enson johto myöntää tienneensä lapsityövoimasta jo pitkään

- 11.3.2014a: Stora Ensoa vaaditaan tilille lapsityöstä
- 11.3.2014b: Ministeri Haavisto: Stora Enso otti tietoisesti riskin lapsityön suhteen
- 12.3.2014a: Yrityksillä on vastuu ihmisoikeuksista
- 12.3.2014b: SAK Stora Ensosta: Vapaaehtoisuutta kokeiltu jo tarpeeksi
- 12.3.2014c: Kandanedustaja Kärnä niputtaa Stora Enson lapsityövoiman, lastensairaalan ja Antskun
- 17.3.2014: Tutkimus: Yritysjohtajat eivät ymmärrä vastuullisuuden vaikutusta tulokseen
- 19.3.2014: Impact of corporate responsibility on profits largely unseen, survey finds
- 21.3.2014a: Stora Enso hyllytti lapsityövoimakohussa ryvettyneen johtajan
- 21.3.2014b: Stora Enso to enhance transparency amid child labour controversy
- 23.4.2014: Stora Enso vakuutti pyrkivänsä eroon lapsityövoimasta
- 24.4.2014: Stora Enso vows to combat child labour
- 13.5.2014: Lapsityötä ei voi enää piilottaa
- 13.7.2014: Pienet työtoverimme Pakistanissa
- 11.12.2014: Stora Enso valtion eläkerahaston mustalle listalle Ruotsissa lapsityön takia

Talouselämä

- 27.4.2009: Stora Enso istuttaa, Kiina hakkaa
- 3.4.2012: HS: Kiinalaiset syyttävät Stora Ensoa korvauksien pimeästä
- 7.3.2014a: Stora Enso myöntää HS:lle: Toimitusketjun päässä on lapsia – ”Jos lähtisimme pois, viisivuotiaat tytöt olisivat prostituoituja seuraavana päivänä
- 7.3.2014b: Stora Enson lapsikommentti hämmästyttää: ”Kertoo täydellisestä välinpitämättömyydestä
- 10.3.2014a: Karviselle potkut ja Solidium purkuun
- 10.3.2014b: Yle: Karvinen pahoittelee lapsityökohua: ”Olisi pitänyt kertoa”
- 12.3.2014: ”Tarvitaan sitovat säännöt – Stora Enso vain vähätellyt lapsityövoiman käyttöään”

21.3.2014: Näin Stora Enso reagoi lapsikohuun: Kokonainen kerros saa lähteä – ja johtokunnan jäsen

Kauppalehti

27.4.2009: Stora Enso maariidoista: Kaikilla ei ole puhtaita jauhoja pussissaan

29.4.2009a: Stora Enson maakiistoissa yksi kuolema

29.4.2009b: Kiina-kohusta tuli Storalle iso riesa

8.10.2010a: Yle: Stora Enson laittomuuksille Kiinassa vahvistus

8.10.2010b: Yle: Stora Enso syyllistyi laittomuuksiin

8.10.2010c: Järjestö: Stora Enso ei piitannut paikallisten riistosta Kiinassa

8.10.2010d: Stora Enso: Aloitimme sopimusten korjaamisen jo 2009

3.4.2012: Paperiliitto vaatii selvitystä Stora Enson puuviljelmistä

21.5.2012: Stora Enso palkkaa ihmisoikeusekspertin Kiina-ongelmien vuoksi

30.8.2013: HS: Stora Enso myöntää virheet Kiinassa

6.3.2014: Ruotsin tv: Stora Enson alihankkijalla lapsityövoimaa

10.3.2014: Vasemmistoliitto: ”Karviselle potkut, Solidium purkuun”

12.3.2014: Karvinen lapsityövoimasta: ”Mahdotonta hyväksyä”

22.3.2014: ”Stora Enso rankaisi väärää johtajaa”

12.12.2014: Usea ruotsalaisinstituutio tyytymätön Stora Ensoon

8.2.2015: FT: Lapsityövoima vei Stora Enson mustalle listalle

18.2.2015: Lapsityövoiman käyttöä vaikea valvoa

17.2.2016: Stora Enso vastaa Pakistanin lapsityövoimakohuun

Taloussanomat

28.4.2007: Stora Enso teki miljoonan maakaupat Kiinassa

26.4.2009: Stora Ensoa syytetään pakkokeinoista Kiinassa

27.4.2009: Vanhanen vaatii selvitystä Stora Enson Kiina-kiistoista

28.4.2009: Stora Enso lähettää johtajansa selvittämään Kiinan maakiistoja

- 8.10.2010a: Stora Ensoa syytetään laittomuuksista Kiinan puuhankinnassa
- 8.10.2010b: Yle: Stora Ensolla kiistaa myös Brasiliassa
- 20.3.2012: Stora Enso: Paikallisten reaktio on suurin riski
- 3.4.2012: Paperiliitto: Stora Enson sopimukset Kiinassa tuotava päivänvaloon
- 28.6.2013: Stora Enson Kiinan-toimet kuohuttavat Ruotsissa
- 6.3.2014: Ruotsalaiset: Stora Enson toimitusketjussa lapsityövoimaa
- 7.3.2014: Stora Enso HS:lle: Toimitusketjussamme on lapsityövoimaa
- 21.3.2014: Stora Enson Karvinen: Pakistan-kohu joudutti uudistusta
- 23.4.2014: Wallenbergit ja Solidium kovistelevat Stora Ensoa lapsityövoimasta
- 9.2.2015: Eläkerahasto myi Stora Ensot – syynä lapsityövoima